

ΔΙΕΥΘΥΝΤΡΙΑ: ΜΑΡΙΕΤΤΑ ΜΙΝΩΤΟΥ

ΙΟΝΙΟΣ

ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑ

ΑΡΙΘ. 60-61-62

ΕΤΟΣ ΣΤ'.—1932

ΤΟ ΤΕΥΧΟΣ ΔΡΑΧ. 7

ΑΘΗΝΑΙ-ΙΟΥΝΙΟΣ



1
45

BANG

ΙΟΝΙΟΣ ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ

ΣΩΚΡΑΤΗ ΚΟΥΓΕΑ

ΓΚΑΙΤΕ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑ

Ἡ ἔρευνα τῶν πρὸς τὴν νεωτέραν Ἑλλάδα σχέσεων καὶ αἰσθημάτων τοῦ Γκαίτε, τὴν ὁποίαν ἐπροκάλεσεν ἐσχάτως ὁ ἑορτασμός δύο ἑκατονταετηρίδων, ἀφ' ἐνὸς τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως, καὶ ἀφ' ἐτέρου τοῦ θανάτου τοῦ μεγάλου ποιητοῦ, ἔφερεν εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν τὸ ὄνομα τοῦ Ἰωάννου Καποδίστρια. Ἡ φυσιογνωμία τοῦ μεγάλου Κερκυραίου πολιτικοῦ, ἡ ὁποία μετὰ τὴν πάροδον καὶ μετὰ τὴν προοπτικὴν τοῦ χρόνου ἐμφανίζεται ὁλονὴν μεγαλυτέρα καὶ ἐπιβλητικωτέρα ἐνώπιόν μας, παίρνει ἰδιαιτέραν αἴγλην καὶ ἀξίαν μετὰ τὴν προσωπικὴν φιλίαν καὶ τὴν ἐκτίμησιν πού ἔτρεφε δι' αὐτὸν ὁ ἄλλως τόσον δύσκολος καὶ ἐκλεκτικός εἰς τὰς σχέσεις του Γκαίτε.

Πότε ἀκριβῶς συνηντήθησαν καὶ ἐγνωρίσθησαν διὰ πρώτην φορὰν οἱ δύο αὐτοὶ μεγάλοι ἄνδρες, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ γνωρίζω μετὰ πενιχρὰ καὶ ὀλιγοστὰ βοηθήματα πού ὑπάρχουν ἀπὸ τὴν Γκαϊτικὴν φιλολογίαν εἰς τὰς Ἀθήνας. Τοῦτο θὰ ἤμποροῦσε, πιστεύω, νὰ ἐξακριβώσῃ εἰδικὴ ἔρευνα εἰς τὸ φερώνυμον τοῦ ποιητοῦ ἀρχεῖον τῆς Βαϊμάρης, καὶ ἐλπίζω νὰ μοῦ δοθῇ προσεχῶς εὐκαιρία νὰ κάμω ὁ ἴδιος τὴν ἔρευναν αὐτήν. Εἰς τὸ «Χρονικὸν τῆς ζωῆς τοῦ Γκαίτε», τὸ ὁποῖον διὰ τὴν ἑκατονταετηρίδα τοῦ θανάτου του ἐξέδωκεν ὁ F. v. Biedermann, σημειώνεται ὡς πρώτη ἐπίσκεψις τοῦ Καποδίστρια πρὸς τὸν Γκαίτε εἰς τὴν Βαϊμάρην ἡ τῆς 3ης Σεπτεμβρίου τοῦ 1822, ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν ἐκ Πετροπόλεως καὶ τῆς Ρωσικῆς ὑπηρεσίας ἀποχώρησιν τοῦ Καποδίστρια, καὶ πέντε ἡμέρας μετὰ τὴν κατὰ τὸ καλοκαίρι ἐκεῖνο ἐκ τῶν λουτρῶν τοῦ Μαρίενβαδ ἐπιστροφὴν τοῦ Γκαίτε. Καὶ ὡς δευτέρα ἐπίσκεψις σημειώνεται ἡ τῆς 7ης Μαΐου 1827, ἓνα δηλονότι περίπου μῆνα μετὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ Καποδίστρια ὡς Κυβερνήτου τῆς Ἑλλάδος, ὁπότε οὗτος ἐπισκεπτόμενος τὰ διάφορα ἀνακτοβούλια τῆς Εὐρώπης ἐπέρασεν, ὅπως φαίνεται, καὶ ἀπὸ τὴν Βαϊμάρην καὶ ἐπεσεφόβη τὸν ποιητὴν συνοδευόμενος κατὰ τὴν σημείωσιν τοῦ «Χρονικοῦ» ἀπὸ τὸν φιλέλληνα ὑπουργὸν τῆς Πρωσίας βαρὼν v. Stein προσωπικὸν φίλον τοῦ Καποδίστρια καθὼς ἐπίσης καὶ τοῦ Γκαίτε.

Ἀλλὰ τὸ «Χρονικὸν» μολονότι περιέλαβε καὶ κατέταξε μετὰ χρονολογικὴν καὶ ἡμερολογιακὴν σειρὰν τὰς εἰδήσεις ἀπὸ τὴν ζωὴν τοῦ Γκαίτε, φαίνεται ὅτι παρέλειψε μερικὰς. Διότι ἐνῶ σημειώνει τὴν ἀπὸ 25

ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ

“ΙΟΝΙΟΥ ΑΝΘΟΛΟΓΙΑΣ,”

Ἐτησίαι	Δραχ.	50
Ἐξάμηνος	»	25
Ἐτησίαι ἐξωτερικοῦ δολλάρια	2	

ΔΙΕΥΘΥΝΤΡΙΑ: ΜΑΡ. ΜΙΝΩΤΟΥ

Ἐμβάσματα, συνεργασία καὶ ὅ,τι ἄλλο σχετικὸν μετὰ τὸ περιοδικὸν στέλλονται εἰς τὴν διεύθυνσιν:

Καν. Μαρ. Μινώτου
Κόδρου 5 - Ἀθῆναι

Διαφημίσεις: Ὀλόκληρος σελὶς ἐξωφύλλου δραχ. 350
Ἡμίσεια 200

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Γκαίτε καὶ Καποδίστριας Σωκ. Κουγέα

Ποιήματα Γκαίτε

«Ἡ φοβέρα» Μιχ. Ἀργυροπούλου
Ὁ βασιλεὺς τῶν ξωπικῶν (Erl. König) Θεόφ. Βορέα

Τραγούδια τοῦ Γκαίτε μετὰ λόγια ἐλληνικὰ μεταφρασμένα εἰς τὴν μουσικὴν τοῦ Σ. Ὑμπερτ—Γαλήνη.—Ἐσπερινὸν τραγοῦδι κυνηγοῦ.—Σιρὰ εἰς τὴν ἀγάτη μου.—Ὁ Ρήγας τῆς Θούλης.—Νυχτερινὸν τραγοῦδι τοῦ στρατοκόπου

Νικ. Ποριώτη
Ἀγγ. Σημειώτη
† Στεφ. Μαρτζώκη

Ἡ πεταλούδα
Ἐνας βασιλεὺς
Σκόπιες σκέψεις.—Ὁ Γκαίτε, ἡ ζωὴ του καὶ ἡ γυναῖκα

Μαρ. Μινώτου
Βελ. Φρέξη

Ἐρωτικὸν εἰκοσιτετράωρον (διήγημα)

Ἑπτανησιακὰ σημειώματα

Σονέττο εἰς τὸν Δημήτριον Μάρκου Μπότσαρη
Ὁ Διονύσιος Σολωμός
Ἡ Ζάκυνθος κατὰ τὸ ἔτος 1760.—Ἐκθεσίς τοῦ προβλεπτοῦ θαλάσσης Φραγ. Γουμάνη . . .
Ἡ ψηφοφορία εἰς τὴν Ἑπτανήσον
Οἱ Ἴταλοι πρόσφυγες εἰς τὴν Ἑπτανήσον . . .
Τὸ θέατρο Σάν Τζιάκομο
Ἀνέκδοτὸ ὕμνικὸν γιὰ τὴν Ἑνωσὴ τῆς Ἑπτανήσου.—Ἀπὸ τὸ ἀρχεῖον τοῦ Κόντε Δ. Ρώμα . . .

Δ. Χ. Ζῶη
Ἐμμ. Ἀγγελάκη

Κ. Καιροφύλα
Ἐμμ. Γιαννοπούλου
Μαρ. Μινώτου
Σπύρου Μπογδάνου

Μαρ. Μινώτου

Ἐπιστολαί: «Καποδίστριας καὶ Thiersch» Σ. Θ. Λάσκαρι, «ἑξαογραφικὰ Ρόδου» Ε. Λαγκάνη, ἐπιστολὴ Σ. Ἀντωνιάδου, «Ἑπτανησιακὰ σημειώματα» Σπυρ. Θεοτόκη.—«Bibliographie Ionienn» Δ. Παπαγιαννοπούλου.—Ἀναμνηστικὴ πλάκα εἰς τὸ σπίτι τοῦ Μωρεάδου.

Ἀπὸ τὴν ζωὴ καὶ Τέχνη

«Ζήτημα γιὰ ἔρευνα».—Ἀνεμώλεα ἔρευνα.—«Ποιητικὸν καὶ εἰς τὴν ποίησιν».—Ἀνθρῶπος—

Μιχ. Γ. Πετρίδης

Διάφορα: «Διαλέξεις γιὰ τὴν Ζάκυνθον».—Ἐβδομάς τοῦ Ἑλληνικοῦ βιβλίου.—Τὸ Ἑθνικὸν Θέατρο.—Μαρίκα—Κυβέλη.—Θίασος Ἀργυροπούλου.—Ρεσιτάλ Κας Στρατὴ Σωμερίτη.

Βιβλιοκρισίαι. Ἀγγελικῆς Χατζημιχάλη: «Ἑλληνικὴ Λαϊκὴ Τέχνη», Ε. Π. Φωτιάδου: «Παῦλος Καρολίδης» τοῦ Κ. Γερογιάννη, Ε. Π. Φωτιάδου: «Ἀποσπάσματα ἐκ τῶν ἐλληνικῶν ἐπιστολῶν τοῦ Καποδίστρια» τοῦ W. Ἀριστοτείδου: «Πρώτα ποιήματα» τοῦ W.

Νέα βιβλία.—Ἐφημερίδες καὶ περιοδικὰ.



ΚΟΣΜΗΤΕΙΑ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΑΡΧΕΙΟΥ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ
ΔΩΡΕΑ *Καλ. Χατζής*
ΗΜΕΡΟΜ. 20.8.85
Τ. 2051

Ίουλίου μέχρι 13 Σεπτεμβρίου 1818 διαμονὴν τοῦ Γκαϊτε εἰς τὸ Κάρλσβαδ καὶ ἀναφέρει καὶ τὰ πρόσωπα ποὺ συναναστρέφετο ἐκεῖ τὸ καλοκαίρι ἐκεῖνο ὁ ποιητής, παραλείπει τὸν Καποδίστριαν. Ἐν τούτοις ἀπὸ ἄλλην πηγὴν ἀντλοῦμεν τὴν εἴδησιν ὅτι ὁ κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἐπίσης εἰς τὰ λουτρά τοῦ Κάρλσβαδ εὐρισκόμενος Ἕλληνας πολιτικὸς προσεκάλει εἰς γεῦμα τὸν Ὀλύμπιον ποιητὴν. Ὁ περίφημος Γερμανὸς διπλωμάτης καὶ αὐτοκρατορικὸς τῆς Αὐστρίας σύμβουλος Φρειδερίκος v. Gentz εἰς ἐπιστολὴν του τῆς 18ης Αὐγούστου 1818 ἀπὸ Κάρλσβαδ γράφει πρὸς τὸν διευθυντὴν τοῦ γνωστοῦ διὰ τὴν μισελληνικότητά του «Αὐστριακοῦ Παρατηρητοῦ» Ἰωσήφ v. Pilat: «Σήμερον ἐγευματίσα παρὰ τῷ Καποδίστρια. Εἰς τὸ γεῦμα ἦτο ἐπίσης καὶ ὁ Γκαϊτε, ὁ ὁποῖος κατὰ τὴν συνήθειάν του δὲν ὠμίλησε οὐδὲ μίαν λέξιν. Ἀντιθέτως εἶχαμε πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν εἰς τοῦ πρίγκηπος Schwarzenberg μακρὰν συνομιλίαν μαζί του γιὰ τὶς φοιτητικὰς παρεκτροπὰς...» Διὰ τὴν ἐδῶ ἀναφερομένην συναναστροφὴν εἰς τοῦ Schwarzenberg ἀπὸ τὴν ὁποῖαν ἀσφαλῶς δὲν θὰ ἔλειπε καὶ ὁ Καποδίστριας, μανθάνομεν ἐξ ἐπιστολῆς τῆς 6ης Αὐγούστου 1818 τοῦ ἰδίου Gentz πρὸς τὸν ἴδιον Pilat ὅτι οἱ καλεσμένοι ἦσαν πολλοὶ καὶ ὅτι τὸ τραγοῦδι τῆς κομῆσεως Bombelles, ἡ ὁποία μετὰξὺ ἄλλων ἐτραγοῦδησε καὶ τὸ ἔσμα τῆς Μινιόν, συνεκίνησε τὸν Γκαϊτε μέχρι δακρύων. Ἐπίσης ἐξ ἄλλης ἐπιστολῆς τοῦ ἰδίου πληροφοροῦμεθα ὅτι τὴν 30ὴν Ἰουλίου εἰς γεῦμα τοῦ Μέττερνιχ, εἰς τὸ ὁποῖον εἶχον παρακαθῆσαι περὶ τὰ 50 πρόσωπα, εἶχεν ἐπίσης ἐνθουσιασθῇ ὁ ποιητής ἀπὸ τὸ τραγοῦδι τῆς εἰς Κάρλσβαδ τότε διατριβούσης Ἰταλίδος αἰοῦδοῦ Καταλάνη. Ἄν εἶχε δώσει καὶ ὁ Καποδίστριας εἰς τοὺς καλεσμένους του τῆς 18ης Αὐγούστου μουσικὴν ἀπόλαυσιν, ὅπως οἱ ἄλλοι διπλωμάται τῆς Βοσμηκῆς λουτροπόλεως, οἱ ὅποιοι ἀμιλλώμενοι, καθὼς φαίνεται, ἔδιδον μὲ τὴν σειρὰν των τοιαύτας συναναστροφάς, δὲν γνωρίζομεν. Γνωρίζομεν ὅμως ὅτι ὁ Κερκυραῖος εὐπατρίδης ἀπέφευγε τὰς ἐπιδείξεις. Γράφων ἐκ Γενεύης τὸν Ἰούνιον τοῦ 1825 εἰς τὴν φίλην του Ρωξάνδραν Edling, τὸ γένος Στούρτζα, περὶ μελλούσης συναντήσεώς των εἰς τὰ λουτρά τοῦ Ἑμ, ἔλεγε: «... Ρῖγος ἀνίας κυκλοφορεῖ εἰς τὰς φλέβας μου ὁπότεν ἀναγκάζομαι νὰ συμμορφώσωμαι πρὸς τὰς ἐθιμοτυπίας τῆς κοινωνίας καὶ πρὸ πάντων τῆς κοινωνίας ποὺ εὐρίσκεται στὰ λουτρά». Ὅπως δὴ ποτε αἱ διπλωματικαὶ αὐταὶ συγκεντρώσεις τὸ καλοκαίρι τοῦ 1818 εἰς τὸ Κάρλσβαδ, αἱ ὁποῖαι ἀπετέλεσαν τρόπον τινὰ τὸ προζύμιον τοῦ συνεδρίου τοῦ Ἀκουῖσγράνου, καὶ αἱ συχνὰ ἐκεῖ συνομιλίας τῶν δύο ἀντιπάλων, τοῦ Μέττερνιχ καὶ τοῦ Καποδίστρια, ἀναφέρονται καὶ εἰς τὰ Ἀπομνημονεύματα τοῦ περιφήμου Αὐστριακοῦ καγκελλάρου.

Μεγάλῃ ἦτο ἡ ἐκτίμησις, τὴν ὁποῖαν ἔτρεφεν ὁ Ὀλύμπιος ποιητής εἰς τὸν Ἕλληνα πολιτικόν, αἱ δὲ ὁμιλίας ποὺ ἔκαμναν δὲν ἦσαν μόνον πολιτικοῦ, ἀλλὰ καὶ φιλολογικοῦ περιεχομένου. Ἀσφαλῶς δὲ θὰ ὠμί-

λησαν καὶ περὶ τῶν νεοελληνικῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν, τὰ ὁποῖα ἤδη ἀπὸ τοῦ 1815 εἶχαν ἐλκύσει τὸν θαυμασμὸν τοῦ Γκαϊτε, διότι ἡ σημείωσις τοῦ «Χρονικοῦ», κατὰ τὴν ὁποίαν τὴν μὲν 3ην Σεπτεμβρίου τοῦ 1822 ἀναφέρεται ἡ ἐπίσκεψις τοῦ Καποδίστρια, τὴν δὲ ἐπομένην, τὴν 4ην Σεπτεμβρίου, σημειώνεται ἡ ἀσχολία τοῦ Γκαϊτε μὲ τὴν μετάφρασιν τῶν νεοελληνικῶν τραγουδιῶν, μᾶς ὁδηγεῖ εἰς τὴν εἰκασίαν ὅτι ἡ ἐπίσκεψις ἐκείνη θὰ ἔγινεν ἀφορμὴ διὰ τὴν ἀνανέωσιν τῆς μεταφραστικῆς διαθέσεως τοῦ ποιητοῦ.

Συχνὰ καὶ μὲ ἐνδιαφέρον ὁμιλεῖ ὁ Γκαϊτε διὰ τὸν Καποδίστριαν. Ὁ Ἑκερμανν σημειώνει τὰ ἐξῆς τὴν 5ην Ἰουλίου τοῦ 1827 εἰς τὸ ἡμερολόγιόν του: «Σήμερον τὸ δειλινὸ μὲ ἀπάντησεν ὁ Γκαϊτε στὸ πάρκο γυρίζοντας ἀπὸ ἑνα περίπατο μὲ τὴν ἄμαζα. Περωνώντας ἀπ' ἐμπρός μου μοῦ ἔγνεψε νὰ τὸν ἐπισκεφθῶ. Τὸν ἀκολούθησα ἀμέσως στὸ σπίτι του, ὅπου εὐρήκα τὸν ἀρχιδιευθυντὴν τῶν κτιρίων. Ἐκαθίσταμεν εἰς τὸ δωμάτιον τῆς Ἀρτέμιδος, ὅπως τὸλεγαν, γύρω σὲ στρογγυλὸ τραπέζι. Σὲ λίγο ἦλθε καὶ ὁ καγκελλάριος. Ἡ ὁμιλία ἐστράφη σὲ πολιτικὰ ζητήματα. Στὴν ἀποστολὴ τοῦ Οὐδέλλιγκτον στὴν Πετρούπολη καὶ στὰ πιθανὰ ἀποτελέσματά της, στὸν Καποδίστρια, στὴν ἐπιβράδυνση τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Ἑλλάδος, στὸν περιορισμὸ τῶν Τούρκων εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ λοιπά». Ἄν προσέξωμεν εἰς τὰς χρονολογίας, θὰ συμπεράνωμεν ὅχι ἀπιθάνως, ὅτι ὁ λόγος τῆς 5ης Ἰουλίου 1827 γιὰ τὸν Καποδίστρια θὰ περιστράφη εἰς τὴν σημασίαν τῆς ἐκλογῆς του ὡς Κυβερνήτου, γενομένης τὸν Ἀπρίλιον τοῦ ἔτους ἐκείνου, καὶ εἰς τὰς ἐλπίδας τῆς ἐπιτυχίας αὐτῆς.

Κρίνων ὁ Γκαϊτε τὸ 1828 εἰς τὸ περιοδικὸν «Kunst und Altertum» τὰ Cours de la litterature Grecque moderne τοῦ Ἰακωβάκη Ρίζου Νερουλοῦ κατέληγε μὲ τὴν ἐξῆς φιλελληνικωτάτην καὶ ἐνθουσιώδη διὰ τὸν Καποδίστριαν εὐχὴν: «Εἶθε οἱ ἀριστεῖς τῶν Ἑλλήνων (οἱ Φαναριῶται) νὰ συσπειρωθοῦν πέριξ τοῦ νέου αὐτῶν φανοῦ, τοῦ εὐγενοῦς κυβερνήτου, εἶθε οἱ γραμματισμένοι, οἱ σοφοὶ καὶ εὐφρεῖς μὲ τὴν γνώμην των, οἱ γενναῖοι μὲ τὴν προᾶξίν των, ἰδιαιτέρως δὲ οἱ κληρικοὶ μὲ καθαρὰν ἀνθρωπιστικὴν καὶ ἀποστολικὴν διάθεσιν νὰ ἀσπασθοῦν τὰ σχέδιά του καὶ τὰς πεποιθήσεις του καὶ νὰ δειχθοῦν καὶ νὰ φερθοῦν ὡς Φαναριῶται ὑπὸ τὴν ὑψηλοτέραν ἔννοιαν κατὰ τὰς εὐχὰς ὀλοκλήρου τῆς χριστιανοσύνης». Ἀναλύνων δὲ εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν καὶ κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν τὴν «Εὐνομίαν» τοῦ Ἰκεν, γράφει ὁ Γκαϊτε: «Τὸ βιβλίον τοῦτο φυλλομετροῦμεν ἐπὶ τοῦ παρόντος μὲ περισσοτέραν εὐχαρίστησιν παρὰ εἰς τὴν ἐποχὴν ποὺ μᾶς παρουσιάσθη διὰ πρώτην φορὰν. Ποῖος βέβαια ἐπεθύμει εἰς τὰς ἡμέρας τῆς ἀγριωτάτης ἀναρχίας (ἐννοεῖ τὴν ἀναρχίαν τοῦ 1827) νὰ σκεφθῇ περὶ τῶν ἀξιολόγων προσώπων, τὰ ὁποῖα ἔκαμνον τιμὴν εἰς τὸ ἔθνος καὶ τὰ ὁποῖα κυρίως κατεπιέζοντο, κατεδιώκοντο

καὶ ἀπεκλείοντο ἀπὸ πάσης ἐνεργοῦ δράσεως; Τώρα ποὺ ἓνας λαμπρὸς κυβερνήτης, εὐνοούμενος ἀπὸ τὰς ὑψηλοτάτας Δυνάμεις, προσπαθεῖ νὰ ἐξαλείψῃ ἀπὸ ἔξω τὴν πειρατείαν, ἀπὸ μέσα τὴν αἰσχροκερδῇ ἀρπαγὴν, ἀρχίζομεν νὰ ἀποβλέπωμεν πάλιν μὲ θάρρος εἰς τὰ πρόσωπα καὶ εἰς τὰ πράγματα ἀναμένοντες εἰς τὸ τέλος τὴν ἐπικράτησιν καὶ τὴν ἐπιβολὴν τῶν καλυτέρων στοιχείων συμφώνως πρὸς τὰς εὐχὰς καὶ τὰς ἐλπίδας μας».

Κατὰ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1829 μὲ τὸ δαιμόνιον τῆς διορατικότητος ποὺ εἶχεν ὁ ὑπέρροχος αὐτὸς ἄνθρωπος, ἀποκαλύπτει τὴν ἀπαισιόδοξον μαντείαν του διὰ τὸν Καποδίστριαν: «Θὰ σᾶς φανερώσω ἓνα πολιτικὸ μυστικόν, μᾶς εἶπεν ἀπόψε στὸ τραπέζι, γράφει ὁ Ἐκερμανν, «τὸ ὁποῖον γρήγορα ἢ ἄργα μέλλει νὰ πραγματοποιηθῇ. Ὁ Καποδίστριας δὲν μπορεῖ νὰ κρατηθῇ διὰ πολὺν καιρὸν εἰς τὴν διεύθυνσιν τῶν ἑλληνικῶν πραγμάτων, διότι τοῦ λείπει ιδιότης ἀπαραίτητος διὰ τοιαύτην θέσιν. Δὲν εἶναι στρατιώτης. Δὲν ἔχομεν δὲ κανὲν παράδειγμα, κατὰ τὸ ὁποῖον ἄνθρωπος τοῦ γραφείου νὰ ὁργανώσῃ ἓνα ἐπαναστατημένον κράτος καὶ νὰ μπορέσῃ νὰ ὑποτάξῃ στρατιωτικοὺς καὶ στρατηγούς. Μὲ τὸ σπαθὶ στὸ χερὶ καὶ ἐπὶ κεφαλῇς ἑνὸς στρατοῦ μπορεῖς νὰ διατάσῃς καὶ νὰ νομοθετῇς καὶ νὰ εἶσαι βέβαιος ὅτι θὰ σὲ ὑπακούσουν. Ἀλλὰ χωρὶς αὐτὰ εἶναι ἀμφίβολον τὸ πρᾶγμα. Ὁ Ναπολέον ἂν δὲν ἦτο στρατιώτης, δὲν θὰ ἠμποροῦσε νὰ φθάσῃ ἐκεῖ ὅπου ἔφθασε. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Καποδίστριας δὲν θὰ παραμείνῃ ἐπὶ μακρὸν κυβερνήτης, μᾶλλον δὲ θὰ περιέλθῃ πολὺ γρήγορα εἰς δευτερεύουσαν θέσιν. Σᾶς τὸ προλέγω αὐτὸ καὶ θὰ τὸ ἰδῇτε. Εἶναι μέσα εἰς τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων καὶ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ γίνῃ διαφορετικὰ».

Ὁ P. Witkop εἰς τὸ βιβλίον αὐτοῦ «Γκαῖτε. Ὁ βίος καὶ τὸ ἔργον του», Γαλλικῆς μεταφράσεως Alex. Violatte Παρίσι 1932 σελ. 399—400 ἀναφέρει κάτι πολὺ σπουδαῖον: «Ὅτι ἡ Ἐκθεσις, τὴν ὁποίαν ὑπέβαλεν ὁ Καποδίστριας πρὸς τὸν αὐτοκράτορα τῆς Ρωσσίας περὶ τοῦ ἐν Βέρνη σχολείου Hofwyl, τὸ ὁποῖον διηύθυνεν ὁ μαθητῆς τοῦ Πεσταλότση Fellenberg, καὶ ἥτις ἦτο συντεταγμένη εἰς θελκτικώτατον ὕψος, ἐχρησίμευσεν εἰς τὸν Γκαῖτε ὡς πηγὴ διὰ τὴν μυθιστορίαν του «Wilhelm Meisters Wander jahre». Προσθέτει δὲ ὁ Witkop ὅτι ὁ Καποδίστριας ἦτο πολὺ συμπαθὴς καὶ ἀγαπητὸς εἰς τὸν Γκαῖτε, ὅστις τὸν ἔβλεπε καὶ τὸν ἐδέχετο συχνὰ εἰς τὸ Κάρλσβαδ.

Ἡ ἀντίδρασις τῶν κοτσαμπάσηδων κατὰ τῶν προσπαθειῶν τοῦ Καποδίστρια, τὰ ἐπαναστατικὰ κατὰ τῆς κυβερνήσεώς του κινήματα τῶν καπεταναίων, αἱ συνεχεῖς ἀνωμαλῖαι καὶ ἀταξίαι εἶχαν ψυχράνει τὴν πρὸς τὴν Ἑλλάδα συμπάθειαν τοῦ Γκαῖτε, ὅστις γέρον ἤδη καὶ ἰδιότροπος, δύσθυμος ἀπὸ τὰς οἰκογενειακὰς ἀτυχίας, ἐξεφράζετο μὲ ἀγανάκτησιν διὰ τὴν ἐν Ἑλλάδι κατάστασιν. Ἴδου τί γράφει ὁ καγκελλάριος φὸν Μύλλερ τὴν 28ην Μαρτίου 1830 εἰς τὸ ἡμερολόγιόν

του: «(Ὁ Γκαῖτε) ἐγευματίσεν εἰς τὸν κήπον μὲ τὸν Ἐκερμανν. Ὅταν ἦλθα εἰς τὰς 5 μ.μ. ἡ προσωπογραφία τοῦ Durand καμωμένη ἀπὸ τὸν Schmeller εὐρίσκετο εἰς τὸν ὁκρίβαντα. Αὐτὸς πρέπει νὰ εἶναι ὁ Durand, εἶπα, ὁπότε ὁ Γκαῖτε μὲ διέκοψεν ἀποτόμως: Ὁ ἴδιος φυσικὰ δὲν εἶναι! Καὶ ἄμέσως ἐνόησα ὅτι ἡ ἄστοχος ἔκφρασίς μου τὸν ἐρέθισε. Μὲ παρεκάλεσε νὰ τοῦ διηγηθῶ τὰ περιεργότερα ἀπὸ τὰς ἐφημερίδας: Γιὰ τὴν Ἑλλάδα, τὸ παλὸν νεκροσκοπεῖο (die alte Mergue). Ἦτο μωρία τοῦ Καποδίστρια νὰ τὰ βάλλῃ μὲ τοὺς κοτσαμπάσηδες. Παντοῦ δὲν ἄξιζαν τίποτε, ὅχι μόνον ἐκεῖ. Ἐδόξαξε τὸν Θεὸν διότι δὲν ἦτο φιλέλλην, ἄλλως θὰ ἐλυπεῖτο πολὺ διὰ τὴν ἔκβασιν τοῦ δράματος».

Τὴν 5ην Ὀκτωβρίου τοῦ 1831 γράφει ὁ Γκαῖτε πρὸς τὸν φίλον του Zelter, τὸν περιφῆμον μουσικὸν καὶ φιλέλληνα, τὰ ἐξῆς: «Εἶναι τώρα τρεῖς μῆνες ποὺ δὲν διαβάζω ἐφημερίδες καὶ οἱ φίλοι μου μὲ περιγελοῦν ὁ ἓνας περισσότερο ἀπὸ τὸν ἄλλον. Πληροφοροῦμαι τὴν διάλυσιν καὶ τὴν κατάπαυσιν τῶν συγκρούσεων, χωρὶς νὰ πολυσκοτίζωμαι διὰ τὰ παραπέρα. Ὅταν σκέπτομαι ὅτι ὅλα αὐτὰ ποὺ ἔκαμα γιὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου ἐπῆγαν χαμένα, θὰ ἐκοκκινίξω γι' αὐτό, ἂν δὲν ἔβλεπα τοὺς καλυτέρους μου φίλους νὰ ἐμμένουν σήμερον εἰς τὴν αὐτὴν πλάνην. Ἀλλὰ τὸ καλύτερον μάθημα καὶ ἡ καλυτέρα ἐνίσχυσις δι' ἓνα ἄνθρωπον ὡς ἐμέ, ποὺ θέλει νὰ συγκεντρώνεται καὶ νὰ περιορίζεται στὴ δουλειά του, εἶναι ἡ ἀνάγνωσις ἑνὸς τόμου τῶν «Annales» τοῦ 1826, γεῦμα ποὺ προσφέρω αὐτὴν τὴν στιγμὴν εἰς τὸν ἑαυτόν μου. Ἐκεῖ βλέπω καθαρὰ καὶ ξάστερα πὼς αἱ ἐφημερίδες τῆς ἐποχῆς ἐκείνης μᾶς περιέπαιζαν». Τὸ γράμμα αὐτό, γραμμένο τέσσαρας μῆνας πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ Γκαῖτε καὶ δύο ἐβδομάδας πρὸ τῆς δολοφονίας τοῦ Καποδίστρια, ἐκφράζει τὴν πιερίαν καὶ τὴν ἀπογοήτευσιν ποὺ ἐδοκίμασεν ὁ ποιητῆς μαζὺ μὲ ὅλον τὸν φιλέλληρικόν κόσμον τότε εἰς τὸ ἄκουσμα τῆς ἐκουσίας καὶ αὐτόχειρος ὀλοκαυτώσεως τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου ἀπὸ τὸν Μιαούλην εἰς τὸν Πόρον Ταύτην, γενομένην κατ' Αὐγουστον τοῦ 1831, ἐπηκολούθησεν ἡ διὰ τῆς προσωρινῆς ἐπικρατήσεως τοῦ κυβερνητικοῦ στρατοῦ διάλυσις καὶ φαινομενικὴ κατὰπνιξις τοῦ στασιαστικοῦ κινήματος, τὴν ὁποίαν προφανῶς ὑπαινίσσεται ὁ Γκαῖτε εἰς τὴν ἐπιστολὴν του. Βεβαίως θὰ ἔμαθεν ὁ ποιητῆς καὶ τὴν μικρὸν μετὰ τὴν ἐπιστολὴν ταύτην ἀναγγελλεῖσαν δολοφονίαν τοῦ ἐξόχου φίλου του καὶ ἀσφαλῶς θὰ ἐξέφρασε τὴν ἐκ τῆς εἰδήσεως θλίψιν του. Ἀλλὰ ἡ ἐξακρίβωσις τοῦ πράγματος μοῦ εἶναι δύσκολος ἐπὶ τοῦ παρόντος διὰ τὸν λόγον ποὺ ἀνέφερα εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ ἀρθροῦ μου. Πάντως καὶ ἡ ἐπιστολὴ αὐτὴ πρὸς τὸν Zelter, τὴν ὁποίαν γνωρίζω ἐκ γαλλικῆς μεταφράσεως τῆς Kas Fetta, εἶναι καὶ κατὰ τοῦτο ἀξιόλογος, διότι μᾶς παρέχει τὴν αὐθομολόγητον μαρτυρίαν τοῦ Γκαῖτε περὶ τῆς ἐνεργοῦ συμμετοχῆς του εἰς τὴν διὰ

τὸ Μεσολόγγι κατὰ τὸ 1826 ζωηρὰν φιλελληνικὴν κίνησιν τῆς Γερμανίας.

Ἡ ἐκτίμησις καὶ ἡ φιλία τοῦ Γκαίτε πρὸς τὸν Καποδίστριαν ὀφείλεται βεβαίως κατὰ πρῶτον λόγον εἰς τὴν ἀξίαν καὶ τὴν διεθνή ὑπόληψιν. τῆς ὁποίας ἀπέλαυεν ὁ ἐπιφανὴς Ἕλλην πολιτικός, ὅστις μετὰ τὴν πρωτεύουσάν δρᾶσιν πού εἶχεν εἰς τὰ ἐπακολούθησαντα τοὺς Ναπολεοντείους πολέμους συνέδρια καὶ μετὰ τὴν ρύθμισιν τῆς ἐν Ἑλβετίᾳ πολιτειακῆς καταστάσεως, ἥτις ὑπῆρξεν ἔργον ἀποκλειστικῶς ἰδικόν του, εἶχε φθάσει εἰς τὸ μεσουράνημα τῆς φήμης καὶ τῆς δόξης του. Ὀφείλεται ὅμως καὶ εἰς μερικὰς κοινὰς προσωπικὰς φιλίας καὶ σχέσεις, τὰς ὁποίας αἱ περιστάσεις ἐδημιούργησαν διὰ τοὺς δύο ἐπιφανεῖς ἄνδρας. Ὁ φιλελεύθερος πολιτικὸς v. Stein, ὁ δημιουργὸς τῆς Γερμανικῆς ἀναγεννήσεως Γουλιέλμος Humboldt, ὁ ὑπουργὸς τῆς Βαϊμάρης Gersdorff, ὁ λαογράφος Ἰάκωβος Grimm, ἄνδρες ἐπιφανεῖς, γνωρίσαντες καὶ ἐκτιμήσαντες ἐκ τοῦ πλησίον εἰς τὸ συνέδριον τῆς Βιέννης τὰς ἀρετὰς τοῦ Καποδίστρια καὶ ἀνήκοντες εἰς τοὺς οἰκείους κύκλους τοῦ Γκαίτε, ἐπηρέασαν ἀσφαλῶς τὴν εὐμενῆ διάθεσιν τοῦ ποιητοῦ διὰ τὸν Ἕλληνα διπλωμάτην. Ἄλλ' ὁ καλύτερος σύνδεσμος μεταξὺ Καποδίστρια καὶ Γκαίτε θὰ ὑπῆρξεν ἀναμφιβόλως ἡ Ρωξάνδρα Στούρτζα. Ἡ περίφημος αὕτῃ Ἑλληνίς, εἰς τὴν ὁποίαν πολλὰ χρεωστεῖ ἡ ἀναγέννησις τῆς Ἑλλάδος, ἐγκατεστημένη μετὰ τῆς οἰκογενείας τῆς εἰς τὴν Πετρούπολιν, εἶχε προσληφθῇ διὰ τὴν μεγάλην τῆς μόρφωσιν καὶ τὴν ἐξαιρετικὴν τῆς χάριν ὡς κυρία τῆς τιμῆς τῆς Αὐτοκρατείας τῆς Ρωσσίας. Τὰ τρυφερὰ αἰσθήματα πού ἔτρεφεν ἡ ὑπέροχος αὕτῃ γυναῖκα διὰ τὸν Καποδίστριαν καὶ αἱ ὑπηρεσίαι πού τοῦ προσέφερε συχνὰ ὡς ἐκ τῆς θέσεώς τῆς, φαίνονται εἰς ἓνα τμήμα τῆς πολυτίμου ἀλληλογραφίας των πού ἐδημοσιεύθη εἰς Ρωσσικὸν περιοδικὸν καὶ μετεφράσθη εἰς τὴν «Νέαν Ἡμέραν» τῆς Τεργέστης τοῦ 1901. Λέγουσιν ὅτι τὸ βαθύτερον καὶ ὑψηλότερον αἶσθημα πού συνέδεε τὰς δύο αὐτὰς εὐγενεῖς ὑπάρξεις καὶ τὸ ὁποῖον ἀπέβη εἰς στιγμὰς κρίσεως ἢ μόνῃ δρόσος καὶ παρηγορία εἰς τὴν πονεμένην καὶ μελαγχολικὴν ψυχὴν τοῦ μεγάλου Κερκυραίου, ἐπρόκειτο νὰ καταλήξῃ εἰς συνοικέσιον. Ἀλλ' ἡ Ρωσσικὴ Αὐλή, ἐμποδίσασα τὴν ἔνωσιν ταύτην, ἥτις ὅχι μόνον διὰ τὰ δύο ἀγαπώμενα πρόσωπα, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν Ἑλλάδα Κύριος οἶδε πόσον εὐεργετικὴ θὰ ἀπέβαινε, ἐκαλλιέργησε καὶ ἐπέτυχε τῷ 1816 τὸν γάμον τῆς Ρωξάνδρας μετὰ τὸν ὑπουργὸν καὶ αὐλάρχην τοῦ Δουκὸς τῆς Βαϊμάρης κόμητα Edling. Ἐκτοτε ἡ ὑπέροχος Ἑλληνίς ἐγκατασταθεῖσα εἰς Βαϊμάρην καὶ ἀποτελέσασα μέλος τῆς τριάδος, ἥτις μετὰ τοῦ Καποδίστρια καὶ τοῦ Οὐγγροβλαχίας Ἰγνατίου διηύθυνε τὴν «Ἐταιρείαν τῶν Φιλομοουσίων», ἐγένετο ἡ κηδεμὼν καὶ προστάτις τῶν εἰς Ἰέναν καὶ Γοτίγγην σπουδαζόντων ὑποτρόφων τῆς ἑταιρείας ἐκείνης, οἵτινες συνεκίνησαν κάποτε τὸν Γκαίτε μετὰ τὴν ὁμαδικὴν ἐπίσκεψίν των καὶ ἐκ τῶν ὁποίων

ἓνας, ὁ Παπαδόπουλος, συνάψας στενωτέρως σχέσεις μετὰ τὸν ποιητὴν, ἔκαμε τὴν νεοελληνικὴν μετάφρασιν τῆς Ἰφιγενείας αὐτοῦ, ἐπιδιώκων δι' αὐτῆς τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος τῶν Ἑλλήνων. Ἀνήκουσα λοιπὸν ἡ κόμησσα Edling εἰς τὴν τόσον οἰκείαν πρὸς τὸν Γκαίτε Αὐλὴν τῆς Βαϊμάρης καὶ συνοδεύουσα καὶ πρὸ τοῦ γάμου τῆς τὴν αὐτοκρατείαν τῆς Ρωσσίας, ἥτις ἦτο Γερμανίς πριγκίπισσα, εἰς τὰς συχνὰς τῆς Βαϊμάρης καὶ τοῦ Γκαίτε ἐπισκέψεις αὐτῆς, τὰς ὁποίας βλέπομεν σημειούμενας εἰς τὸ «Χρονικόν», ἐπηρέασεν ἀσφαλῶς τὴν ὑπὲρ τοῦ Καποδίστρια γνώμην καὶ συμπάθειαν τοῦ ποιητοῦ. Ὁ δὲ ἀδελφὸς αὐτῆς, ὁ Ἀλέξανδρος Στούρτζας, ὅστις γενόμενος βοηθὸς τοῦ Καποδίστρια ἐπέπρωτο νὰ γίνῃ καὶ ὁ ἐπισημότερος νεκρολόγος αὐτοῦ, εἶχε νυμφευθῇ τὴν κόρην τοῦ Γερμανοῦ ἱατροῦ Hufeland, ὁ ὁποῖος ἦτο καὶ τοῦ Γκαίτε ἱατρός, καὶ ὁ ὁποῖος ἀπέβη κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν ἓνας ἀπὸ τοὺς πρωτεργάτας τῆς εἰς Γερμανίαν φιλελληνικῆς κινήσεως.

Ἀθῆναι, Ἀπρίλιος τοῦ 1932.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ Β. ΚΟΥΓΕΛΑΣ

Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου
Μέλος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν.

ΓΚΑΙΤΕ

Η ΦΟΒΕΡΑ

Μιά μέρα τὴν ἀγάπη μου παράμερ' ἀνταμώνω
καὶ τῆς κολλιέμαι στὸ λαιμό.

Ὅμως κι' ἐκείνη με θυμὸ:

— Γιὰ σύχασε, μοῦ φώναξε, γιατί σὲ καταδώνω.

Σκυλιάζω τότε δὲ κι' ἐγὼ καὶ ξεφώνω: — Ἀς ξυγώσῃ
ὁποῖος, κυρά μου, τοῦ βασιᾶ!

Δὲν τῶπα καὶ τρεμουλιάστῃ:

— Σώπα, καῦμένε, μ' ἀπαντᾷ, κανεὶς νὰ μὴ μᾶς νοιώσῃ!

ΜΙΧ. ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

G Æ T H E

Ο ΒΑΣΙΛΙΑΣ ΤΩΝ ΞΩΤΙΚΩΝ
(ERLKÖNIG)

Ποῖος τρέχει ἐπάνω σ' ἄλλογο τῇ νύχτα ποῦ φυσάει;
Ἄργα ὁ πατέρας μὲ τὸ γυῖο στὸ σπίτι του πηγαίνει.
Τάγαπημένο του παιδί σ' τὰ χέρια του κρατάει
καὶ σ' τὴν ἀγκάλη του βαθειὰ τὸ σφίγγει, τὸ ζεσταίνει.

Γιατί ἔκρυψες τὸ πρόσωπο, παιδί μου, φοβισμένο;
Τῶν Ξωτικῶν τὸ βασιλιά δὲ βλέπεις ἐκεῖ πέρα,
πατέρα μου, μὲ τὴν οὐρά, μὲ στέμμα στολισμένο;
Εἶναι, παιδί μου, σύννεφο, ποῦ τρέχει σ' τὸν ἄερα.

«Ἀγαπημένο μου παιδί, ἄχ, ἔλα, ἔλα μὲ μένα.
Μαζί θὰ παίξουμε ὁμορφὰ σ' τὸ ὠραῖο τὰκρογιάλι
θὰ κόβουμε μυριόχρωμα λουλούδια μυρωμένα
κι' ὁλόχρυσο ἢ μητέρα μου φόρεμα θὰ σοῦ βάλῃ».

Πατέρα μου, πατέρα μου, δὲν ἀκοῦς τί μοῦ τάζει
τῶν Ξωτικῶν ὁ βασιλιάς καὶ πόσα μοῦ χαρίζει;
Σώπα, παιδί μου ἡσύχασε· τίποτε μὴ σὲ σκιάζῃ·
μέσα σ' τὰ φύλλα τὰ ξερὰ ὁ ἄνεμος βουίζει.

«Θέλεις, παιδάκι μου χρυσό, θέλεις νάρθηξ μὲ μένα;
Ἡ κόραις μου θὰ σ' ἀγαποῦν· γιὰ σένα θὰ φροντίζουν.
Τῇ νύχτα σέρνουν τοὺς χορούς· μὲ τὰ χαριτωμένα
τραγούδια τους, μὲ τὸ χορὸ γλυκὰ θὰ σὲ κοιμίζουν».

Πατέρα μου, πατέρα μου, τώρα δὲ βλέπεις πέρα
τῆς Ξωτικαῖς τοῦ βασιλιά τῆς κόραις ποῦ γυρίζουν;
Βλέπω, παιδί μου, ἡσύχασε· βλέπω σὰν νᾶναι ἡμέρα.
Εἶναι ἢ παλῆαῖς ἱταῖς αὐταῖς, ποῦ μεσ' τῇ νύχτα ἀσπρίζουν.

«Ἀχ, σ' ἀγαπῶ ἢ ἀγγελικὴ μορφὴ σου μὲ μαγεύει·
κι' ἂν δὲν ἐρθῇς μὲ τὸ καλὸ ποιὸς θὲ νὰ σὲ γλυτώσῃ;»
Πατέρα μου, πατέρα μου, μ' ἀρπάζει, μὲ παιδεύει
τῶν Ξωτικῶν ὁ βασιλιάς· βαθειὰ μ' ἔχει λαβώσει.

Ἐτρόμαξε ὁ πατέρας του καὶ ἄλλογο κεντάει·
κρατεῖ σφιχτὰ στὰ χέρια του τὸ γυῖο του πληγωμένο·
μὲ κόπους καὶ μὲ βάσανα τρέχει, σ' τὸ σπίτι πάει·
μὰ τὸ παιδί στὴν ἀγκαλιά τοῦ ἦταν πεθαμμένο.

ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΟΥ ΓΚΑΙΤΕ

ΜΕ ΛΟΓΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ

ΤΑΙΡΙΑΣΜΕΝΑ ΣΤΗ ΜΟΥΣΙΚΗ ΤΟΥ ΣΟΥΜΠΕΡΤ ⁽¹⁾

ΓΑΛΗΝΗ

Τὰ νερὰ βαθιὰ κοιμοῦνται,
κῦμα δὲ σαλεύει πιά,
μ' ἔγνοια οἱ ναῦτες ἀγρικιοῦνται
στοῦ πελάου τῇ σιγαλιά.
Δὲ φυσᾷ πνοὴ στὴ σφαῖρα,
νέκρω ὁλοῦθε παγερὴ,
μέσ' στὴν ἄχανη φοβέρα
κᾶν ὁ φλοῖσβος δὲ μιλεῖ. ⁽²⁾

ΕΣΠΕΡΙΝΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΟΥ ΚΥΝΗΓΟΥ

Στὸν κάμπο ἀργά, κρυφὰ γλιστρῶ Περνᾷς καὶ πᾶς ἀργά, σιγά,
μὲ τόπλο πάντα ὀρθό, στὸν κάμπο, στὸ βουνό...
Κι ὁμπρὸς μου ἀνέερη, ἄχ, πετᾷ Τάχα ἢ θλιμμένη μου ἢ θωριά
ἢ θεία σου ὁμορφιά, σιμά σου δὲν περνᾷ
καὶ χύνει φῶς γλυκό, σὰ φάντασμα χλώμιο;

Γιὰ σένα, λέγω, θὰ φωτᾷ
τοῦ φεγγαριοῦ τὸ φῶς·
καὶ μοῦ γεμίζει τὴν καρδιά
γαλήνη πὶο γλυκειά,
κ' ἐγὼ δὲν ξέρω πῶς.

⁽¹⁾ Καὶ αὐτὸ ἴσως δίνει κάπως ἀξία στὴν ἐμμετρη ἀπόδοσή τους ἀπὸ ἐμένα
τὸν ταπεινό. Ν. Π.

⁽²⁾ Ἐχὼ γράφει καὶ ἄλλου πῶς τὸ ὁκτάστιχο τοῦτο ἔχει τὸ ἴδιο νόημα καὶ
τὸν ἴδιο στιχουργικὸ ρυθμὸ μὲ τὴ «Γαλήνη» τοῦ Σολωμοῦ. Καὶ εἶναι ἐξακριβω-
μένο πῶς ὁ Γκαίτε τὸ ἔγραψε κατὰ τὸν Ἰούνιο τοῦ 1795 γιὰ τὸ «Μουσῶν Ἡ-
μερολόγιο» τοῦ Σίλλερ. Ν. Π.

ΣΙΜΑ ΣΤΗΝ ΑΓΑΠΗ ΜΟΥ

Στὸ νού μου ἐσύ, χρυσὸς ἂν ὁ ἥλιος λάμπη
σ' ὦραϊο γιαλό·
στὸ νοῦ μου ἐσύ, κι ἂν τὸ φεγγάρι λάμπη
σὲ κρύο νερό.

Σὲ βλέπω κι ἂν ὁ κορνιαχτὸς στὸ δρόμο
πετάει ψηλά·
τὴ νύχτ' ἀργά, ποὺ κάποιος μέσ' στὸ δρόμο
περνάει δειλά.

Σ' ἀκούω κεῖ πέρα, ποὺ μουγγὸ τὸ κῦμα
κυλάει γοργά·
στὸ λόγγο ἐδῶ, ποὺ σέρνω ἀργὸ τὸ βῆμα
στὴ σιγαλιά.

Μαζί σου ἐγώ, κι ἂν πᾶς μακριὰ στὰ ξένα,
σιμά μου ἐσύ·
σβήνει ὁ ἥλιος πιά, φωτᾶνε τᾶστρα ἐμένα...
Μὴν εἶσαι ἐκεῖ;

Ο ΡΗΓΑΣ ΤΗΣ ΘΟΥΛΗΣ

Λέν γιὰ ἓνα ρήγα τῆς Θούλης,
φίλο ὥς τὸν τάφο πιστό...
Σὰν πέθαινε ἡ καλή του,
τοῦ ἔδωκ' ἓνα τάσι χρυσό...

Ἐνθύμιο δίχως ταίρι·
καὶ τ' ἄδειαζε πάντα μεστό...
Τὰ μάτια τοῦ δακρῦζανε,
σὰν ἔπινε μ' αὐτό.

Σὰν ἦρθε ἡ ὥρα ἡ στερνὴ του,
στὸ ρηγάτο κάστρα μετροῦ,
τ' ἀφήνει στοὺς διαδόχους
καὶ τὸ τάσι μόνο κρατᾷ.

Καὶ κάθεται στὸ δεῖπνο,
κ' οἱ ἱππότες του ὅλοι σιμά,
ψηλά, στοῦ κύρη τ' ἀκρόπυργο,
στὴν ἀκροθαλασσιά.

Κι ὀρθὸς ὁ γερο - πότης
τῆς ζωῆς τὴ φλόγα ρουφᾷ·
στερνὰ καὶ τᾶγιο τάσι
κάτω ἐκεῖ στὸ κῦμα πετᾷ.

Καὶ νά το, πέφτει, πίνει,
βυθίζει, πᾶει βαθιά...
Τὰ μάτια τότε τοῦ βυθίσανε,
δὲν ἦπιε οὔτε στάλα πιά.

ΝΥΧΤΕΡΙΝΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΟΥ ΣΤΡΑΤΟΚΟΠΟΥ

Ἀπ' τὰ οὐράνια σὰν ἐρθῆς,
σβήνουν λῦπες, πόνοι εὐτύς·
στὴ διπλὴ τὴ συφορὰ
φέρνεις καὶ διπλὴ χαρά.
Μ' ἀπ' τὸν κόπο ἐγὼ πεθαίνω...
Γιατί οἱ πόνοι κ' οἱ καημοί;
Ἐλα πιά γλυκειὰ γαλήνη,
ἔλα ἐσύ!
Ἐλα πιά, γλυκειὰ γαλήνη,
στὴν ψυχὴ!

ΝΙΚΟΛΑΟΣ Ο ΠΟΡΙΩΤΗΣ

ΓΚΑΙΤΕ

Η ΠΕΤΑΛΟΥΔΑ

I

Τῶν φρονίμων πέ το μόνο.
ὁ ὄχλος γρήγορα γελᾷ·
τόν, ὕμνῳ, ποὺ νὰ πεθάνη
μέσ' στὴ φλόγα ἀποζητᾷ.

III

Πιά δὲ μένεις, τὰ σκοτάδια
σκεπασμένη τὰ βαθιά·
γιὰ μιὰν ἔνωσι πὺθ θεία,
νέα σὲ ζώνει ἀποθυμιά.

II

Στὴ δροσιὰ τῆς νύχτας, πῶχης
πλάσει κι ἔχεις γεννηθεῖ,
τὸ κερί, ποὺ ἥσυχα λάμπει,
θέλ' ἡ λαύρα σου νὰ ἰδῇ.

IV

Καὶ στὸ διάστημα φτερώνεις,
τὸ περνᾷς μὲ μιὰ πνοή,
φῶς νὰ πῆς λαχταρισμένη·
Πεταλούδα ἔχεις καεῖ!

V

Κι ὅσο αὐτὸ βαθιά δὲ νοιώσεις,
«πέθανε γιὰ νὰ γενῆς»
σκοτεινὸς εἶσαι διαβάτης
τῆς τρισκότεινης τῆς γῆς.

ΑΓΓΕΛΟΣ ΣΗΜΗΡΙΩΤΗΣ

Μεταφρ.

G Æ T H E

ΕΝΑΣ ΒΑΣΙΛΙΑΣ

Ἐνας μέγας βασιλιάς
πιστὸς στὸν ἔρωτά του,
τῇ λυγερῇ π' ἀγάπησεν
εἶδε νεκρὴ μπροστά του.

Ἐνα ποτῆρι ὀλόχρυσο
τοῦχε ἡ φτωχὴ χαρίσει,
καὶ χύνανε σὰν ἔπινε
τὰ μάτια του μιὰ βρύση.

Ἦρθε κ' ἡ ἡμέρα του ἡ στερνὴ
στὸν τάφο του νὰ γύρει,
ἔδωσε χῶρες θησαυροῦς,
ἀλλ' ὄχι τὸ ποτῆρι.

Τὴν ἀρχοντιά προσκάλεσε,
τῇ λεβεντιά, τὰ κάλλη
στὸν πύργο τὸν τετράψηλο
ποὺ βλέπει στ' ἀκρογιάλι.

Τῆς χαρωπῆς του τῆς ζωῆς
δυὸ τρεῖς σταλιὲς ρουφάει
καὶ τὸ ποτῆρι τὸ χρυσὸ
στὴ θάλασσα πετάει.

Τὸ εἶδε νὰ πέφτει, νὰ κρυφτεῖ
κιλιῶντας στὰ νερά
κ' ἐσβύστη ἐκεῖ τὸ μάτι του,
καὶ δὲν ξανάπνευσε πλιά.

† ΣΤΕΦ. ΜΑΡΤΖΩΚΗΣ

ΣΚΟΡΠΙΕΣ ΣΚΕΨΕΙΣ

Ο ΓΚΑΪΤΕ, Η ΖΩΗ ΤΟΥ ΚΑΙ Η ΓΥΝΑΙΚΑ

Ἡ ἑκατονταετηρίδα τοῦ Γκαῖτε ἔχει τοῦτο τὸ χαρακτηριστικό. Τὰ περισσότερα ἀπὸ τὰ ἔργα ποὺ γράφηκαν—καὶ εἶναι ἅπειρα—περιστρέφονται στὴ ζωὴ του. Γιατὶ θέλησε μὲ τὴν ἡρωϊκὴ ὑπομονή του νὰ πλάσει τὴ ζωὴ του νὰ τὴν δημιουργήσει ἕνα ἀριστουργηματικὸ καὶ σοφὸ ἔργο σὰν τ' ἄλλα. Γιὰ τοῦτο θεωρεῖται καὶ αὐτὴ σὰν ἕνα ποίημα γεμᾶτο ἔννοιες, σὰν ἕνα ρωμάντο ποὺ κρατεῖ πάντα τὴν προσοχὴ τεταμένη γιατί ρούφηξεν ἀλάκαιρη τὴν ὑπαρξή του, ὡς τὴ στερνὴ του πνοή. Προσπάθησε νὰ εἶναι εὐτυχία του ἡ ἀρμονία. Ρυθμὸς καὶ στίς ἐλάχιστες λεπτομέρειες. Δὲν ζητοῦσε τὴν ἡσυχία. Ἐψαχνε μόνο νὰ βρεῖ πῶς θάφτανε καλύτερα στὴν πιὸ δυνατὴ τελειότητα. Πληθώρα θέματα κατάκλυζαν τὸ πνεῦμα του—καὶ τί δὲν τὸν ἀπασχόλησε!—αἰσθανόταν τὴν ἀνάγκη νὰ ἐκφρασθεῖ, νὰ τ' ἀναλύσει, καὶ ὅμως ὁ καιρὸς ἔφευγε.

Καὶ στάθηκε βασανιστικὸς στὸν ἑαυτό του γιὰ νὰ μὴ χάνει τὸν καιρό. *Χρόνου φείδου. Ἀποφύγε τις συγκινήσεις*,—ἦταν οἱ βάσεις ποὺ ὁ Γκαῖτε πίστευε πῶς φέρνουν τὸν ἄνθρωπο στὴν πρόοδο. Καὶ ἀπομονώθηκε ἔτσι καὶ στερήθηκε ἀπὸ κάθε τρυφερότητα. Οἱ πιὸ στενοὶ του φίλοι ὁ Σίλλερ, ὁ Χέρντερ δὲν εἶχαν καμιὰ σχέση μὲ τὸ αἶ-

σθημα. Ἐγιναν φίλοι γιατί συμβάδιζαν οἱ τάσεις τους, φίλοι μόνο διανοητικοί.

Ὁ Γκαῖτε ἤξερε ν' ἀποφεύγει τὶς οἰκογενειακὰς θλίψεις μὲ τὴ φυγή. Καὶ αὐτὴ ἡ μητέρα του ἂν ὑπόφερε—ποὺ τόσο τῆς χροστοῦσε γιὰ τὴν τελειότητα τῆς ἀνατροφῆς του—ἔτρεχε νὰ κλειστεῖ στὸ δωμάτιό του καὶ νὰ ξαπλωθεῖ στὸ κρεβάτι του. Ἐτσι ὁ Γκαῖτε ἔμενε ἄθικτος ἀπὸ τὴ λύπη του, στερημένος ἀπὸ κάθε τρυφερότητα αἰσθηματικὴ, ἀποβλέποντας στὸ σκοπὸ του.

Ὁ Παπὶνι στὴ μελέτη του γιὰ τὸν Γκαῖτε ἀναρωτιέται.

«Ἐκλαψε πραγματικὰ κανεὶς τὸ θάνατό του; Ὁχι κανένας δὲν συγκινήθηκε. Γιατὶ ὅτι τὴν ἐξχώριζε ἀπὸ ἕνα πέτρινο ἄγαλμα ἦταν ἡ φωνή. Ψυχὴ δὲν εἶχε. Ἡ καρδιά του οὔτε μὲ σφυρὶ δὲν χτυποῦσε».

Ὁ Γκαῖτε λοιπὸν ἦταν ἐγωϊστὴς μέχρ' ἡ κυνισμοῦ; Ὁχι.

Ἡ ζωὴ του κυλοῦσε μακρόχρονη καὶ ἡρεμὴ. Καμιὰ τραγικότητα! Ἦταν εὐτυχισμένος. Εἶχε τὸν καιρὸ καὶ τὴν ἄνεση νὰ προσέξει καὶ νὰ χαρεῖ ὅτι ὥραϊο ἔχει ἡ γῆ, ὅτι καλὸ ὑπῆρχεν ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους. Κι' ἐδῶ εἶναι ποὺ θαυμάζεται ἡ ἀτσάλνια του θέληση. Δὲν εἶναι ὅπως ὁ Μπετόβεν, ὁ Σίλλερ, ὁ Νίτσε, ἡ ὁ Ναβάλις, ποὺ ἡ ζωὴ τους ἄθελα τοὺς εἶναι τραγωδία, ἕνας παντοτεινὸς ἀγῶνας στὴν ἀντίθεση τύχη, ποὺ παρουσιάζεται ἀδιάκοπα μπροστά τους μὲ τὴν μορφὴ τῆς ἀρρώστειας. Αὐτοὶ δὲν ἔχουν νὰ θυσιάσουν καμιὰ χαρὰ ἀπὸ τὴ ζωὴ. Ὁ Γκαῖτε ὅμως ἔχει, καὶ τὴν θυσιάζει γιὰ τὴν τελειοποίησιν τοῦ ἑαυτοῦ του.

Ἡ θέληση λοιπὸν μόνο, ἦταν ἡ ἰσχυρότερη δύναμη ποὺ δέσποζεν ἐπάνω του. Ὅταν ἔφευγε ἀπὸ τὴ Βαϊμάρη ἔκλαιγε σὰν παιδί γιὰ δέκα ἡμέρες ποὺ ἄφηνε τὴν Καρλόττα. Καὶ ὅμως ἔφυγε. Ὅπως συνήθως καὶ τότε βασάνισε τὸν ἑαυτό του, ν' ἀκολουθήσει τὸ δρόμο ποὺ ἔπρεπε. Δέκα ὀλόκληρα χρόνια ἀγαπιόταν μὲ τὴν Καρλόττα Στάιν, ἀπὸ τὰ εἴκοσι ἔξη ὡς τὰ τριάντα ἔξη του. Σ' ὅλο αὐτὸ τὸ διάστημα ἐκείνη μπόρεσε νὰ τὸν κρατήσει σ' ἀπόσταση, ὥστε νὰ μείνει ὁ ἔρωτάς τους πλατωνικός. Ἡ Στάιν ἐξασκοῦσε δυνατὴ ἐπ' αὐτὴν ἐπάνω τοῦ πνευματικὰ καὶ αἰσθηματικὰ. Ὁ Γκαῖτε ἀνεχόταν ὑποταχτικὰ τὴν ἐπιβολή της, γιατί καθὼς ὁμολόγησεν ὁ ἴδιος, χρόνια πολλὰ ἀγογγέστα, ἀπὸ αὐτῆς τὴ στάση μπόρεσε νὰ διδαχτεῖ πολλά. Δὲν εἶναι ἀπὸ ἡθικότητα ποὺ τοῦ φέρνεται ἔτσι, οὔτε εἶναι βάσις ἡ ἡθικὴ, ποὺ αὐτὸς γέρνει τὸ κεφάλι ἀδιαμαρτύρητα. Τὸν μαθαίνει στὴν ἐγκράτεια, στὴν πειθαρχία, στὴν ὑποταγή.

Ἐρχεται ὅμως στιγμή ποὺ κρίνει πῶς διδάχθηκε ὅσο ἔπρεπε. Δὲν ἔχει πιά νὰ ὠφεληθεῖ τίποτα ἀπὸ τὴ δοκιμασία αὐτῆς τῆς γυναίκας καὶ φεύγει στὴν Ἰταλία γιὰ νὰ ριχτεῖ στὸν αἰσθησιακὸ ἔρωτα τῆς Φαυστίνας ἄφοβα. Ἐχει πιά τὴν πείρα νὰ συγκρατεῖται ἀπὸ τὴν ἐρωτικὴ τρέλλα. Μὲ τὴ φλόγα ὅμως τῆς ἀγάπης του ζωντανότερη ἀπὸ

ποτέ γιὰ τὴ Στάιν καὶ μὲ τὸ πνεῦμα του πλημμυρισμένο ἐμπνευση γι' αὐτή, γράφει τὴν **Ἰφιγένεια**, τὴν ὡραία αὐτὴ γυναικεία μορφή πού ἐξιλεώνεται στοὺς θεοὺς μὲ τὴν ἀγνότητά της. Ὁ κάθε λόγος τῆς ἱέρειας παρθένας εἶναι μιὰ ἀποκάλυψη τῆς ψυχῆς τῆς Καρλόττας. Καὶ ἡ Ἐλεωνόρα στὴν τραγωδία του **Τάσσος** εἶναι αὐτή.

Ὁ Γκαῖτε λοιπὸν δὲν ἀποστρέφεται ὅπως ὁ Ἰψεν καὶ ὁ Νίτσε τὴν γυναῖκα. Ἀπ' ἐναντίας πιστεύει πὺς ἡ ἐπαφὴ μὲ τὴν γυναῖκα πλουτίζει τὸ πνεῦμα. Εἶναι μερικὲς μάλιστα, ὅπως ἡ Σίβιλλα Ἀλεράμο, πού προσπαθεῖ νὰ τὸν κάμει σχεδὸν φεμινιστὴ — ἐπίδραση τῆς γυναίκας σ' ὁλόκληρο τὸ ἔργο του, στοὺς διαλόγους του μὲ τὸν Ἑκκερμαν, στ' ἄπειρα ἐπεισόδια τῆς ἰδιωτικῆς του ζωῆς, τῆς καθημερινῆς του σκέψης. Καὶ ἡ συμπάθειά του, ὁ θαυμασμός του πρὸς τὸν Μπάϊρον δὲν εἶναι ἰάχα ἐκδήλωση μιᾶς ἀφανέρωτης ψυχικῆς συγγένειας μ' αὐτὸν στὸ ζήτημα τῆς γυναίκας; Ποτὲ δὲν ἐπιδοκιμάζει ἕνα κἄτι ἂν δὲν τεριάζει σὺς ἀντιλήψεις του. Ὁ ἀτσαλένιος Γκαῖτε ἐσυγκινεῖτο ἀπὸ τὸν αἰσθηματικὸ Μπάϊρον γιὰτὶ ἔβρισκε σ' αὐτὸν ἀπὸ τὴ δική του αἰσθηματικότητα, χωρὶς νὰ θέλει οὔτε ὁ ἴδιος νὰ τὸ ἀναγνωρίσει. Ἀλλ' εἶναι διεισθήματα κρυμμένα. Ὁ Γκαῖτε μένει πάντα ὁ συγγραφέας πού ἐπιδιώκει ὅσο μπορεῖ νὰ ἐκμεταλλευθεῖ περισσότερο τὴν γυναῖκα γιὰ πλουτισμὸ τοῦ πνευματικοῦ ὕλικού του. Τὴ στιγμὴ πού πρέπει νὰ φύγει ἀπὸ κοντά της εἶναι πάντα σὲ θέση νὰ τὴν ἐννοήσει.

Ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἀντίληψη κανόνιζε ἀνάλογα καὶ τὶς ἄλλες του σχέσεις. Ἐπικοινωνοῦσε μὲ ὅσους εἶχαν κάτι τὸ ἀξιοπρόσεχτο, κάτι πούμποροῦσε νὰ τὸ ἐκμεταλεψτεῖ στὰ ἔργα του. Καὶ οἱ τύποι πού ξεχώριζαν μὲ τὴν κουφότητά τους καὶ τὴ βλακεία τους, ἦταν εὐπρόσδεχτοι ἀπὸ τὸν Γκαῖτε, γιὰτὶ μποροῦσε νὰ μελετήσῃ κοντά τους τὶς ἀτέλειες τῆς φύσεως.

Τὸ ἴδιο ἀκριβὸς καὶ στὴν ἀλληλογραφία του, πού τὴν θεωροῦσε ἀπὸ τὶς μεγαλύτερες αἰτίες στὸ χάσιμο τοῦ χρόνου. Μὰ ὅταν ἔβλεπε πὺς μποροῦσε νὰ προκύψει ἡ ἀνακίνηση κάποιου ἀξιόλογου ζητήματος, ἔκανε ἐξαίρεση. Ἐγγραφε κάποτε σὺν Μίλλερ: «Θέλοντας καὶ μὴ θέλοντας, καμιά φορὰ, πρέπει νὰ κάνομε λαθρεμπόριο στὴν ἀλληλογραφία καὶ νὰ **φχαριστοῦμε** κανένα χρεώστη». Ποτὲ ἀπώλεια χρόνου! Τραβοῦσε μ' ἀποστροφή ἀπὸ προστά του κάθε περιοδικὸ καὶ ἐφημερίδα.

Ἀλάθευτος λοιπὸν μένει ὁ Γκαῖτε σὺς σκέψεις του, ἀλάθευτος πάντα, ὑπεράνθρωπα ἀλάθευτος. Δὲν ἔχει γιὰ τίποτα νὰ μετανοήσει. Καὶ ξεπληρώνει ὅλη αὐτὴ τὴν τελειότητα μ' ἕνα στίγμα πού παντοτεινὰ θὰ τὸν βαραίνει, τὴν ἀναισθησία.

MARIETTA MINΩΤΟΥ

ΒΕΛ. ΦΡΕΡΗ

ΕΡΩΤΙΚΟ ΕΙΚΟΣΙΤΕΤΡΑΩΡΟ...

Ὁλη τούτῃ ἡ κίνηση θύμισε στὴ Λέλα τὸ ξεμπαρκάρισμά της στὸ νησί. Ἔτσι καὶ τότε—ἔδω καὶ δέκα χρόνια—οἱ ἄνθρωποι τοῦ λιμανιοῦ ξεφώνιζαν μὲ τὸν ἴδιο τρόπο καὶ τρέχανε μὲ τὴν ἴδια νευρικότητα. Θυμήθηκε πὺς καὶ τότε, ὅπως καὶ σήμερα, ἡ πρωῒνὴ αὐτὴ φασαρία τῆς ἔκανε τὴν ἐντύπωση λαϊκῆς γιορτῆς γιὰ τὸν ἐρχομὸ τοῦ βαποριοῦ ἀπὸ τὸ ἐπίνειο τῆς πρωτεύουσας. Τό 'πε καὶ σὺν κ. Ρούβα:

— Δὲ μοιάζει σὰν πανηγύρι, γιαιτρε, ἡ κίνηση τῆς παραλίας μας;

Ὁ κ. Ρούβας, πού κι αὐτὸς μὲ μεγάλη εὐχαρίστηση παρακολουθοῦσε τὸ σοῦρτα-φέρτα τῶν ἐργατῶν τοῦ λιμένα, εἶπε:

— Τώρα δὲν εἶναι τίποτα! Ἐπρεπε νὰ σ' εἶχα τὴν ἐποχὴ τῆς ἀκμῆς τοῦ νησιοῦ μας. Κεῖνα τὰ χρόνια, ὅλο τὸ λιμάνι εἶταν γεμάτο μὲ δικά μας καὶ ξένα φορτηγά. Τὰ ποστάλια δὲ βρίσκανε συχνὰ θέση γιὰ ν' ἀράξουνε κ' οἱ μαοῦνες μέρα νύχτα δούλευαν... Τώρα δὲν εἶναι τίποτα... Τόθιψε τὸ νησί μας ὁ Πειραιᾶς, ὅπως ἔθαψε τόσα ἄλλα μέρη.

Καὶ κούνησε λυπημένα τὸ κεφάλι. Ὑστερα ἄρχισε νὰ μακαρίζει τὰ περασμένα μεγαλεῖα τοῦ νησιοῦ καὶ τὶς ἀξέχαστες μέρες τῆς νεότητάς του, τὶς γεμάτες μὲ χαρούμενα περιστατικά. Κ' ἡ Λέλα τὸν ἄκουγε μὲ πολλὴ εὐλάβεια.

Τὴ διήγηση τοῦ γιαιτροῦ τὴν ἔκοξε τὸ μπάσιμο τοῦ βαποριοῦ στὸ λιμάνι. Οἱ βάρκες, πού ἀνοιχτήκανε λίγο πρὶν, τὸ περιτογυροῖσαν. Οἱ βαρκάρηδες οἶξαν χοντὰ σκοινιά μὲ γάντζους στὸ κατάστρωμα καὶ σκαλώνοντας ἀνέβαιναν στὸ κατάστρωμα πρὶν νὰ φουντάει τὸ βαπόρι.

Ὁ κ. Ρούβας κ' ἡ Λέλα προσπαθοῦσαν, ὅσο ζύγωγε τὸ βαπόρι, νὰ ξεχωρίσουνε στὸ κατάστρωμα τὸ Στέργιο. Μὰ δὲν τὸ κατάφεραν γιὰτὶ τὸ βαπόρι εἶταν ἀκόμη λίγο μακρὺ καὶ γιὰτὶ καθὼς πηγαινοερχόνταν βιαστικοὶ οἱ ἐπιβάτες, φαινόταν νὰ 'χουν ὅλοι τους τὰ ἴδια χαρακτηριστικά. Κεῖνῃ τὴ στιγμῇ μιὰ φρεσκοβαμμένη μεγάλη βάρκα ζύγωσε μπροστὰ στὸ τραπεζάκι τοῦ κ. Ρούβα καὶ τῆς Λέλας.

— Ἐτοιμος κυρ-γιάτρῃ; εἶπε ὁ βαρκάρης.

— Ναί... Πήγαινε στὴ σκάλα, ἀπάντησε ὁ κ. Ρούβας.

— Θ' ἀνεβοῦμε στὸ πλοῖο; ρώτησε ἡ Λέλα ἐνθουσιασμένη μὲ τὴν ἰδέα τοῦ γιαιτροῦ.

— Δὲν πιστεύω νὰ διαφωνεῖς, ἔ;

— Ὁχι δά... Κάθε ἄλλο, εἶπε ἡ Λέλα χαμηλώνοντας τὰ μάτια.

— Τότε γιὰτὶ ρωτᾷς κατεργαροῦλα;

— Γιὰτὶ... γιὰτὶ μπορεῖ νὰ σᾶς κοπιάσει αὐτὸ γιαιτρε... Ἐαῖρω κ' ἐγώ; Εἶναι κόπος ν' ἀνεβεῖ κανεὶς τὴ σκάλα τοῦ βαποριοῦ...

— Καὶ μάλιστα γιὰ μένα τὸ γέρο, ἔ; ἔκανε ὁ γιατρός μὲ φωτισμένο τὸ πρόσωπό του ἀπὸ τὸ αἰῶνιο του χαμόγελο.

— Μά, γιατρέ... Δὲν ἤθελα νὰ πῶ αὐτό, τοῦ ἀπάντησε ἡ Λέλα φουσκώνοντας χαδευτικά τὰ κόκκινα χεῖλια της καὶ βλέποντάς τον λοξά.

— Ἔ! τὸ λέω τότε ὁ ἴδιος, κόρη μου. Μονάχα σὺ θὰ πᾶς... Ἐγὼ θὰ σᾶς περιμένω ἐδῶ στὴ σκάλα... Ἐσὺ ὅμως πρέπει νὰ μπεῖς... Αὐτὸ θὰ εὐχαριστήσῃ πάρα πολὺ τὸ Στέργιο...

— Καὶ τὸ βαρκάρη σεῖς τὸν εἶχате εἰδοποιήσει;

— Ναί... Ἀπὸ χτές, εἶπε ὁ γιατρός.

— ὦ! Εἴστε τόσο καλός, ψιθύρισε ἡ Λέλα καὶ τρέχοντας στὴν πλαϊνὴ σκάλα πήδηξε μέσα στὴ βάρκα.

— Καλὸ ταξίδι καὶ καλὴν ἀντάμωση, τῆς εἶπε δυνατὰ ὁ κ. Ρούβας.

Καὶ κείνη ἔβγαλε ἓνα μικρὸ ἄσπρο μαντηλάκι καὶ ἔγνεφε τοῦ γιατροῦ, ὅσο ἀπομακρυνόταν ἡ βάρκα, φωνάζοντας:

— Καλὴν ἀντάμωση! Γιατρέ! Καλὴν ἀντάμωση... Πάω στὴν πατρίδα μου, στὴν Πόλη!...

Καὶ γελοῦσε, γελοῦσε πνιγμένη μέσα στὴν τρελλή της χαρά.

Ἡ Λέλα ἀνέβηκε βιαστικὴ τὴ σκάλα τοῦ βαποριοῦ. Τώρα καὶ οἱ στιγμὲς ποὺ τὴ χωρίζανε ἀπὸ τὸ Στέργιο τῆς φαινόταν ἀτέλειωτες. Σὰν πάτησε στὸ κατὰστρωμα, γύρισε νὰ κοιτάξῃ πρὸς τὴν παραλία. Ἐχώρισε τὸν κ. Ρούβα, ποὺ ὀρθὸς στὴν ἀποβάθρα, ἔβλεπε πρὸς τὸ μέρος τοῦ βαποριοῦ. Ἡ Λέλα σήκωσε τὸ χέρι της ψηλὰ καὶ τοῦγενεψε. Μὰ φαίνεται πὼς ὁ γιατρός δὲν τὴν ἔβλεπε γιατί ξακολουθοῦσε νὰ μένει ἀκίνητος καὶ προσηλωμένος πάντα στὸ ἴδιο σημεῖο. Ὑστερα μπῆκε στὸ καπνιστήριο. Ἐκεῖ βρῆκε τὸν κ. Λουκά, τὸ θεῖο τῆς Νίτσας. Ὁ κ. Λουκάς τὴν πλησίασε καὶ ἀκούμπησε τὸ χέρι του στὸ νῶμο της.

— Καλὴ μέρα Δελάκι, εἶπε ὁ κ. Λουκάς μὲ τὴ βαρεῖα φωνή του. Καὶ τὴ χτύπησε χαδευτικά στὰ μάγουλα.

— Καλῶς ἤρθατε κ. Λουκά, τοῦ εὐχήθηκε ἡ Λέλα καὶ χαμογέλασε θυμούμενη τὴ Νίτσα, ποὺ εἶπε μιὰ μέρα πὼς ὁ θεῖος της τρελλαίνεται γιὰ τὰ κοριτσόπουλα.

— Καὶ σὺ καλῶς τὸν δέχτηκες, ἀπάντησε ὁ κ. Λουκάς καὶ ἀκούμπησε πάλι τὸ χέρι του στὸ νῶμο της μὲ πατρικὸ ὕφος.

Ἡ εὐχή του ἔκανε τὴν καρδιά της νὰ χτυπήσῃ πολὺ δυνατὰ.

— Τὸν εἶδατε; Τὸν γνωρίσατε; ρώτησε ἐνθουσιασμένη.

— Πῶς! Ὡς τώρα εἴμαστε μαζὶ ἐδῶ...

— Καὶ ποῦ πῆγε; ρώτησε πάλι ἡ Λέλα.

— Μὰ κατέβηκε στὴν καμπίνα του. Πῆγε νὰ δώσει τὶς βαλίτσες του στὸ βαρκάρη.

Ἡ Λέλα δὲν εἶπε πιά τίποτα. Φαινόταν σὰν ἀφηρημένη. Καὶ μόνο ὅταν ἄκουσε τὸν κ. Λουκά νὰ τῆς λέει πὼς ὁ Στέργιος ἀνυπομονοῦσε νὰ δεῖ τοὺς δικούς του, ζήτησε συγγνώμη καὶ κατέβηκε στὴν τραπεζα-

ρία. Κάτω κεῖ πολλοὶ ἐπιβάτες μπαινοβγαίνανε στὶς καμπίνες καὶ δίνανε ὁδηγίες στοὺς καμαρότους γιὰ τὶς ἀποσκευές τους. Ὅλοι εἴτα βιαστικοὶ καὶ πολυάσχολοι.

Φώναξαν τοῦ πρώτου καμαρότου ζητώντας μιὰ βαλίτσα ἢ ἓνα δέμα, φιλιόνταν μὲ τοὺς συγγενεῖς τους, ποὺ ἤρθαν νὰ τοὺς ξεμπαρκάρουν, ξωφλούσανε τὸ λογαριασμὸ τοῦ χτεσινοῦ δείπνου καὶ τοῦ πρωῒνου καφέ.

Στὴν τραπεζαρία συναντήθηκε ἡ Λέλα μὲ πολλοὺς γνωστούς της, ποὺ γύριζαν στὴν πατρίδα, ὕστερα ἀπὸ μιὰ μεγάλη ἢ μιὰ μικρὴ ἀπουσία. Κι ὅσοι δὲν ἤξαιραν τὸν ξάδελφό της — νέοι γνώριμοι τῆς Λέλας — τὴ ρώτησαν ἂν θὰ πῆγαινε στὴν Τῆνο, γιατί ὡς ἐκεῖ σταματοῦσε τὸ δρομογόλιο τοῦ βαποριοῦ.

Κ' ἡ Λέλα ἀνυπόμονη, βλέποντας δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ καὶ ρίχνοντας τὸ βλέμμα της μέσα στὶς καμπίνες ἀπαντοῦσε:

— Ὁχι... ὄχι... Δὲν εἶμαι γιὰ ταξίδι... Ἦρθα νὰ πάρω τὸ ξάδελφό μου, ποὺ γύρισε ἀπὸ τὴν Ἰταλία.

Καὶ προχωροῦσε στὸ βάθος.

Ὁ Στέργιος τὴν εἶχε δεῖ τὴ στιγμὴ ποὺ κατέβαινε τὴ γυριστὴ σκάλα τῆς τραπεζαρίας. Μὰ θέλοντας νὰ τῆς κάνει μιὰ μικρὴ ἐκπληξη κρύφτηκε πίσω ἀπὸ τὴν κουρτίνα τῆς καμπίνας του, περμένοντάς τὴν νὰ φτάσῃ ὡς ἐκεῖ γιὰ νὰ φανερωθεῖ ὁλομαζὶ μπροστά της. Κι ὅταν ἡ Λέλα πλησίασε τὴν καμπίνα του, παραμάρισε ξαφνικὰ τὴν κουρτίνα καὶ στάθηκε στὴ μέση τῆς στενῆς πορτοῦλας. Ξαφνισμένη ἡ Λέλα ἔμεινε γιὰ λίγο ἀκίνητη καὶ ὕστερα χύθηκε στὴν ἀγκαλιά του. Καὶ φιλώντας τον ψιθύριζε μονάχα τ' ὄνομά του, μὴ βρίσκοντας ἄλλο τρόπο νὰ ἐκδηλώσῃ τὴ μεγάλη της χαρά. Ὁ Στέργιος τὴ φίλησε δυὸ φορές στὸ μάγουλο καὶ συγκινημένος εἶπε:

— Νά 'μαι ἐπιτέλους στὸ καλὸ μας νησί, κοντὰ στὴ μικρὴ μου ἑαδέλφη.

Μπήκανε στὴν καμπίνα. Καθίσανε καὶ οἱ δυὸ στὸν καναπέ. Ὁ Στέργιος ρώτησε τὴ Λέλα γιὰ τὸν γιατρό, ὕστερ' ἄρχισε νὰ μιλεῖ γιὰ τὸ ταξίδι του. Εἶπε πὼς εἶχανε γαλήνη ἀπὸ τὸ Μπρίντεζι ὡς τὸν Πειραιᾶ καὶ ὅτι μόνο ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ ὡς ὀλίγα μίλια μακριὰ ἀπὸ τὸ νησί κουνήθηκαν κάπως. Ἡ Λέλα τὸν κοίταξε στὰ μάτια χωρὶς νὰ μιλεῖ. Φαινόταν πὼς δὲν παρακολουθοῦσε ὅσα τῆς ἔλεγε. Εἴταν σὰν ἀφηρημένη. Εἶχε πάρει τὸ χέρι του στὰ δικά της καὶ τὸ χάδευε μὲ τρυφερότητα. Σὰν τέλειωσε ὁ Στέργιος τὴ σύντομη διήγηση τοῦ ταξιδιοῦ εἶπε στὴ Λέλα ν' ἀποβιβαστοῦνε.

— Ναί... Νὰ βγοῦμε γιατί περμένει καὶ ὁ γιατρός ὅξω στὴν παραλία, ἀπάντησε χωρὶς ν' ἀφήσῃ τὸ χέρι του.

— Περμένει ὁ γιατρός! Καὶ δὲ μοῦ τῶλεγε παιδί μου; ἔκανε ὁ Στέργιος καὶ σηκώθηκε ἀπὸ τὸν καναπέ.

— ὦ! Πόσο ἀχάριστη πού εἶμαι! Τί ντροπή! Πιστεύεις, Στέργιε, πὼς τὸν εἶχα ξεχάσει; Μὰ μὴ λησμονεῖς πὼς ἔχω νὰ σὲ δῶ τρία ὀλόκληρα χρόνια... Εἶμαι βέβαιη ὅτι ὁ γιατρὸς θὰ μοῦ τὸ συμπαθήσει... Εἶναι τόσο καλός, εἶπε ἡ Λέλα περνώντας τὸ μπράτσο της στὴ μέση τοῦ Στέργιου.

— Ἀλήθεια, δὲ σὲ ρώτησα... Τὸν ἔρριξε πολὺ ἡ τελευταία του ἀρρώστεια;

— Ἡ ἀρρώστειά του, ὅχι. Μὰ εἶταν πολὺ πρὶν πού ἄρχισαν νὰ φαίνονται τὰ χρόνια του, ψιθύρισε ἡ Λέλα συλλογιζόμενη μ' ἀγάπη τὸν κ. Ρούβα.

— Τὸν καημένο! Ἄν δὲν εἶταν αὐτὸς νὰ σταθεῖ στὴν ὀρφάνια καὶ τῶν δυὸ μας ποιὸς ξαίρει... Τὸν καημένο! ἔκανε ὁ Στέργιος κουνώντας τὸ κεφάλι του καὶ ρίχνοντας μία θλιβερὴ ματιὰ στὴν ξαδέλφη.

Καὶ βγῆκε στὴν τραπεζαρία γιὰ νὰ κανονίσῃ τὸν λογαριασμό του. Ἡ Λέλα ἔμεινε στὴν καμπίνα καὶ ταχτοποιοῦσε μέσα σὲ μιὰ βαλίτσα τοῦ χεριοῦ μερικὰ μικροπράγματα τουαλέτας. Σὲ κομμάτι γύρισε ὁ Στέργιος ἀκολουθούμενος ἀπὸ ἓνα μικρὸ καμαρότο.

— Νά, τοῦτα τὰ δυὸ δέματα μένουν κ' ἡ βαλίτσα, τοῦ 'πε.

Ὁ μικρὸς πῆρε τὰ πράγματα καὶ βγῆκε.

— Πᾶμε Λέλα; ρώτησε ὁ Στέργιος, πέρνοντας ἀπὸ τὴν κοκέττα τὸ καλοκαιρινὸ πανωφόρι του.

— Πηγαίνουμε, ἔκανε ἀπλᾶ ἡ Λέλα.

Κι ἀνεβήκανε στὸ καπνιστήριο. Ἡ μακρόστενη σαλίτσα εἶταν τώρα σχεδὸν ἀδειανή, γιατί οἱ περισσότεροὶ ἐπιβάτες εἶχαν ξεμπαρκαριστεῖ κ' οἱ λίγοι πού μένανε εἶταν κάτω στὴν τραπεζαρία καὶ στὸ κατάστρωμα. Στὸ βάθος μονάχα καθόνταν δυὸ κύριοι καὶ μιὰ κυρία περασμένης ἡλικίας καὶ πίνανε καφὲ ἀπὸ φλιτζάνια τοῦ τσαγιοῦ.

Οἱ τρεῖς τοῦτοι ἐπιβάτες φαίνεται πὼς θὰ συνεχίζανε τὸ ταξίδι τους, γιατί ἂν θὰ βγαίνανε στὸ νησι εἶταν φυσικὸ νὰ βρίσκονται κάτω στὶς καμπίνες, νὰ φροντίζουν γιὰ τὰ πράγματά τους ἢ νὰ στέκουν στὸ κατάστρωμα πλάϊ στὴ σκάλα, ἕτοιμοι νὰ ξεμπαρκάρουν. Ἡ κυρία κοίταξε μὲ βλέμμα ἐπίμονο καὶ κᾶπως ἀδιάκριτο τὴ Λέλα καὶ σκύβοντας στὸν κύριο, πού καθόταν ἀριστερὰ της τοῦ εἶπε:

— Τί *charmanthe* κοπελίτσα πού εἶνε! Γιὰ πρόσέξέ την... Ὁ κύριος κοίταξε τὴ Λέλα σουρώνοντας τὰ βλέφαρά του. Κ' ἡ Λέλα, πού ἄκουσε τὰ λόγια τῆς κυρίας, ἂν καὶ λεχτήκανε πολὺ σιγά, γύρισε καὶ τῆς ἔρριξε μιὰ γελαστὴ ματιὰ εὐχαριστώντας την γιὰ τὸ κομπλιμέντο.

Κ' ἔκανε τὴ σκέψη πὼς ἂν βρισκόταν στὴ θέση της ἡ Νίτσα θὰ τρελλαινόταν ἀπὸ τὴ χαρὰ της, ἀκούοντας νὰ λένε τόσο καλὰ λόγια γιὰ τὴν ὁμορφιά της.

(Ἡ συνέχεια στὸ ἐπόμενο)

ΒΕΛ. ΦΡΕΡΗΣ

Λ. Χ. ΖΩΗ

ΣΟΝΕΤΤΟ

ΕΙΣ ΤΟΝ ΔΗΜΗΤΡΙΟΝ ΜΑΡΚΟΥ ΜΠΟΤΣΑΡΗΝ

Περὶ τῆς χήρας τοῦ σουλιώτου ἥρωος Μάρκου Μπότσαρη, τῆς ὥρας τὴν μορφήν καὶ εὐγενεὺς τὴν ψυχὴν Χρυσούλας, ἔχουν γράψῃ διάφορα, τελευταίως δὲ καὶ ἡ ἐλλόγιμος Διευθύντρια τῆς «*Ἰονίου Ἀνθολογίας*» κ. Μ. Μινώτου («*Πρωτὰ*», 3 Νοεμβρίου 1930), μετὰ συμπληρώσεως τοῦ *X* (αὐτόθι 3 Δεκεμβρίου 1930) καὶ προσθήκης τῆς αὐτῆς κ. Μινώτου (αὐτόθι 6 Δεκεμβρίου 1930).

Εἰς τὰ γραφέντα τῆς κ. Μινώτου ὀλίγα ἔχω νὰ προσθέσω, καίτοι τὸ παρὸν σημείωμά μου δὲν ἀφορᾷ τὴν αὐτὴν χήραν Μπότσαρη, ἀλλὰ ποίημα πρὸς τὸν υἱὸν της Δημήτριον, τὸ ὁποῖον πρό τινος χρόνου παρέτυχεν εἰς χεῖράς μου.

Ὅτι ἡ αὐτὴ Χρυσούλα, χήρα Μπότσαρη, κατὰ τὰ γραφόμενα τῆς ἄνω Διευθυντρίας, ἐκάθητο εἰς τὰ χαμηλὰ σπιτάκια τῆς συνοικίας Ἀγίας Τριάδος, ὁ δρόμος τῆς ὁποίας φέρει εἰς Κρού - νερό, τοῦτο βεβαιοῦται καὶ ἐξ ἄλλης παραδόσεως. Εἰς τὴν ἰδίαν οἰκίαν, μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῆς χήρας Χρυσούλας, ἐκάθησε καὶ ὁ ἐκ μητρὸς πάππος μου Διονύσιος Μαυρίκης, ἐκεῖ δ' ἐκάθητο πρὸ τοῦ γάμου της καὶ ἡ ἀείμνηστος μητέρα μου μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ της Δημητρίου, (γεννηθέντος τῇ 1823), εἰς τὸν ὁποῖον ὁ ἄνω πατὴρ του πολλάκις εἶχεν ἀναφέρει, ὅτι εἰς τὸ σπίτι τους ἐκεῖνο εἶχε κατοικήσει καὶ ἡ χήρα τοῦ Μάρκου Μπότσαρη.

Ἡ αὐτὴ Χρυσούλα συνδέσασα στενὴν φιλίαν μετὰ τοῦ εἰς τὴν συνοικίαν ἐκείνην κατοικοῦντος Μιχαὴλ Βερυκίου, ἀνεδέχθη ἐκ τῆς κολυμβήθρας, τὴν 31 Ἰανουαρίου 1830, τὸ θυγάτριον τοῦ αὐτοῦ Βερυκίου, εἰς τὸ ὁποῖον ἔδωκε τὸ ὄνομα Στυλιανή. (Δηξιαρχ. βιβλία ναοῦ τοῦ Ἑσταυρωμένου).

Σημειωτέον, ὅτι προτοῦ ἡ χήρα Χρυσούλα ἐγκατασταθῇ μετὰ τῶν τριῶν τέκνων της εἰς τὴν ἀνωτέρω οἰκίαν, κατῴκει εἰς ἄλλην, εἰς τὴν συνοικίαν Παντοκράτορος. Ἐκεῖ τὴν νύκτα τῆς 28 Σεπτεμβρίου 1829 ὁ Γεώργιος Ἀμούνης ἢ Γατσούλης, πρόσωπον γνωστότατον εἰς τὴν Ἀστυνομίαν καὶ τὴν Δικαιοσύνην διὰ τὰς πολλὰς κλοπὰς του, βιάσας τὰ παράθυρα τοῦ μαγειρίου τῆς οἰκίας ἐκείνης, ἀφῆρεσεν ὅλα σχεδὸν τὰ χάλκινα μαγειρικὰ σκεύη.

Ἡ χήρα Μπότσαρη ὑπέβαλε μῆνυσιν, διὰ τοῦ ἐπιτρόπου της Γεωργίου Τερτσέτη, κατ' ἀγνώστην, ἡ δὲ Ἀστυνομία δραστηρίως ἐνεργήσασα ἀνεκάλυψε τὸν ἔνοχον, ὁ ὁποῖος ὅμως εἶχε δραπετεῦσει καὶ κατέσχε τὰ κλοπιμαῖα, πωληθέντα παρὰ τοῦ Γατσούλη εἰς χωρι-

κούς, τὰ ὅποια καὶ παρέδωκεν εἰς τὴν αὐτὴν Χρυσοῦλαν. (Ἀρχ)κεῖον Ζακύνθου. Φάκελ. Οἰκογενειῶν).

Τὸ κατωτέρω Σονέττον ἰταλιστὶ γραμμένον καὶ ἀνυπογράφως ἀποστέλλεται ἐκ Ζακύνθου πρὸς τὸν εἰς Σιέννην τῆς Ἰταλίας σπουδάζοντα τότε κόμιτα Ἑρμᾶννον Λούντζην, τὸν κατόπιν εὐσυνείδητον τῆς Ἑπτανήσου ἱστορικόν, οὐδόλως δ' ἀπίθανον νὰ συνετάχθη παρὰ τοῦ Γ. Τερτσέτη, ποιητοῦ καὶ ἰταλομαθοῦς, φίλου δὲ στενοῦ Ἑρμ. Λούντζη. Τὸ δημοσιεύομεν, ὥς ἔχει, εἰς τὴν ἰταλικὴν μετὰ ἐλευθέρως μεταφράσεως εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς:

SONETTO

AL FIGLIO DELL' ESTINTO EROE MARCO BOZZARI

Il quale con cinquecento Suglioti osò in una notte attaccare il Campo di Scontra Pascià forte di dodici mila uomini con l' intenzione di far prigioniere il Condottiere e così decider di tutta la Campagna, cosa che gli sarebbe riuscita, se la palla di uno schiavo non gli avesse troncata col valore la vita.

Vago franciul che nell' April degl' anni
Mostri di Eroe il portamento altero,
Iomiglia al padre tuo e mai tiranni
Non alzeran sulla tua patria impero.

Egli sen cadde, ma di fama ai Vanni
Posa suo nome e già l'orbe intero
Risuona quai provar fu agli empj affani
La notte che decise ei l'atto fiero.

Leonida morì co'suoi trecento,
Ma una legge l'ottene a quello stretto,
E fu chianato di valor portento.

Non oppose per legge agli empj il petto
Tuo padre e cadde nel fatal cimento
Sol vittima d'onor di patrio affetto.

ΕΙΣ ΤΟΝ ΥΙΟΝ ΤΟΥ ΑΠΟΘΑΝΟΝΤΟΣ ΗΡΩΟΣ ΜΑΡΚΟΥ ΜΠΟΤΣΑΡΗ

ὁ ὁποῖος μετὰ πεντακοσίων Σουλιωτῶν ἐφώρησε κατὰ τινα νύκτα διὰ νὰ προσβάλλῃ τὸ ἐκ δωδεκασχιλίων ἀνδρῶν ἰσχυρὸν στρατόπεδον τοῦ Σκόντρα Πασσᾶ μετὰ τὸν σκοπὸν νὰ αἰχμαλωτίσῃ τὸν στρατηγὸν καὶ ἀποφασισθῇ οὕτως ἡ ἔκβασις τῆς μάχης, τοῦθ' ὅπερ θὰ κατώρθου, ἐὰν ἡ σφαῖρα ἐνὸς βαρβάρου δὲν τῷ ἀφῆρει ἡρωϊκῶς τὴν ζωὴν.

Κομπὲ νεανία, ὁ ὁποῖος εἰς τὸ ἄνθος τῆς ἡλικίας σου παρουσιάζεις τὸ ὑπερήφανον παράστημα Ἡρώος, γενοῦ ὅμοιος μὲ τὸν πατέρα σου καὶ ὁ τύμανος οὐδέποτε θὰ κατισχύσῃ τῆς πατρίδος σου.

Ἐπεσεν ἐκεῖνος, ἀλλὰ τὸ ὄνομά του φέρεται ἐπὶ τῶν πτερύγων τῆς φήμης καὶ δὴ ὅλος ὁ κόσμος ἀντηχεῖ ὁποίας συμφορὰς ἐπροξένησεν ἐκεῖνος εἰς τοὺς ἀσεβεῖς τὴν νύκτα, κατὰ τὴν ὁποίαν ἀπεφάσισε τὴν ἡρωϊκὴν πράξιν.

Ὁ Λεωνίδας ἔπεσε μὲ τοὺς τριακοσίους του, ἀλλ' ἓνας νόμος τὸν ἐκράτησε εἰς τὸ στενὸν ἐκεῖνο καὶ ἐκλήθη μεγαλουργὸς τὴν ἀνδρείαν.

Δὲν ἀντέταξε, κατὰ νόμον, εἰς τοὺς βαρβάρους τὸ στήθος ὁ πατέρας σου καὶ ἔπεσε κατὰ τὸν μοιραῖον κίνδυνον, μόνον θῦμα τίμιον πατριωτικῆς ἀφοσιώσεως.

Ζάκυνθος 1932.

ΛΕΩΝΙΔΑΣ Χ. ΖΩΗΣ

ΕΜΜ. ΑΓΓΕΛΑΚΙ (¹)

Ο ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΣΟΛΩΜΟΣ

Ὁ Ἑθνικὸς ποιητὴς Διονύσιος Σολωμός, ἡ ὥς ἄλλως ἐγράφετο εἰς τὰ βιβλία τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Παβίας, ὅπου ἐσπούδαζε Salomon, Salomone, Salamon, ἐγεννήθη τῇ 8 Ἀπριλίου 1798 ἐν Ζακύνθῳ. Οἱ πρόγονοί του εἰς τὴν Βενετίαν κατὰ τὸ 715 ἔφεραν τὸ ὄνομα Βαρβολάνοι. Τὸ ὄνομα Σολωμός πρωτοφαίνεται ἐπίσημα τὸ 1697 εἰς ἓν διάταγμα τοῦ Λόγι τῆς Βενετίας. Ἐκ τούτου μανθάνομεν ὅτι ὁ Ἰωάννης Ἀρδένιος Σολωμός μ' ὅλο του τὸ σπῆτι πέρασαν ἀπὸ τὴν Κρήτην, ἀφ' οὗ τὴν πῆραν οἱ Τοῦρκοι, εἰς τὸν Μωρέαν. Πρῶτον εἰς τὴν Κρήτην, ὕστερον εἰς τὰ Ἑπτανήσια καὶ Μωρέαν Σολωμοὶ στρατιῶται, νομικοί, ἱερομένοντες, ἄρχοντες καὶ κυβερνῆται ξηρᾶς καὶ θαλάσσης ὑπηρετήσαν τὴν Ἑνετικὴν Δημοκρατίαν. Ὁ πατὴρ αὐτοῦ Νικόλαος Σολωμός ἀπέθανε μετὰ 9 ἔτη ἀπὸ τῆς γεννήσεως τοῦ ποιητοῦ.

Οὕτω γράφει ἐν προλόγῳ εἰς τὰ Ἀπαντα τοῦ Σολωμοῦ ὁ νεώ-

(¹) Ὁ κ. Ἀγγελάκις, τοῦ ὁποίου καὶ ἄλλες μελέτες θὰ δημοσιεύσουμε σὲ κατοπινὰ τεύχη, ἐχημάτισε πολιτευτὴς στὴ Σητεία, διετέλεσε δὲ ἐπίτροπος τῆς παιδείας στὴν Κρήτη. Ἐλαβε ἐνεργότατο μέρος σ' ὅλες τῆς ἐπαναστάσεις ἀπὸ τὸ 1878. Τώρα ἀποτραβηγμένος ἀπὸ τὴν πολιτικὴν, καταγίνεται μὲ τὴ συγγραφὴ κρητικῶν ἱστορικῶν μονογραφιῶν, μέσα στίς ὁποῖες ξετυλίγονται ὅλα τὰ πολιτικὰ καὶ στρατιωτικὰ γεγονότα τῆς ἰδιαίτης πατρίδας του.

τερος καὶ ἐφάμιλλος αὐτοῦ ποιητῆς Κωστῆς Παλαμᾶς. Καὶ οὗτος καὶ ἅπαντες οἱ περὶ τοῦ ποιητοῦ γράψαντες βεβαίως ὅτι ὁ Σολωμὸς εἴλκε τὴν καταγωγὴν ἐκ Κρήτης. Ἐκ τίνος ὅμως διαμερίσματος τῆς νήσου κατήγοντο οἱ πρόγονοι αὐτοῦ, οὐδείς ἐξηκριβώσεν ἢ ἔγραψε, καθ' ὅσον γνωρίζομεν. Δὲν περιττεύει βεβαίως μία ἔρευνα ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου, ἢ ὁποία, καὶ ἂν δὲν ἀποβῇ τελείως ἐπιτυχής, ἴσως δώσῃ ἀφορμὴν εἰς τοὺς εἰδικωτέρους ἡμῶν νὰ διεξακριβώσουν τὸ ζήτημα.

Δὲν βλάπτει, ἀφ' οὗ καὶ τὸν Ὅμηρον διαφιλονικοῦν ἑννέα πόλεις, νὰ διεκδικήσῃ καὶ ἡ Σητεία τὴν τιμὴν τῆς ἐκ τῆς ἐπαρχίας ταύτης καταγωγῆς τοῦ ἐνδόξου νέου ποιητοῦ.

Εἰς τὸ τμήμα τῆς Σητείας ἐπὶ Ἑνετοκρατίας ἦσαν ἐγκατεστημένοι Εὐγενεῖς Ἑνετοὶ καὶ ἀρχοντορρωμαῖοι περὶ τοὺς 75. Κατὰ τὸ 1583 ὁ Καστροφύλακας ἀναγράφων τοὺς Εὐγενεῖς καὶ φεουδάρχας, τοὺς ὑπεχρέους νὰ συντηροῦν καὶ δεικνύουν κατ' ἔτος, κατὰ τὴν ἐπιθεώρησιν, τὰς καβαλλαρίας καὶ σκευοφόρα ζῶα, ὀνομάζει ἐκ τούτων περὶ τοὺς 46, οἵτινες ἐγκατῶκουν εἰς τὴν Ἐπαρχίαν Σητείας. Μεταξὺ τῶν κατονομαζομένων εὐγενῶν ἀναφέρονται καὶ τὰ ὀνόματα Ἰωάννης Σαλαμών, Πέτρος Σαλαμών καὶ Μάρκος Σαλαμών.

Ἐν τῇ καταλόγῳ τούτῳ δὲν ἀναφέρεται καὶ ἡ κατοικία ἐκάστου, διότι δὲν ἀπῆται τοῦτο ὁ σκοπὸς τῆς Ἐπιθεώρησεως καὶ ἐπομένως δὲν δυνάμεθα νὰ διαπιστώσωμεν ποὺ εἶχον οἱ εὐγενεῖς οὗτοι τὰ φεουδά των, καὶ ποὺ ἦτο ἡ κατοικία ἐκάστου ἐν τῇ Ἐπαρχίᾳ ἔχομεν ὅμως ἐν μικρὸν τεκμήριον, ἐξ οὗ δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν ὅτι πιθανῶς οἱ Εὐγενεῖς Σαλαμοὶ νὰ κατῶκουν εἰς τὸ χωρίον Βοῖλᾶς ἢ Βοῖλάν, ὡς λέγεται σήμερον ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων.

Ἐπὶ Ἑνετοκρατίας τὸ χωρίον Βοῖλα ὑπῆρξε κέντρον εὐγενῶν Ἑνετῶν, λόγῳ τῆς θαυμασίας αὐτοῦ τοποθεσίας, κειμένου ἐπὶ ἀναπεπταμένου χώρου ἐπὶ τῆς δυτικῆς βάσεως βουνίσκου, ἀνατολικῶς τούτου κειμένου, καὶ λόγῳ τοῦ ὀχυροῦ τῆς θέσεως, προστατευομένης ὑπὸ φρουρίου ἰσχυροῦ, ἐκτισμένου ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ἐν λόγῳ βουνίσκου, ὅπερ δεσπόζει ὁλοκλήρου σχεδὸν τοῦ κάτω ὄροπεδίου. Κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1577, τὴν διαταχθεῖσαν ὑπὸ τοῦ προβλεπτοῦ Foscari, τὸ χωρίον εἶχε 301 κατοίκους. Φαίνονται δὲ καὶ νῦν ἐρείπια μεγάλων οἰκοδομῶν καὶ πύργων, ἐν οἷς πάντως κατῶκουν πλούσιοι. Σῶζεται δὲ μέχρι σήμερον Ἐκκλησία ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἁγίου Γεωργίου δίκλιτος (διμάρτυρος).

Εἰς τὸ δυτικὸν ἄκρον τοῦ νοτίου παρεκκλησίου εἶνε ἐκτισμένος τάφος, ἄνωθεν τοῦ ὁποίου σχηματίζεται δι' ἀναγλύφου περιθωρίου καμαρωτὴ κόγχη. Ἐν τῷ τυμπάνῳ τῆς ἀψίδος ταύτης εἰκονίζεται ἡ Θεοτόκος, καθημένη καὶ κρατοῦσα τὸν Χριστὸν ἐπὶ τῶν γονάτων. Ἄνωθεν δ' αὐτῆς ἐντὸς δίσκου δύο ἀγγέλων στηθάρια. Καὶ δεξιόθεν

ταὶ τὰ δύο μόνον τελευταῖα στοιχεῖα, δηλοῦντα τὸν ἀριθμὸν 18. Κατὰ τὸν αἰοίδημον Στεφ. Ξανθουδίδην, ἂν ἡ χρονολογία εἶναι ἀπὸ Χριστοῦ γεννήσεως, πρέπει νὰ νοήσωμεν 1518, ἂν δὲ ἀπὸ κτήσεως κόσμου 7018, ἥτοι 1510, ὅπερ εἶνε τὸ πιθανώτερον (Βλ. Χριστιανικαὶ Ἐπιγραφαὶ Κρήτης σελ. 79).

Ὁ ἄνω τάφος ἐχρησίμευσε πιθανῶς ὡς οἰκογενειακὸς εἰς τ' ἀναφερόμενα ἐν τῇ ἐπιγραφῇ πρόσωπα. Ὁ Γεώργιος Σαλαμὸς θὰ ἦτο σύζυγος τῆς Μαρίας, ἣν ὠδήγει πρὸς τὴν Παναγίαν καὶ ἡ παιδίσκη Μαρία ἐγγονὴ αὐτῶν. Ὡς εἶδομεν ἀνωτέρω τὸ ἐπίθετον Σαλαμών ἢ Σαλαμὸς ἔφερον πολλοὶ εὐγενεῖς ἐν Σητείᾳ. Δυνάμεθα ἄραγε νὰ θεωρήσωμεν ὅτι οἱ εὐγενεῖς οὗτοι ἦσαν ἀπόγονοι τοῦ Γεωργίου Σαλαμοῦ, ἢ ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν, εἰς ἣν ἀνῆκε καὶ οὗτος; ὁπότε δεόν νὰ δεχθῶμεν, ἂν ὄχι μετὰ βεβαιότητος, πάντως ὅμως μετὰ πιθανότητός τινος ὅτι καὶ οἱ εὐγενεῖς οὗτοι εἶχον ἐκκορητισθῇ καὶ ἀσπασθῇ τὸ ὁρθόδοξον δόγμα, ὡς εἶχε πράξῃ καὶ ὁ Γεώργιος μὲν τῆς Θεοτόκου εἰκονίζεται ἀνὴρ ὠδηγῶν πρὸς τὴν Παναγίαν γυναικα λευχειμονοῦσαν (ἴσως τὴν θανούσαν σύζυγον) καὶ ὠδηγοῦσαν ἐκ τῆς χειρὸς παιδίσκην (πιθανῶς τὴν κατωτέρω Μαρίαν). Ἀριστερόθεν δὲ προσέρχονται δύο ἄλλαι γυναῖκες μελανειμονοῦσαι (πιθανῶς συγγενεῖς τῆς θανούσης). Κατωτέρω ἢ ἐξῆς ἐπιγραφὴ εἰς τεσσαρας ἱαμβικούς τριμέτρους:

«† ὦ τύμβε πικρὴ καὶ πολλῶν πόνων γέμω (ν)
Ἐχω σε καὶ βλέπω σε ἐχθρῶν (ον) καὶ φίλον,
Φίλον μὲν, ὡς ἔχοντα τοὺς πεφαιμένους,
Ἐχθρὸν δέ, ὡς φθείροντα αὐτῶν τ(ακα)λλει».

Οἱ στίχοι ἔχουν ἀνορθογραφικὰ σφάλματα, τὰ ὁποῖα πάντως προέρχονται ἀπὸ τὸν ἀντιγράφεα, διότι ὁ ποιήσας αὐτοὺς φαίνεται ἀνὴρ λόγιος. Ἐλλείπουν δὲ καὶ τινὰ γράμματα φθαρέντα διὰ τοῦ χρόνου.

Εἰς τὸν συνεχόμενον δυτικὸν τοῖχον ἄνωθεν τοῦ δυτικοῦ ἄκρου τοῦ τάφου (τῆς κεφαλῆς τοῦ νεκροῦ) εἶναι εἰκονισμένος ὁ νεκρὸς μικρᾶς κόρης, ἐξηπλωμένης ἐπὶ τοῦ νεκρικοῦ κρεββάτου ἐν προθέσει, ἄνωθεν τοῦ ὁποίου πολὺς κόσμος καὶ ἰδίᾳ γυναῖκες ἴστανται, κοπτόμεναι καὶ ὀλοφυρόμεναι. Ἄνωθεν δὲ τῆς παραστάσεως ἡ ἐπιγραφὴ:

«Μαρίας ἡδανὴ ἐγγωνος τῆς Μαρίας ἐκοιμηθῆκ'
ε.ι.ι ἡμέρας Τρίτης (:)
αφ' ἑ Σεπτεμβρίου κ!»

Ἀριστερὰ τῆς προηγουμένης εἰκόνος τῆς Παναγίας ἐπὶ μέλανος ἐδάφους ἀναγινώσκονται ἐφ' ὕγρασις ἀμυδροῖς λευκοῖς γράμμασι.

... ἸΗ Ἀπριλλ(ιου) Κε! ἐκοιμ(ηθη)
Γεώργιος ὁ Σαλαμὸς καὶ....
Μαρ.... αὐτου.

Τῆς χρονολογίας τοῦ θανάτου τοῦ Γεωργίου Σαλαμοῦ διατηροῦν-
Σαλαμὸς, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξε καὶ ὁ ἰδρυτὴς τοῦ ναοῦ, ἐν' ᾧ κατεσκευά-
σθη ὁ οἰκογενειακὸς τάφος.

Ἐφ' ὅσον λοιπὸν ὁ ἐθνικὸς ποιητὴς Διονύσιος Σολωμὸς εἶναι πα-
ραδεδεγμένον ὅτι κατήγετο ἐκ Κρήτης, δὲν διστάζομεν νὰ δεχθῶμεν
ὅτι οὗτος εἶλκε τὴν καταγωγὴν ἐκ τῆς ἐν Σητεῖα πολυσχιδοῦς οἰ-
κογενείας τῶν εὐγενῶν Σαλομῶν, οἵτινες, μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς
Σητείας ὑπὸ τῶν Τούρκων, κατέφυγον εἰς Χάνδακα, ὡς ἀναφέρει ὁ
ποιητὴς Μαρίνος Μπουνιαλῆς.

«Κι' οἱ Τούρκοι σ' ὅλα τὰ χωριά καὶ σ' τὸ νησί σκορπιούνται
κι' ἐκάμασι πολὺ κακὸν κι' οὐδένα δὲν λυποῦνται.
Τόπον μετόχι κ' ἐκκλησιά καὶ σπῆτι δὲν ἀφίναν,
τὰ στάργια ἔξω ρίχνασι, τὰ λάδια τοὺς ἐχύναν.
Ὁ Γενεράλης ἔστειλε κάτεργα εἰς τὴν Στίαν
νὰ πάρουν ὅλον τὸ λαὸν νὰ τὴν χαλοῦν μὲ βίαν·
καὶ τὸν Ρετούρη ἐπήρασι μὲ' ὅλους μὲ πλείσια πίκραν
κι' ἀφήνασι τὰ σπῆτια τοὺς τὰ πλούσια κ' ἐδιαβῆκαν,
'ς ταῖς βάρκαις καὶ 'ς τὰ κάτεργα τσ' ἔβαλε νὰ μισεύσῃ,
μὰ τὴν καρδιάν τῶν Χριστιανῶν τίς νὰ τὴν θεραπεύσῃ;
εἰς τὸ κακὸν ποῦ πάθασιν ὅπου τὰ σπῆτια 'καῖγαν.
ὅσοι κι' ἂν ἦτονε ἐκεῖ ἐδέρνουνταν κ' ἐκλαῖγαν·
κι' ἀγροίκας θρήνους ἄμετρος, δαρμούς πολλοὺς νὰ κάνουν.
τὴν γῆν τοὺς νὰ φιλοῦσινε καὶ τὰ μαλλιά νὰ βγάνουν
τὴν χώραν νὰ 'ρρημάσωσι καὶ τὰ περὶχωρά της,
τὰ ζῶα νὰ σκοτώνουσι νὰ κόπτουν τὰ δενδρά των.
ἐδερνουντάνε διχερῇ κι' ἔλεγαν τι θωροῦμεν;
καὶ ποῦ εὐροῦμεν κατοικοιαῖς σὰν τούταις νὰ σταθοῦμεν;
καὶ τὴν πατρίδα τὴν γκυκεῖαν πῶς ν' ἀποχωριστοῦσι;
καὶ πλεὶς δὲν τὴν κυτᾶζουνε οὐδὲ τήνε πατοῦσι.»

Ἐκ τοῦ ἀνωτέρω ἀποσπάσματος τοῦ ἱστορικοῦ ποιήματος κατα-
φαίνεται ὁ καταλαβὼν τοὺς κατοίκους καὶ ἰδίᾳ τοὺς πλουσίους καὶ
εὐγενεῖς πανικὸς ἐκ τῆς αἰφνιδίας καὶ ὀρμητικῆς ἐπιδρομῆς τῶν
Τούρκων εἰς Σητεῖαν. Μετὰ τὴν συγκέντρωσιν τούτων εἰς τὴν πόλιν
τῆς Σητείας εἰσῆλθον εἰς τὰ κάτεργα καὶ ἀπῆλθον εἰς Χάνδακα,
ὅπου ἔμειναν μέχρι τῆς ἀλώσεως καὶ τῆς πόλεως ταύτης, ὅποτε ἀνε-
χώρησαν εἰς τὸν Μωρέαν καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὰ Ἐπτάνησα. Ἀναμφιβό-
λως μεθ' ὅλων τῶν ἄλλων ἀνεχώρησαν καὶ αἱ οἰκογένειαι τῶν Σα-
λομῶν. Βέβαιον δ' εἶνε ὅτι ἡ οἰκογένεια, ἐξ ἧς κατήγετο ὁ ποιητὴς
μετηνάστευσεν ἐκ Κρήτης εἰς Ζάκυνθον, ὅπου οὗτος εἶδε τὸ φῶς
τῆς ἡμέρας.

Ἀθῆναι Ἀπρίλιος 1932

ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ Σ. ΑΓΓΕΛΑΚΙΣ
Δικηγόρος

Η ΖΑΚΥΝΘΟΣ ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1760

ΕΚΘΕΣΙΣ ΤΟΥ ΠΡΟΒΛΕΠΤΟΥ ΘΑΛΑΣΣΗΣ ΦΡΑΓΚΙΣΚΟΥ ΓΡΙΜΑΝΗ

Κατὰ τὸ ἔτος 1760 ὁ Φραγκίσκος Γριμάνη, διακεκριμένος ἀριστοκράτης καὶ
τέως γερουσιαστής, ἐστάλη ἀπὸ τὴν βενετικὴν κυβέρνησιν εἰς τὴν Ἐπτάνησον τὰ
ἔτη 1757 ἕως 1761, ὡς γενικὸς προβλεπτὴς τῆς θαλάσσης. Μελετήσας τὴν κατά-
στασιν τῶν νήσων κατὰ βάθος, συνέταξεν ἐκθέσεις περὶ τῆς ἐν γένει καταστάσεως
αὐτῶν. Ἡ Βενετικὴ κυβέρνησις διὰ Δογικῶν ἀποφάσεων ἐγκρίνασα τὰ προτεινό-
μενα ἀπὸ τὸν Γριμάνη ἐξέδωκε καταλλήλους Διαταγὰς. Οἱ Ἐπτανήσιοι ἐτήρουν
ἀνάμνησιν εὐγνώμονα τοῦ Γριμάνη, οἱ δὲ Κεφαλήνες ἔκοψαν μετάλλιον πρὸς
τιμὴν του. Περὶ Ζακύνθου συνέταξεν εἰδικὴν ἐκθεσιν, ὑποβληθεῖσαν εἰς τὴν
Γερουσίαν τῆς Βενετίας τὴν 8 Αὐγούστου 1760.

Ὁ Γριμάνη ἔφθασεν εἰς τὴν Ζάκυνθον, ὅπως ἀφηγεῖται εἰς τὴν Ἐκθεσιν
του, ὀλίγας ἡμέρας ἑβδομάδας μετὰ τὴν ἐπίθεσιν κατὰ τοῦ Γέττου καὶ εὗρε τὴν
χώραν εἰς κάποιαν ἀνησυχίαν ἐκ φόβου μήπως, ξαναρχίσουν αἱ παλαιαὶ ἐχθρό-
τητες μεταξὺ κατοίκων πρώτης καὶ δευτέρας τάξεως, μὲ τὴν ὁποίαν τάσσεται καὶ
ὁ λαός. Ἄλλ' ὁ Προβλεπτὴς Μαρίν, διὰ τῆς στρατιωτικῆς δυνάμεως καὶ τῇ βοή-
θειᾳ τοῦ Ἰωάννου Μακρῆ Ζακυνθίου λαοφιλοῦς, κατῴρθωσε νὰ κατευνάσῃ
τὰ πλήθη. Ἐπειδὴ ὅπως οἱ εὐποροὶ ἐξέφρασαν εἰς τὸν Γριμάνη τὸν φόβον
μήπως μίαν ἡμέραν ὁ λαὸς λεηλατήσῃ τὴν πόλιν, διὰ τοῦτο ὁ Γριμάνης ἀπεφά-
σισε νὰ μελετήσῃ τὴν ὅλην κατάστασιν τῆς νήσου ἵνα προτείνῃ τὴν διόρθωσιν
τῶν κακῶς κειμένων... Ὡς μεγαλειτέραν πληγὴν τῆς νήσου εὐρίσκει τὴν τοκο-
γλυφίαν, τῆς ὁποίας ἀφηγεῖται ἐν συντόμῳ τὴν ἱστορίαν. Πρὸς ἀνακούφισιν τῶν
δεινῶν τῆς τοκογλυφίας συνέστη τὸ 1576 ἡ Ἀποθήκη τῶν σιτηρῶν καὶ κατὰ τὸ
1670 τὸ Ἐνεχυροδανειστήριον. Ἄλλ' ἀμφότερα περιέπεσαν εἰς κατὰπτωσιν, κυ-
ρίως λόγῳ τῆς κακῆς τῶν διοικήσεως.

Οὕτω οἱ διοικοῦντες τὸ Ἐνεχυροδανειστήριον, οἱ ὁποῖοι διηύθυνον ταυτο-
χρόνως καὶ ἄλλα τρία ταμεῖα, τὸ Ταμεῖον ἐξαγορᾶς σκλάβων, τὸ τοῦ Πτωχοκο-
μείου καὶ τὸ τῶν Παρακαταθηκῶν τῶν ἰδιωτῶν, ἐνόμισαν καλὸν νὰ ἀναμίξουν
τὰ διάφορα ταῦτα καθήκοντα των, λαμβάνοντες ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν χρήματα
ἀπὸ τὰ λοιπὰ ταμεῖα διὰ νὰ καλύψουν τὰ ἑλλείματα τοῦ Ἐνεχυροδανειστήριου.
Οὕτω εὐρίσκειται τοῦτο χρεωμένον μὲ τρεῖς χιλιάδας περίπου τσεκίνια. Καί
μ' ὅλα ταῦτα, χωρὶς τὰ περιληφθῆ τὸ χρέος τοῦτο, τὸ Ἐνεχυροδανειστήριον θὰ
ἔπρεπε νὰ ἔχῃ κεφάλαιον καθαρὸν 15,036 τσεκινίων, ἐνῶ ἔχει μόλις πέντε χι-
λιάδας περίπου εἰς χρήματα καὶ ἐνέχυρα. Τὰ λοιπὰ ἀποτελοῦνται ἀπὸ πιστώσεις.
Ὁ Γριμάνη ἀριθμεῖ λεπτομερῶς ποῦ ἐδανείσθησαν τὰ χρήματα αὐτά. Μέρος
τούτων διὰ ἀνάγκας τῆς κοινότητος Ζακύνθου κατὰ τὸν πόλεμον καὶ τοὺς
λοιμούς, μέρος δὲ διὰ τὴν ἐπισκευὴν τῆς βρύσης τοῦ Κρουνεροῦ. Ἀλλὰ καὶ
ὑπάλληλοι τοῦ Ἐν. ὑπῆρξαν καταχρασταί, ὡς ὁ Ἀντώνιος Ἀουστόνη (;) ὁ ὁποῖος
ἐδραπέτευσε ἀπαγαγὼν 1500 τσεκίνια. Κατακρίνει τὴν εὐκολίαν μὲ τὴν ὁποίαν
οἱ διαχειρισταὶ τοῦ Ἐνεχυροδ. δίδουν χρήματα εἰς τὴν κοινότητα διὰ διαφόρους
σκοποὺς καὶ συνιστᾷ τὴν δημιουργίαν ἐλαφρῶν φόρων, διὰ τῶν ὁποίων νὰ κα-
λύπτονται αἱ δαπάναι τῆς κοινότητος διὰ τὰ διάφορα κοινοτικά ἔργα χωρὶς νὰ
θίγεται τὸ ἱερὸν χρήμα τοῦ Ἐνεχυροδανειστήριου.

Ἄλλο ἴδρυμα εἶνε ἡ Ἀποθήκη τῶν σιτηρῶν. Καὶ ἐκεῖ παρετήρησε διαχει-
ριστικὰς ἀταξίας. Ἡ ἀποθήκη αὕτη ἰδρύθη τὸ 1576 καὶ εἶχε κεφάλαιον κατὰ τὴν
ἐποχὴν τοῦ Γριμάνη 6842 τσεκίνια. Ἐκ τούτων τὰ 2282 ὀφείλοντο. Ὁ Γριμάνη,

παρατηρεῖ ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἐξακολουθήσῃ τὸ σύστημα τῶν ὀφειλῶν διδομένων εἰς ἐπιχειρήσεις ὅλως ξένας πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ ἰδρύματος.

Ὁ Γριμάνη παρατηρεῖ ὅτι ἡ τακτικὴ καὶ τιμὴ διοικήσεις τῶν δύο τούτων ἰδρυμάτων θὰ ἔχῃ σπουδαῖα ἀποτελέσματα καὶ ἀπὸ κοινωνικῆς ἀπόψεως, διότι τότε ὁ λαὸς θὰ παύσῃ ἐξεγειρόμενος κατὰ τῆς πρώτης τάξεως τὴν ὁποίαν κατηγορεῖ ὡς διαχειριζομένην κακῶς τὰ δύο λαϊκὰ αὐτὰ ἰδρύματα ἐπὶ ἰδίῳ αὐτῆς κέρδει. Σημειωτέον ὅτι ἀπὸ τὸ Ἐνεχειροδανειστήριον καὶ τὴν Ἀποθήκην σιτηρῶν ἐλπίζει ὁ λαὸς νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὴν πληγὴν τῆς τοκογλυφίας. Καὶ διὰ μακρῶν ὁμιλεῖ περὶ τῆς κοινωνικῆς αὐτῆς μάλιστα διὰ τὴν Ζάκυνθον.

Ἡ τοκογλυφία ἐν Ζακύνθῳ ἐξησκέτο ἀπὸ πολλοῦ, ἀπὸ πλέον τῶν δύο αἰώνων. Οἱ Ἑβραῖοι εἰσήγαγον αὐτήν. Κατ' αὐτῶν διεμαρτηρήθη ἡ Κοινότης Ζακύνθου πρὸς τὴν Βενετικὴν κυβέρνησιν, ἥτις διὰ Διατάγματος τοῦ 1553, ἐπέβαλεν εἰς τοὺς Ἑβραίους νὰ μὴ παίρνουν τόκον περισσότερον ἀπὸ τὸ ποσὸν τὸ ὁποῖον τοὺς χρειάζεται πρὸς συντήρησιν τῶν οἰκογενειῶν των. Αἱ Ἑβραϊκαὶ οἰκογένειαι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἀνῆρχοντο εἰς τριάκοντα ἐν Ζακύνθῳ, με 140 ψυχάς. Ἐπίσης ἀπηγορεύετο ἡ τοκογλυφία ἐπὶ τοῦ ἐπιτοκίου. Ἀλλ' εἰς τὴν τοκογλυφίαν δὲν ἐβράδυναν νὰ ἐπιδοθῶν καὶ οἱ χριστιανοὶ Ζακύνθιοι, καὶ ἡ πληγὴ ἦτο πλέον τρομερά. Ἀλλ' ἂν οἱ δανειζόντες ἦσαν ἀχρεῖοι καὶ οἱ δανειζόμενοι τοὺς ἐπλήρωναν με ὅμοιον νόμισμα. Διότι τὰ δάνεια ἐγίνοντο με τὴν ὑποχρέωσιν νὰ πληρωθῶν με τὰ προϊόντα των. Οἱ δανειζόμενοι λοιπὸν προεπώλουν εἰς διαφόρους τὰ προϊόντα των. Πρὸ τοῦ σκανδάλου τούτου κατὰ τὸ 1559 ὁ Διοικητὴς διώρισε 4 συμβολαιογράφους ὅπως συντάσσουσιν τὰ σχετικὰ δανειστικά συμβόλαια ὥστε νὰ εἶνε εὐκόλῳ εἰς πάντα νὰ ἐξελέγχῃ ἂν ἔχουν προπωληθῇ τὰ προϊόντα εἰς ἄλλον. Διὰ τὰ δάνεια τῶν Ἑβραίων διωρίσθησαν ἰδιαιτέρως 5 συμβολαιογράφοι.

Ἀλλ' ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὰ αὐστηρὰ μέτρα ταῦτα ἐγκατελείφθησαν καὶ τὸ κακὸν ἔφθασεν εἰς τὸ ἀπροχώρητον, τῆς τοκογλυφίας ἀποτελούσης κοινωνικὴν πληγὴν. Ὁ Γενικὸς Προβλεπτὴς Μπερνάρδο κατὰ τὸ 1670 ἐπρότεινεν εἰς τὴν Βενετικὴν κυβέρνησιν ὡς μόνον μέσον σωτηρίας τὴν ἴδρυσιν τοῦ Ἐνεχειροδανειστήριου. Ἀλλ' οὔτε τοῦτο ἐπέφερε τὸ προσδοκώμενον ἀποτέλεσμα. Διότι οἱ ἰσχύοντες, ὑπὸ ψευδῇ ὀνόματι ἔπερναν χρήματα ἀπὸ τὸ Ἐνεχειροδανειστήριον καὶ τὰ ἐτόκιζαν με τοκογλυφικοὺς τόκους. Πρὸ τῶν διαμαρτυριῶν τοῦ Διοικητοῦ, ἡ Βενετικὴ κυβέρνησις ἐξέδωκε διαταγὴν, τὸ 1677 ὀρίζουσα ὅτι ὁ νόμιμος τόκος δὲν δύναται νὰ ὑπερβαίνει τὰ 10 %. Ἀλλὰ καὶ πάλιν οἱ τοκογλύφοι ἐξέφυγον ἀπὸ τὰ νύχια τοῦ νόμου. Διότι φαινομενικῶς μὲν ὥριζον τόκον 10 %, ἀλλὰ πραγματικῶς ἔπερναν τὸν παλαιὸν τόκον με τὴν διαφορὰν ὅτι τὸν παρουσίαζον κεφαλαιοποιημένον, οὕτω ἐδάνειζον 500 καὶ ἔγραφον εἰς τὸ συμβόλαιον 1000 ἐπὶ παραδείγματι. Καὶ τὸ κακὸν ἐχειροτέρευε καθημερινῶς. Διότι πλὴν τῶν τόκων ἦσαν καὶ τὰ δικαστικά ἐξόδα, διότι οἱ τοκογλύφοι συνεννοημένοι με ἀπλήστους δικηγόρους ἐλήστευον κυριολεκτικῶς ἐκείνους οἱ ὅποιοι δὲ ἐπλήρωναν ἐγκαίρως τὸ χρέος των. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές ὅτι συνεχῶς ἐγίνοντο νόμοι πρὸς περιορισμὸν τῶν κακῶν τούτων, ἀλλ' ἡ ἀτομικὴ πονηρία κατέσχευε καὶ μόλις ἐγίνετο ἓνας νόμος ἀμέσως εὐρίσκετο τρόπος πρὸς καταστρατήγησίν του.

Πρὸ τοῦ κακοῦ τούτου, ἡ κυβέρνησις ἀπεφάσισε καὶ ἐπέτρεψε τὸ συμβατικὸν τόκον ὅχι πλέον μέχρι 10 % ἀλλ' ὅσον οἱ συμβαλλόμενοι ὥριζον... Αὐτὰ συνέβαινον τὸ 1740. Ἀλλ' ὁ Προβλεπτὴς Μαρίν τὸ 1760 ἐβεβαίωσεν ὅτι ἡ πληγὴ τῆς τοκογλυφίας ἀπετελεῖ τὴν φοβερωτέραν μάλιστα κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην καὶ ὅτι οὐδὲν μέτρον εἶνε ἱκανὸν νὰ τὴν καταπολεμήσῃ. «Καὶ τὸ καταπληκτικὸν εἶνε ὅτι τὴν τοκογλυφίαν ἐνασχοῦν ἐλευθέρως εὐγενεῖς, ἀστοὶ καὶ κληρικοὶ ὀρθόδοξοι ἀκόμη» ἔγραφε.

Κατόπιν ὁ Γριμάνη ἀσχολεῖται με τὴν ἐν γένει κατάστασιν τῆς νήσου, παρέχων λίαν ἐνδιαφερούσας πληροφορίες.

Ὁ λαὸς τῆς νήσου, ὁ ὁποῖος γνωρίζει νὰ εἶνε καλὸς ναυτικὸς καὶ γενναῖος στρατιώτης ὁσάκις ὁ Ἡγεμὼν θελήσῃ νὰ τὸν χρησιμοποιοῦσῃ, εἶνε ἐπίσης ὁ καλλίτερος καλλιεργητὴς ἐξ ὅλων τῶν ἄλλων νησιωτῶν. Παράγει ἀρκετὸν οἶνον, σταφίδα, ἔλαιον καὶ ποσότητα μέλιτος. Λόγω ἀκαταλλήλου ἐδάφους δὲν παράγει σιτηρὰ παρὰ μόνον διὰ τρίμηνον διατροφήν τῶν κατοίκων. Ἐπίσης λόγῳ ἐλλείψεως δασῶν στερεῖται ξυλείας, λόγῳ δὲ τῶν ἐλαχίστων βοσκησίμων γαιῶν ἐλάχιστα ζῶα διατηρεῖ. Κατὰ συνέπειαν οἱ Ζακύνθιοι εἶνε ὑποχρεωμένοι νὰ προμηθεύωνται ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον κρέας, τυρί, βούτυρο, ξυλείαν, σιτηρὰ. Ἐν τούτοις κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἡ καύσιμος ξυλεία τοῦ τόπου ἠξήθη, διότι χρησιμοποιοῦνται οἱ κλάδοι οἱ ὅποιοι ἀποκόπτονται ἀπὸ τὸ κλάδεμα τῶν ἔλαιων.

Ὁ Γριμάνη συμβουλεύει τὴν ἀποξήρανσιν τοῦ ἔλους τοῦ Νερούλη, τὸ ὁποῖον θὰ δώσῃ λαμπρὰ ἐδάφη πρὸς καλλιέργειαν καὶ βοσκήν. Λέγει ὅτι ἐκεῖ ἄλλοτε ἐκαλλιεργεῖτο ρύζι. Οἱ κάτοχοι τοῦ μέρους τούτου εἶνε ἀνίκανοι ἢ δὲν ἔχουν χρήματα διὰ τὴν ἀποξήρανσιν. Ὁ Γριμάνη ὑποβάλλει τὴν γνώμην ὅπως ἐπιτραπῇ εἰς τοὺς ἰδιοκτῆτας νὰ ἐκχωρήσουν τὰ ἐδάφη αὐτὰ εἰς τὴν Κοινότητα, ἢ ὁποία νὰ πληρώσῃ κάποιον ἐτήσιον φόρον. Ὑποβάλλω, λέγει, εἰς τὴν Γερουσίαν τὴν πρότασιν αὐτήν, διότι γνωρίζω ὅτι ἡ Βενετικὴ κυβέρνησις ἀπὸ δύο ἡδὴ αἰώνων ἀντελήφθη τὴν ἀνάγκην τῆς αὐξήσεως τῆς παραγωγῆς τῶν σιτηρῶν εἰς τὴν νήσον ταύτην μέχρι τοῦ σημείου ὥστε νὰ διατάξῃ τὴν ἐκρίωσιν τῶν ἀμπέλων, ἢ ὁποία διαταγὴ ἀνεκλήθη βραδύτερον κατόπιν διαμαρτυρίας τῆς Κοινότητος.

Καὶ εἰς τὸ ἐμπόριον, τὰς τέχνας καὶ τὴν ναυτιλίαν διακρίνονται οἱ Ζακύνθιοι. Πολυάριθμα εἶναι τὰ μικρὰ πλοῖα τὰ ἔχοντα χωρητικότητα 20 χιλιάδων βατσελίων περίπου, ἔχει δὲ καὶ 5—6 ἄλλα πλοῖα μεγαλειτέρου ἐκτοπίσματος. Τὰ πλοῖα αὐτὰ συχνάζουν τὰς γειτονικὰς ἀκτὰς τῆς Τουρκίας, διὰ νὰ προμηθεύωνται τὰ πρὸς διατροφήν καὶ συντήρησιν ἀναγκαῖα, μερικὰ δὲ πλοῖα τῶν φθάνουν μέχρι τοῦ Αἰγαίου πελάγους καὶ ἀκόμη μέχρι Ἀλεξανδρείας. Μεταφέρουν δὲ ἐκεῖ γλυκόριζαν, χυμὸν λεμονίων καὶ ἄλλα προϊόντα ἐκ Πελοποννήσου καὶ Στερεᾶς Ἑλλάδος. Ἀπὸ ἐκεῖ δὲ φέρουν εἰς τὴν Ζάκυνθον λινάρι καὶ μετάξι, τὰ ὁποία δὲν παράγει ἡ νῆσος, μόλις δὲ προσφάτως, χάρις εἰς τὴν φύτευσιν μωρεῶν παράγεται ποσὸν 3 χιλιάδων λιτρῶν ἐτησίως. Μετὰ τὸ ὕλικόν αὐτὸ τροφοδοτεῖ τοὺς ἀργαλειοὺς τῆς, ποὺ ὑφαίνουν διάφορα ὑφάσματα δι' ἀνδρικά καὶ γυναικεῖα φορέματα. Εἶνε δὲ τόσον καλὴ ἡ ποιότης καὶ χαμηλὴ ἡ τιμὴ, ὥστε ἡ Ζάκυνθος τροφοδοτεῖ με αὐτὰ ὅλας τὰς νήσους. Καὶ βαμβακερὰ ἐπίσης ὑφαίνουν καὶ μάλλινα διὰ τὴν ἐνδυμασίαν τῶν κατοίκων.

Εἰς τὴν περὶ Κερκύρας ἐκθεσίν του ὁ Γριμάνης ἀναφέρει ὅτι μία οἰκογένεια Ζακυνθίων εἰσήγαγεν εἰς τὴν Κέρκυραν δύο - τρεῖς ἀργαλειοὺς μεταξωτῶν ὑφασμάτων, ἀλλ' ἡ ἐπιχειρήσις ἦτο ἀκόμη εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς.

Ἐπίσης εἰς τὴν Ζάκυνθον κατεσκευάζοντο θαυμάσια βαρέλια διὰ κρασί καὶ σταφίδα στελλομένην εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὴν Δύσιν. Ἀχμαῖον ἦτο τὸ ἐμπόριον τῶν πιάτων, τὰ ὁποία κατεσκευάζοντο εἰς Ζάκυνθον καὶ ἐπωλοῦντο εἰς τὰς λοιπὰς νήσους, τὴν Πελοπόννησον καὶ τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα εἰς ἀντάλλαγμα τροφίμων. Ὑπάρχει κηροπλαστεῖον λευκοῦ κηροῦ, τοῦ ὁποίου ἡ ἐτήσια παραγωγὴ ἀνέρχεται εἰς 6 χιλιάδας λίτρας, ἴσως καὶ περισσότερον.

Ὑπάρχουν καὶ ἄλλα ἐργοστάσια κατασκευάζοντα κερὰ ἀπὸ κίτρινο κερὶ, τὰ ὁποία χρησιμοποιοῦνται διὰ τὰς λειτουργίας τῶν ὀρθοδόξων ἐξοικῶν ἐκκλη-

σιῶν. Ἐπειδὴ δὲν ἐπαρκεῖ τὸ κίτρινο κερί, εἰσάγεται ποσὸν ἑξ χιλιάδων λιτρῶν ἑτησίως ἀπὸ τὴν Βενετίαν.

Ἀπέξω προμηθεύεται ἡ Ζάκυνθος μεταλεύματα, μέταλλα, σίδηρον, καρφιά, τὸ πλείστον τῶν ξύλων, στεφάνια βαρελίων, κανάβι, σχοινιά, ξηρὰ ψάρια, σοῦπες, εἶδη παντοπωλείου καὶ ὅλα τὰ εἶδη χρυσῆς καὶ ἀργυρῆς. Ὁ Γριμάνη συνιστᾷ ὅπως ληφθοῦν μέτρα ἵνα τὰ ἀνωτέρω εἶδη ἢ προέρχονται ὑποχρεωτικῶς ὅλα ἀπὸ τὴν Βενετίαν ἢ ἄλλα μέρη τῆς Βενετικῆς ἐπικρατείας, ἢ νὰ καταβληθῇ προσπάθεια ἵνα παράγονται εἰς τὴν νῆσον.

Ἡ Ζάκυνθος, καθὼ εὐρισκομένη πλησιέστατα τῆς Πελοποννήσου εὐρίσκεται πάντοτε εἰς κίνδυνον μεταδόσεως ἐκεῖθεν μολυσματικῶν νόσων. Αἱ τοπικαὶ ἀρχαὶ διὰ νὰ λάβουν προφυλακτικὰ μέτρα, μὴ ἔχουσαι κονδύλι εἰδικόν, κατέφευγον ἢ εἰς τὰ χρήματα τοῦ Ἐνεχυροδανειστηρίου ἢ εἰς φόρον τῶν πολιτῶν. Ὁ Γριμάνη προτείνει νὰ ἐπιβληθῇ εἰδικὴ φορολογία μιᾶς δεκάρας ἐπὶ ἐκάστου βατσελίου σίτου εἰσαγομένου εἰς τὴν νῆσον, πλὴν τοῦ ποσοῦ τὸ ὁποῖον φέρουν οἱ χωρικοὶ ὅταν ἐπιστρέφουν ἀπὸ τὸν Μωρέαν ὅπου ἐθέρισαν.

Ὁ φόρος οὗτος θὰ ἔπρεπε νὰ ἐπιβληθῇ διὰ μίαν δεκαετίαν, μετὰ τὴν παρέλευσιν δὲ τῆς δεκαετίας ὁ φόρος νὰ ὑποβιβασθῇ εἰς μίαν πεντάραν ἀνὰ βατσέλι. Μὲ τὴν δεκάραν ὑπολογίζει ὅτι θὰ εἰσπραττέτο ποσὸν 80 τσεκινίων ἑτησίως.

Οἱ κάτοικοι τῆς Ζακύνθου, οἱ ὅποιοι εἶναι οἱ καλλίτεροι ἐξ ὅλων τῶν νησιωτῶν, ἀνέρχονται εἰς τριάκοντα καὶ πλέον χιλιάδας (*la popolazione è la più commoda di tutti queste isole*). Ἀπὸ στατιστικὴν μιᾶς δεκαετίας συμπεραίνει ὅτι ἡ ἑτησία παραγωγὴ σταφίδος ἀνέρχεται εἰς ἑπτὰ ἑκατομμύρια, πωλουμένης πέντε περίπου τσεκινία τὴν χιλιάδα. Ἡ ἐν γένει δαπάνη παραγωγῆς ἀνέρχεται εἰς τρία τσεκινία περίπου, ἐπομένως μένει καθαρὸν κέρδος 15 χιλιάδων περίπου τσεκινίων, μὴ συμπεριλαμβανόμενων τῶν φόρων κ.λ.π. Πολὺν μεγαλειότερον κέρδος ἀφήνει τὸ ἔλαιον, διότι δὲν ἀπαιτεῖ πολλὰ ἐξόδα καλλιεργείας καὶ δὲν ἔχει ὑπερβολικοὺς φόρους.

Ἡ συγκομιδὴ ἑλαιῶν αὐξάνει καθημερινῶς, λόγῳ τῆς διαρκοῦς αὐξήσεως τῶν ἐλαιοδένδρων καὶ τῆς τελειοποιήσεως τῆς βιομηχανίας, ὥστε πλὴν τοῦ ἐλαίου τοῦ χρησιμοποιουμένου διὰ τὴν κατανάλωσιν τῆς νήσου δύναται νὰ ἐξάγῃ ἑτησίως 600 βαρέλια ἀξίας 45 τσεκινίων ἑκάστον.

Ἐάν ῥίψη τις βλέμμα ἐπὶ τῶν κερδῶν τὰ ὁποῖα τὸ ἐμπόριον φέρει, ἀμέσως βλέπει αὐξάνοντας τοὺς δικαίους λόγους ὅπως εἶναι ἀγαπητὴ ἡ νῆσος αὕτη. Ἡ Βενετία ἔχει μεγίστας ὠφελείας ἀπὸ τὴν Ζάκυνθον. Μία λοιπὸν χώρα παρέχουσα τόσα ὠφελήματα δημόσια καὶ ἰδιωτικά, νομίζω ὅτι εἶναι ἄξια προσοχῆς ἐκ μέρους τῆς κυβερνήσεως καὶ πρέπει νὰ θεωρῆται ὡς μία τῶν γονιμωτέρων κτήσεών μας εἰς τὴν Ἀνατολήν.

Ἡ ἔκθεσις αὕτη δύναται νὰ ἀποτελέσῃ ἐπίσημον ἀπάντησιν, εἰς μερικὸς περιηγητάς, οἱ ὅποιοι, περὶ τὰ τέλη τοῦ δεκάτου ὀγδοῦ αἰῶνος ἐπισκεφθέντες δι' ὀλιγίστας ἡμέρας τὴν Ζάκυνθον, ἔγραψαν διαφόρους ἀναληθείας τόσον περὶ τοῦ τόπου ὅσον καὶ περὶ τῶν κατοίκων. Δὲν εἶναι εὐκόλον δι' ἕνα ξένον, ἀγνοοῦντα τὴν γλῶσσαν καὶ τὰ ἥθη ἐνὸς τόπου, ν' ἀντιληφθῇ τὴν ἀληθῆ κατάστασιν εἰς βραχυτάτον χρονικὸν διάστημα. Ἐνῶ ὁ Γριμάνη, ἀνώτατος ὑπάλληλος τῆς Βενετίας, παραμεινὼς ἐπὶ μακρὸν χρόνον εἰς τὴν νῆσον, ὅπως βεβαιώνει εἰς τὴν ἔκθεσίν του, ἠδυνήθη νὰ μελετήσῃ καλῶς καὶ κατὰ βάθος τόσον τὴν οἰκονομικὴν κατάστασιν ὅσον καὶ τὸν χαρακτῆρα τῶν Ζακυνθίων, τοὺς ὁποίους ἀπεριφράστως ἐπαινεῖ.

ΚΩΣΤΑΣ ΚΑΙΡΟΦΥΛΑΣ

Ἡ ΨΗΦΟΦΟΡΙΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΠΤΑΝΗΣΟΝ

Στὴν ἀθηναϊκὴν ἐφημερίδα «Ἡμέρα» ἐδημοσιεύθησαν διάφορα ἐνδιαφέροντα δημοσιεύματα, ἐκλεκτῶν, ἐκτάκτων συνεργατῶν. Οὕτω εἰς τὸ φύλλον τῆς 14 Ἰαν. 1932 ὁ διαπρεπὴς νομικὸς καὶ λόγιος κ. Ἐμμ. Γιαννόπουλος δημοσιεύει ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς συζητήσεως τῆς μεταρρυθμίσεως τοῦ ἐκλογικοῦ νόμου, ἐνδιαφέρον ἄρθρον διὰ τὰ σφαιρίδια τῆς ἐκλογῆς. Ἀναφέρει ὅτι τὴν ψηφοφορίαν διὰ σφαιρίδιον κατὰ τὰς ἐκλογὰς παρέλαβον ἐν Ἑλλάδι παρὰ τῆς Ἑπτανήσου μετὰ τὴν ἔνωσιν αὐτῆς. Καταχωρίζομεν ἐκ τοῦ ἐνδιαφέροντος ἁρθρου ἀποσπάσματα τινά.

«Πρὸ τῆς μεταπολιτεύσεως τοῦ 1862 καὶ τῆς ἑνώσεως, ἴσχυεν ἐν Ἑλλάδι τὸ σύστημα τῆς διὰ ψηφοδελτίων ψηφοφορίας. Ἐπιχειρήσαντες πρὸ εἴκοσι πέντε καὶ πλέον ἐτῶν, ὅτε ὑπηρετοῦν ἐν Ζακύνθῳ ὡς Πρωτοδίκης, ἱστορικὴν ἐρευναν ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ σοφοῦ ἐξερευνητοῦ καὶ διαπρεποῦς ἱστορικοῦ τῆς Ζακύνθου καὶ τῆς Ἑπτανήσου ἐν γένει Σ. Δὲ Βιάζη, ἰδρύσαντος τὴν Φωσκολιανὴν Βιβλιοθήκην, ἀνεύρομεν τὰ ἑξῆς σχετικὰ πρὸς τὴν εἰσαγωγὴν τῆς διὰ σφαιρίδιον ψηφοφορίας ἐν Ἑπτανήσῳ. Καὶ πρῶτον ἐν τῷ συγγράμματι: *Giro-lamo Bardi, Delle cose notabili della citta di Venezia.—Venezia 1601*, σελ. 26 ἀναφέρονται τὰ ἐπόμενα:

«Ἐν ταῖς νέαις πολιτείαις ἡ ἐκλογὴ ἐγένετο διὰ κυάμων λευκῶν καὶ μελανῶν, ὅπερ συνειθίζετο καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Πυθαγόρου. Ἡμεῖς ὅμως κατὰ τὸ 1283 μετεχειρίζομεθα σφαιρίδια ἐκ κηροῦ, ἀλλὰ προσεκολλήθησαν ποτὲ τινα ἐπὶ τῶν καλῶν καὶ οὕτω διετάχθη ἵνα γίνωνται ἐξ ὑφάσματος λινόυ (πέζζα ντι λίνου), πρὸς δὲ καὶ τὸ μὲν ἵνα μὴ ρυπάνωσι τὰς χεῖρας, τὸ δὲ ἵνα μὴ προξενῶσι κρότον πίπτοντα ἐντὸς τῶν καλῶν καὶ προσέτι ἵνα ὦσιν ἅπαντα λευκά, διακρινομένου τοῦ Ναὶ καὶ τοῦ Ὀχι ἐκ τῶν ἐπὶ τῶν καλῶν γραμμάτων καὶ χρωμάτων».

Σὺν τῷ χρόνῳ προϊόντι τὰ σφαιρίδια ὁρίσθησαν ἵνα συγκρατῶνται ἐκ μολύβδου καὶ τὰ ἀπαντῶμενα παρ' ὑμῖν ἐνίοτε ἐν ταῖς κάλπαις χρυσῆ καὶ ἀργυρῆ σφαιρίδια, ὅτε εἰς τὸ παρελθὸν ἴσχυε τὸ σφαιρίδιον, ἔχουσι τὴν πηγὴν αὐτῶν ἐκ τῶν ἐνετικῶν χρόνων, καθ' ὅδ' ἐγένετο χρῆσις καὶ τοιούτων. Συνεπῶς καὶ ἐν Ἑπτανήσῳ ὑπαγομένη εἰς τοὺς Ἑνετοὺς, τὸ αὐτὸ σύστημα ψηφοφορίας ἐκράτει καὶ δι' εἰς ἀπάσας τὰς ἐκλογὰς. Οὕτω ἐν Ἑπτανήσῳ οἱ ἐπίσκοποι, οἱ ἐφημέριοι καὶ οἱ ἐπίτροποι τῶν ἐκκλησιῶν ἐξελέγοντο διὰ σφαιρίδιον. Λόγου χάριν, ὅτε ὁ Ἅγιος Διονύσιος (Συγοῦρος) ἐξελέγη ὡς ἐφημέριος τοῦ Ἁγίου Νικολάου τοῦ Μώλου, ἡ ψηφοφορία ἔγινε διὰ σφαιρίδιον, ὡς μαρτυρεῖ τὸ ἐν τῷ Κώδικι τοῦ Ναοῦ τοῦ Ἁγίου Νικολάου τοῦ Μώλου Σημεῖωμα, σελίς 63—1583 Γεναρίου 6—«Ἐπιάστη πάτε νὰ ἐφημερεύῃ ὁ Ἀρχιερεὺς ὁ Συγοῦρος εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Νικολάου στὸ Μόλο διὰ χρόνον ἕνα, μὲ μπαλόταις (σφαιρίδια) δὲ Σὶ (Ναὶ) 52, Νὸ (Ὀχι) 4». (Ἰδε Ν. Κατράκη, Φιλολογικὰ ἀνάλεκτα Ζακύνθου σελίς 277). Ἐπίσης ἐν Ἑπτανήσῳ καὶ αἱ Ἀρχαὶ τῶν Κοινοτήτων (κομουνίτα) ἐξελέγοντο διὰ σφαιρίδιον ριπτομένων ἐντὸς καλῶν. (Ἰδε Ἐρμάνου Λούντζη, Περὶ τῆς πολιτικῆς καταστάσεως τῆς Ἑπτανήσου ἐπὶ Ἑνετῶν. Ἐν Ἀθήναις 1856 σελ. 19 καὶ 65). Καὶ ἐπὶ τῆς Ἑπτανήσου Πολιτείας ἦτις, ὡς γνωστόν, εἰς τὰ 1800 ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τῶν Δυνάμεων, διὰ τοῦ Συντάγματος

τοῦ 1803 καθιερώθη ἡ διὰ καλῶν καὶ σφαιριδίων ψηφοφορία. Μεταγενεστέρως ὁμως ἐπὶ Ἀγγλικῆς προστασίας, κατὰ τὸ Σύνταγμα τοῦ 1817, αἱ βουλευτικαὶ ἐκλογαὶ ἐγίνοντο διὰ ζώσης (τὰ βιβία βόσσε) ἴδε (Lettere Costituzioni 1800, 1803, 1817. *Sulle sette isole Jonie. Corfu 1849* σελὶς 44 καὶ 200).

Τέλος διὰ τοῦ νόμου τῆς ὀγδόης Ἑπτανησιακῆς Βουλῆς τοῦ 1849 μετὰ τὴν ἐπέκτασιν ἤδη τοῦ ἐκλογικοῦ δικαιώματος, συνεπείᾳ προηγουμένων συνταγματικῶν μεταρρυθμίσεων, ἐνομοθετήθη ἡ μυστικὴ ψηφοφορία διὰ κιβωτίων (καλῶν καὶ σφαιριδίων). Τὰ περὶ ταύτης ἐκτίθενται ἐν λεπτομερείᾳ ἐν τῷ ἄρθρῳ 23 τοῦ Νόμου τούτου τοῦ 1849 ὡς ἐξῆς. Ἀρθρον 23 «Αἱ ἐκλογαὶ θὰ γίνωνται μὲ κρυπτὴν ψήφον διὰ κιβωτίων καὶ σφαιριδίων κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον. Αὐν) Θὰ τίθενται Κατὰ γραμμὴν ἐπὶ τῆς Τραπεζῆς, ὅπου εἶνε ὁ ὑπαρχος ἢ ὁ ἐπιχώριος ἀξιωματικός, τόσα κιβώτια ὅσοι οἱ ὑποψήφιοι, ἕκαστον δὲ κιβώτιον θέλει φέρει κατὰ μέτωπον γραμμένον μὲ γράμματα μεγάλα διακεκριμένα τὸ ὄνομα τοῦ ὑποψηφίου. Βον) Ἐκαστον κιβώτιον θὰ διαιρηθῇ εἰς δύο διαμερίσματα, τὸ ἐν διὰ τὸ Ναὶ δεξιόθεν, τὸ δὲ διὰ τὸ Ὁχι ἀριστερόθεν, εἰς τὸ ἀνώτερον δὲ μέρος καὶ κατὰ πρόσωπον θὰ ὑπάρχῃ τρύπα, διὰ τῆς ὁποίας νὰ δύναται ὁ ἐκλογεὺς νὰ εἰσάγῃ τὴν χεῖρα. Τὸ κιβώτιον αὐτὸ θὰ εἶνε ἐξωγραφισμένον τὸ ἥμισυ μὲ λευκὸν χρῶμα. Ἐπὶ τοῦ Λευκοῦ χρώματος καὶ πρὸς τὰ ἄνω θὰ εἶνε γραμμένον μὲ μεγάλα γράμματα καὶ διακεκριμένα Ναί, ἐπὶ δὲ τοῦ πρασίνου Ὁχι... Γον) Πρότυπον κιβωτίου ἀσφαλίζοντος ὡς ἐκ τῆς κατασκευῆς του τὴν μυστικότητα τῆς ψηφοφορίας, θέλει παραδεχθῇ διὰ τοῦ παρόντος Νόμου». Ὡστε μετὰ τῆς παραλλαγῆς ὡς πρὸς τὸ χρῶμα τοῦ Ὁχι, ἡ κάλλη τῆς Ἑπτανήσου τοῦ Νόμου τοῦ 1849 ἦτο ἡ κάλλη ἢ γενικῶς ἐν Ἑλλάδι ἐν χρήσει κατὰ τὰς ἐκλογὰς τὰς βουλευτικὰς καὶ δημοτικὰς ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς Ἑνώσεως καὶ τοῦ Συντάγματος 1864 μέχρι τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν εἰσήχθη πάλιν τὸ ψηφοδέλτιον, ὅπερ ἀντεκατέστησε τὸ σφαιρίδιον».

Σ. Μ.

ΟΙ ΙΤΑΛΟΙ ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ ΣΤΗΝ ΕΠΤΑΝΗΣΟ

Ὁ κ. Ἰωσήφ Μικέλι μὲ τὴν εὐκαιρίαν τῆς ἐκατονταετηρίδας τῶν ταραχῶν τοῦ 1881 ἔγραψε μιὰ σειρὰ μονογραφίας γιὰ τοὺς Ἰταλοὺς ποὺ πρωτοστάτησαν καὶ ὑπόφεραν τότες διωγμοὺς καὶ ἀπελάσεις. Μέσα στὶς ἄλλες εἶναι καὶ μιὰ πολὺ ἐνδιαφέρουσα γιὰ τοὺς δυὸ γιατροὺς τὸν Τίτο Σαβέλλι καὶ τὸν Ἀθανάσιο Μπαζέτι ποὺ κατέφυγαν στὴν Κέρκυρα, στὰ Κοραζιανά.

Ὁ Μικέλι περιγράφει τὴ ζωὴ τους στὴν Κέρκυρα. Τὸ πῶς οἱ δυὸ γιατροὶ κατορθώσανε μὲ τὴν καλοσύνη τους καὶ τὴν εὐγένειά τους νὰ τραβήξουν τὴ συμπάθεια τῶν χωρικῶν, ὥστε ὅλοι νὰ φωνάζουν μὲ πεποίθησι «πᾶμε στοὺς γιατροὺς». Τὸ πῶς ἀπαλλάξανε τοὺς χωρικοὺς ἀπὸ πολλὰς προλήψεις, ὅπως π. χ. νὰ καταφεύγουν στοὺς ἐμπειρικοὺς καὶ ποτὲ νὰ μὴ συμβουλευόνται γιατρό. Ὁ συγγραφεὺς πέρνει πολλὰς πληροφορίες ἀπὸ τὸν Ρεγκάλντι καὶ Κουζάνι ποὺ πῆγαν ἐκεῖ καὶ τοὺς εἶδαν. Τὸ ὁμορφο ἐξοχικὸ τους σπιτάκι ἢ *ἐξορία*—ὅπως τὴν εἶχαν ὀνομάσει—τριγυρισμένο ἀπὸ ἀμπέλια καὶ σκιερὰ δέντρα, καὶ ἀπὸ τὸ ἄρωμα τῶν τριανταφυλλῶν μυρωδάτο· ἦταν συγχρόνως τὸ φαρμακεῖο καὶ τὸ ξενοδοχεῖο τοῦ χωριοῦ. Εἶχαν πάρει γι' αὐτὸ σχετικὴν ἄδεια ἀπὸ τὴν Κυβέρνηση. Πουλοῦσαν φαί καὶ ψωμὶ στοὺς φτωχοὺς ποὺ δὲν εἶχαν νὰ ζυμώσουν. Καὶ ἦταν μιὰ ἀνακούφιση τῶν χωρικῶν γιατί εἶχαν ἐφαρμόσει τὴν ἀνταλλαγὴ εἰδῶν—ἐνα μισθὸ χρονιάτικο. Καὶ ἂν

οἱ χρονιὲς ἦταν κακὲς ἐλάττωναν τὸ ποσὸν τῆς συμφωνίας. Ὁ κ. Μικέλι βασίζεται πολὺ καὶ στὸ Ἡμερολόγιο τοῦ ἐνὸς ἐξορίστου, τοῦ Μπαζέτι, ποὺ ἔχει, καθὼς ἀναφέρει, πολὺτιμες πληροφορίες. Ὁ Μπαζέτι ἐφυγε πρῶτος. Ὁ Σαβέλλι ὁμως πολὺ ἀργότερα, στὰ 1847 μαζί μὲ τὴ σύζυγό του. Ὁ κ. Μικέλι προτείνει στὸ τέλος νὰ φροντίσει ἡ Ἱταλικὴ Κυβέρνησις νὰ μὴ μένει σ' ἐρείπια ἢ «ἐξορία» ὅπως εἶναι τώρα.

MARIETTA MINOY

ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ ΣΑΝ ΤΖΙΑΚΟΜΟ

Διαβάζοντας συχνὰ ἱστορικὰ σημειώσεις γιὰ τὸ καινούργιο Ἑλληνικὸ θέατρο γραμμένες ἀπὸ διαφόρους καὶ ἰδιαίτερα ἀπὸ τὸ γνωστὸ θεατρικὸ συγγραφέα μας Σ. Λάσκαρη, βλέπω πῶς, θέλοντας νὰ ἀνοίξουν τίς μελέτες τους, βάζουν πάντα γιὰ ἀφετηρίαν τὸ παλὸ ξύλινο θέατρο τοῦ Μπούκουρα τῶν Ἀθηνῶν, ξεχνώντας πῶς πολὺ πρὶν ὑπάρξῃ αὐτό, ἦταν στὴν Κέρκυρα ἓνα θέατρο ἀληθινὸ καὶ ὄχι ξύλινη παράγκα, ποὺ λατρεύτηκε πραγματικὰ ἡ τέχνη.

Κ' ἐνῶ προβάλλει σὰν νεώτερο ἄρμα τοῦ Θεσπίδος τὸ ξύλινο αὐτὸ παρὰ-πηγμα, μένει στὸ περὶ τῆς ἱστορίας ἑνὸς πραγματικῶς θησαυρὸς ποὺ ἦταν ἡ δόξα τῶν ἐφτά νησιῶν μας.

ΤΟ ΣΑΝ ΤΖΙΑΚΟΜΟ...

Ἐνα πραγματικὸ παλατάκι ποὺ χτίστηκε πρὶν ἀπὸ τὰ 1600 προωρισμένο γιὰ «λέσχη τῶν εὐπατριδῶν» ὅπως ἀναφέρει στὴ σχετικὴ ἐπιγραφή του, κέντρο τῆς τάξεως τῶν μπενεστάντηδων καὶ τῶν τιτλούχων.

Αὐτὸν τὸν προορισμὸ ἐκπληροῦσε ἡ λέσχη τῶν Εὐπατριδῶν χτισμένη στὴ κάλλι ντέλε Ἀκουε (σήμερα δὸς Εὐγενίου Βουλγάρεως) ὅταν ἐπὶ Δόγη Μοροζίνη οἱ Κερκυραῖοι ἐακέφτηκαν νὰ μεταβάλουν τὸ χτίριο σὲ θέατρο.

Ἔτσι καὶ ἔγινε... Καὶ ἀπὸ τὴν ἐποχὴ αὐτὴ διαβάζουμε τὸ ὄνομα τοῦ θεάτρου Σάν Τζιακόμο, ὄνομα ποὺ ὀφείλεται στὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Ἰακώβου ποὺ βρίσκεται καὶ σήμερα ἐκεῖ κοντὰ του (Ὁ ντόμος).

Ἡ εἴσοδος τοῦ θεάτρου αὐτοῦ βρισκόταν στὸ δυτικὸ μέρος τοῦ μεγάρου. Ὁ ἀρχιτεκτονικὸς του τύπος ἀνήκει φανερά στὴν παρακμὴ τῆς τέχνης τῆς Ἀναγεννήσεως σὲ τρόπον ὥστε νὰ μὴ μπορεῖ νὰ γίνῃ ἐξαιρετικὸς λόγος.

Τὸ θέατρο αὐτό, ἐπὶ Ἀγγλικῆς προστασίας, εἶχεν ἐτήσια ἐπιχορήγησι ἀπὸ τὸ Δημόσιο 10.000 φράγκα χρυσὰ· μὲ τὴ μετρία αὐτὴ ἐπιχορήγησι μπορεῖ νὰ πῇ κανεὶς πῶς γίνθηκαν θαύματα.

Καλλιτέχνες παγκοσμίου φήμης, ἡ πρῶτες Ἑτζελίνα Ἐρκολάνι, ἡ Ντέλσερε, ἡ Γκαλέττι, ἡ Μπερβάρνα. οἱ βαρύτεροι Ρίτκη, Βίττι το 1855, τραγούδησαν στὴ σκηνή του ὅταν τὸ μελόδραμα ἦταν στὴ δόξα του.

Παίχθηκαν ἡ Νόρμα, ἡ Σονάμπουλα, Μπεατρίτσε ντὶ Τέντα, Γουλιέλμο Τέλ, Σεμίραμις, Μπαρμπιέρε ντὶ Σιβίλια, Παριζίνα, Λουγκρέτσια Μπόρτζια, Λουτσία ντὶ Λάμερμωρ, Λίντα ντὶ Σαμουνίξ, Μαρίν Φαλιέρο καὶ ὅλα τὰ ἀριστουργήματα τοῦ Βέρντι. Τὸ εἰσιτήριο ἐπὶ προστασίας ἦταν μισὸ σελίνι.

Δὲν ξέρω ἂν σώζεται τὸ ἀρχεῖο του σήμερα, στὸ νέο Δημοτικὸ θέατρο, ἀλλὰ στὰ 1900 ὁ καθηγητὴς Λουδοβίκος Ἰπλαβίτς ἀναφέρει εἰς τὸ περὶ

Κερκύρας βιβλίο του πῶς βρίσκονταν ἀκόμη σπαρτίτα ἀπὸ τὸ ρεπερτόριο τοῦ 1700 καὶ ἀκόμη τοῦ 1600.

Οἱ καλύτεροι μαέστροι κοντσερτατόροι διεύθυναν στὸ σὰν Τζιάκομο. Σημειώνουμε τοὺς Ναπολιτάνους Καστανιάτσι (1830-48 (καὶ Λαμπιλέτ (1848-60), Ροβιτζέττι, τὸ Λουκιανὸ Καλιγκάρι πὺν κατῳρθωσε μαζὺ μὲ ἄλλους νὰ ἰδρῶθῃ ἡ Φιλαρμονικὴ Ἑταιρεία (1780) στὴν ὁποία ἐφοίτησε καὶ ἀναδείχτηκε ὁ Μάντζαρος, ὁ Ντομένικος Παντοβάν, οἱ δύο Λιμπεράλι, ὁ Σασσόλι καὶ οἱ ἄλλοι.

Παίχθηκαν καὶ Ἑλληνικὰ ἔργα. Ὁ μεγαλύτερος ἀπὸ τοὺς δύο ἐξελληνισθέντας ἀδελφοὺς Λιμπεράλι παρουσίασε στὸ Ἑλληνικὸ κοινὸ τὴν πρώτην πράξιν τοῦ μελοδράματός του «Μᾶρκος Μπότσαρης» (1830-1840) πὺν δὲν πρόφτασε δυστυχῶς νὰ ἀποτελειώσῃ γιατί πέθανε πολὺ νέος. Ὁ Σπῦρος Ξύντιας ἔδωσε τὰ δύο μελοδράματά του τὴν Ἄννα Βίντερ τονισμένη στὸ λιμπρέττο τοῦ μεγάλου ποιητῆ μας Γερασίμου Μαρκορά καὶ τὸν ὑποψήφιο μὲ λιμπρερίστα τὸν ἀλησμόνητο σιὸρ Νάνε Ρινόπουλο.

Ἐτραγουδῆσε ὁ Λεωνίδας Ἀλμπάνας τὴ ρομάντσα «τὸ Φιλί».

Τέλος ὁ μεγάλος μουσουργὸς μας Σπῦρος Σαμάρας διεύθυνε σὲ μιὰ ἀποθεωτικὴ ἐσπερίδα τὸ μελόδραμά του «τὴ Φλώρα Μιράμπιλις» μὲ τὴν ὁποία ἀναδείχτηκε καὶ ἡ φήμη του πέρασε τὰ στενὰ ὄρια τῆς μικρῆς μας Ἑλλάδας ἰδίως μετὰ τὸ δεύτερό του ἔργο τὴ «Σαπφώ».

Ἐκεῖ πρωτοακούστηκε ὁ ὕμνος στὴν Ἐλευθερίαν τοῦ Μαντζάρου τονισμένος στὸ ποίημα τοῦ μεγάλου Ζακυνθινοῦ φίλου του Σολωμοῦ. Ὁ Παντοβάνι ἔδωσε τὴ Δίρκη, λυρικὴ τραγωδία ἀφιερωμένη στὴ Φιλαρμονικὴ Ἑταιρεία Κερκύρας, πὺν πρωτοπαίχθηκε τὸ Καρναβάλι τοῦ 1857.

Ὁ Παντοβάνι ὅπως καὶ ὁ Μάντζαρος ἀνῆκαν στὴν Ἰταλικὴ Σχολὴ τοῦ 1700 καὶ γι' αὐτό, χωρὶς νὰ μποροῦνε νὰ δώσουν μιὰ νέα μορφήν στὴν μουσικὴ τεχνοτροπία, ἔμειναν ἀναγκαστικὰ στὸ παλὸν στίλ, δίνοντας μονάχα ἓνα καινούργιο ἀέρα στὶς συνθέσεις τους πὺν φαίνεται καθαρά, καὶ χωρὶς νὰ ἔχουν τὴ δύναμι, ἀνοιγαν λιγάκι τὰ φτερά τους στοὺς νέους μουσικοὺς δρόμους πὺν πὺ ὕστερα ἄνοιξε ὁ Βέρντη γιὰ νὰ περάσῃ ὁ μουσικὸς ἐπαναστάτης ὁ Βάγνερ... Γιὰ μᾶς, ὁ Μάντζαρος καὶ Παντοβάνι εἶναι ὅ,τι ὑπῆρξε ὁ Ροσσίνι, ὁ Μπελλίνι, ὁ Ντονιτζίττι, ὁ Μερκαντάντε στὴν Ἰταλία.

Τὸ Σὰν Τζιάκομο, τὸ κέντρο τῆς τότε χρυσῆς νεολαίας μὲ τὰ καλλιτεχνικά του κόμματα, τὰ στοιχήματά του, τοὺς ἀνταγωνισμούς του καὶ τῆς ἐορτῆς, τὸ θέατρο πὺν πῆγαινε καὶ ἐφευγε ἡ πριμαντόνα μὲ ἐπίχρσο φορεῖο (portantina) πὺν σώζεται ὡς τὰ σήμερα, τὸ Σὰν Τζιάκομο πὺν κάνει τὰ γέρικα βλέμματα στὸ ἄκουσμα του νὰ σπιθοβολᾶνε, σήμερα δὲν ὑπάρχει πιά.

Στὰ 1900 ὅταν ἐπὶ δημάρχου Κόλλα ἡ Δημοτικὴ ἀρχὴ Κερκυραίων ἀπεφάσισε νὰ χτίσῃ τὸ σημερινὸ Δημοτικὸ θέατρο Κερκύρας, τὸ μέγαρο Σὰν Τζιάκομο διαρρυθμίσθηκε σὲ Δημορχεῖο καὶ ὡς τὰ σήμερα στεγάζει τὴ Δημορχικὴ μας Ἀρχή.

Δὲν εἶναι λοιπὸν κρίμα νὰ παραλείπεται ἓνα τέτοιο θέατρο στῆς διάφορες ἱστορικὲς σημειώσεις καὶ νὰ μὴ δίνεται καμμία προσοχὴ στὴ δράσιν του ;

(Κέρκυρα)

ΣΠΥΡΟΣ ΜΠΟΓΔΑΝΟΣ

ΜΑΡΙΕΤΤΑΣ ΜΙΝΩΤΟΥ

ΑΝΕΚΑΟΤΟ ΥΛΙΚΟ

ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΝΩΣΗ ΤΗΣ ΕΠΤΑΝΗΣΟΥ

(Στὸ ἀρχεῖο τοῦ Κόντε Δ. Ρώμα)

Ἀγαπητέ μου Κόντε Ρώμα,

Ἐφτάσεν ὁ καιρὸς πὺν πρέπει ν' ἀφήσω κάθε δισταγμὸ, ἐκθέτοντας μὲ διάγγελμα στὸ λαὸ τοὺς σκοποὺς μου, γιὰ νὰ δικαιωθεῖτε καὶ Σεῖς καὶ ὅλα τὰ Κόμματα ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῆς Προεδρίας γιὰ τὸ ἄλλο ἡμῖν τῆς πενταετίας (1).

Ὅταν μοῦ ζητήσατε ἐξηγήσεις σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο μὲ τὸν Κουρζουμέλη (2), ἐγὼ σὰς εἶπα πὺν πάντοτε ἐκτελεῖτε τὰς ὑποχρεώσεις Σας ἀπέναντί μου, πὺν μεταξύ μας δὲν ὑπῆρξε ποτὲ σοβαρὲς διαφορές, πὺν θὰ μπορούσαν νὰ συμβοῦν μεταξύ δύο ἀνθρώπων πὺν κατέχουν παρόμοιες θέσεις. Εἶναι ὅμως ἓνα σημεῖο πὺν ἔχω δικίον νὰ παραπονεθῶ κι' αὐτὸ εἶναι ἡ σχεδὸν φανερὴ ἀντίδραση στὴν πολιτικὴ τῆς Βασιλείας. Σὰς ἐξέφρασα τὴ βαθειὰ μου λύπη βλέποντας παραμελούμενες τὶς διαταγές μου—πράγμα πὺν ἐκλόνιζε τὴν ἐξουσία μου—ἀπὸ τοὺς ἀρχηγούς τοῦ Μεταρρυθμιστικοῦ Κόμματος, τοῦ Κόμματος ἐκείνου πὺν ἐμπιστευόμενον καὶ τὸ ἄφηναν νὰ διευνέι. Κι αὐτὸ γιατί ἀπλῶς τοὺς σύστησά ν' ἀκολουθήσουν τὴν ἀποψη πὺν πραγματικὰ ἐξυπηρετεῖ τὰ συμφέροντα τῆς Ἑλλάδος πὺν εἶχαν στὰ χέρια τους ὁ Μαυροκορδάτος καὶ ὁ στρατηγὸς Καλέργης καὶ τοὺς ὑπέδειξε τὴν ἐχθρὰ, τὶς διχόνοιες πὺν θὰ μεσολαβοῦσαν μεταξύ μας λόγῳ τῆς παρεξηγημένης αὐτῆς πολιτικῆς (3).

Σ' ἀπάντησιν μοῦ λέτε, πὺν οἱ πληροφορίες πὺν ἔχω γιὰ Σας εἶναι ὑπερβολικὲς, πὺν δὲν ἔπρεπε νὰ σὰς κρίνω ἀπ' αὐτές, πὺν οἱ ἀπόψεις Σας γιὰ τὴν Ἑλλάδα ἐσυνταυτίζονταν μὲ κείνες τοῦ τωρινοῦ ὑπουργείου. Ὅσο γιὰ τὰ διοικητικὰ τῶν Νησιῶν, μοῦ λέτε πὺν εἶστε ἐτοιμὸς ν' ἀποσυρθεῖτε ἀπὸ τὴν πολιτικὴν, ὅποια στιγμὴ Σας ἦταν ἀδύνατον νὰ μοῦ παρέξετε ἐγκάρδια συνεργασία γιὰ τὴν πραγματοποίησιν τῶν σχεδίων τῆς Βασιλείας.

Συγχαρεῖστε με ἀν Σας κουράζω ἀνακεφαλαιόνοντας τὶς λεπτομέρειες τῆς συνομιλίας μας σ' αὐτὸ τὸ θέμα. Πρέπει νὰ τὸ κάμω γιὰ ν' ἀποφύγομε παρεξηγήσεις. Μ' αὐτὸ τὸ πνεῦμα ἐνεργήσαμε δύο μῆνες τώρα. Μ' εὐχαρίστησιν βλέπω πὺν σ' αὐτὸ τὸ διάστημα ἡ ἐσωτερικὴ διοίκησιν ἦταν κανονικώτερη, λογικώτερη καὶ ἡρεμώτερη ἢ ἔξαψη γιὰ τὰ ἐξωτερικὰ ζητήματα, ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς αὐτυχῆς ἐκείνης διχογνωμίας ἀπὸ τὴν ὁποίαν εἶναι ἀκόμη κατεστραμμένη ἡ Ἀνατολή.

Δὲν ἐπιθυμῶ νὰ σαλέψω γιὰ πολιτικὰ ζητήματα τὴν φιλίαν μας. Ἄν πέρνω

(1) κατὰ τὸ Σύνταγμα ὅταν περνοῦσε τὸ ἡμῖν χρονικὸ διάστημα, δύομιση δηλ. χρόνια, ὁ Πρόεδρος μπορούσε εἶτε νὰ παραιτηθεῖ εἶτε νὰ δηλώσῃ ὅτι δέχεται νὰ ἐξακολουθήσῃ νὰ μένῃ στὸ ἀξίωμα του.

(2) Ἦταν τότες Γενικὸς Εἰσαγγελεὺς.

(3) Τότες τὰ ἐφτάνησα ἐβραζαν ἀπὸ ἐνθουσιασμὸ γιὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν καὶ τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ ἔθνους. Ἀπειροὶ ἐφτανησιῶτες ἐφευγαν γιὰ νὰ πολεμήσουν στὴν Ἠπειρὸ καὶ Θεσσαλίαν. Ἐξακολουθοῦσε ν' αὐξάνει ἡ δυσἀρέσκεια τοῦ Οὐάρδου ἀπὸ τὴν στάσιν τῶν ἐφτανησιῶν. Φαίνεται πὺν τὸ πατριωτικὸ ρεῦμα κυριαρχοῦσε τότες αὐξημένο καὶ στὸ Μεταρρυθμιστικὸ Κόμμα.

μία προφύλαξη γυρεύοντας τὸ λόγο τῆς τιμῆς Σας, ἂν διαφωνήσουμε οὐσιαστικά σὲ ζητήματα ἐξωτερικῆς πολιτικῆς νὰ δώσετε τὴν παραίτησή Σας στὰ χέρια μου, ἅμα Σὰς τὸ ζητήσω ἐξ ὀνόματος τῆς Βασιλείσης, τὸ κἄνω ἐπειδὴ στὴν τωρινὴ κατάσταση τῆς Ἀνατολῆς μπορεῖ νὰ παρουσιαστοῦν ζητήματα ποὺ δὲν θ' ἄπερναν ἄλλη λύση (4). Καὶ Σεῖς μόνος Σας τὸ ἀνυληφθήκατε. Μιλῶ μὲ τὰ ἴδια Σας λόγια καὶ σὰς ζητῶ νὰ ἐπαναλάβετε ἀπλῶς μίαν ὑπόσχεση ποὺ θὰ εἶναι γιὰ πάντα ἓνα δικό μας μυστικό.

Ὅσο γιὰ τὰ ἐσωτερικά ζητήματα, εἶναι δυὸ πράγματα ποὺ πρέπει νὰ σὰς σημειώσω: 1ον Δὲν μπορῶ νὰ καλέσω τὴ Συνέλευση πρὶν ἀπὸ τὴν ἀνοίξη τῆς ἐρχόμενης χρονίᾳς. 2ον Ἡ θέσις τοῦ ἀδελφοῦ Σας στὴ Ζάκυνθο μπορεῖ νὰ γίνῃ ἀφορμὴ σὲ σπουδαῖες κατηγορίες ἐναντίον τῆς Κυβερνήσεως καὶ μένα. Οὐ μὴθεὶτε ἀγαπητέ μου Πρόεδρε, πὼς ὁ διορισμὸς τοῦ Κόμητος Γεωργίου ὡς τοπικοῦ ταμῖα, ἦταν ἀμφίβολος γι' ἀρκετοὺς μῆνες μετὰ τὴ σύσταση, ἐπειδὴ ὑπῆρχαν δυσκολίες γιὰ νὰ βρεθοῦν ἐγγυήσεις. Καὶ ἐγίνε μόνον ὅταν μὲ βεβαιώσατε πὼς οἱ ἐγγυήσεις ἦταν ἐτοιμες. Πέρασεν ἀπὸ τότε ἕνας χρόνος, ἀλλὰ καμμιὰ ἐγγύηση δὲ δόθηκε. Αὐτὴ ἡ βραδύτητα ὅχι μονάχα βαρύνει τὴν τοπικὴ Κυβέρνηση, ἀλλ' ἐμποδίζει καὶ τὴ γερουσία καὶ τὸ Λόρδο Μέγαν Ἀρμοστή νὰ ἐφαρμόσῃ τὸ νόμο σὲ τέσσερες πέντε ἄλλες περιπτώσεις ποὺ ἡ γενικὴ Κυβέρνηση φέρνει εὐθύνη καὶ τίς ὁποῖες δὲν μπορεῖ νὰ ἐπισπεύσῃ ὡς ὅτου δίνεται σιωπηλὴ ἀτέλεια στὸν ἀδελφὸ τοῦ Προέδρου.

Πιστεύω πὼς θὰ ἐπισκεφθεῖτε τὴ Ζάκυνθο. Σὰς ἀφήνω ἓνα μῆνα γιὰ νὰ τὰ διορθώσετε ἐπὶ τόπον. Ἀλλ' ἐπιτρέψατέ μου, στὸ τέλος τῆς προθεσμίας νὰ σὰς ζητήσω νὰ εἶναι κανονισμένα ὅλα, ὥστε νὰ μπορῶ νὰ καλέσω τὴ Γερουσία νὰ ἐκτελέσῃ τὸ σχέδιο τῆς Βουλῆς, ποὺ μέχρι τῆς στιγμῆς δὲν ἐφαρμόστηκε. Πρέπει ἀκόμη νὰ Σὰς πῶ πὼς διατάχτηκα ἀπὸ τὴν Κυβέρνηση τῆς Μεγαλειότητος νὰ συστήσω στὴ Γερουσία μιὰ διόρθωση τοῦ 19ου ἀρθροῦ τῆς Βουλῆς, ποὺ ἐγίνε βιαστικά στὰ 1852 καὶ ἔφερε πολλὰς ἐπιζήμιες περιπλοκὰς στὸ Νόμο τὸ σχετικὸ μὲ τὴν εἰσπραξὴ τῶν φόρων ἐξ αἰτίας τῶν μεταβολῶν ποὺ ἔφερε στὸ δικαστήριον. Ἀνάθεσα τὴν ὑπόθεσιν στὸ Δαμασκηνό. Ἐλπίζω νὰ μὴ φέρετε ἀντιρροήσεις εἰς τὸ ἄρθρον τῆς Κυβερνήσεως ποὺ ἐτοιμάζεται. Οἱ λεπτομέρειες θὰ συζητηθοῦν δημοσίᾳ.

Σὰς μίλησα, ἀγαπητέ μου Κόντε, γιὰ ὅ'α τὰ σημεῖα ποὺ θεωρῶ οὐσιώδη γιὰ τὴ συνεργασία μας, θὰ εἶμαι δὲ εὐτυχὴς ν' ἀναγγεῖλω ἐπισήμως στὴ Γερουσία τὴν συγκατάθεσή Σας γιὰ νὰ μείνετε Πρόεδρος στὸ ὑπόλοιπον τῆς πενταετίας.

Τὸ ἀντίθετο θὰ μὲ λυποῦσε σφόδρα, γιατί καταλαβαίνω καλὰ τὰ προτερήματά Σας. Ἔχω κι' ἐγὼ παιδιὰ καὶ συμπονῶ μαζί Σας σὰν πατέρας μιᾶς πολυἀριθμῆς οἰκογένειας. Θὰ κάμω πολλὰς ὑποχωρήσεις γιὰ ν' ἀρθοῦν οἱ δυσχέρειες ποὺ συναντοῦν ὅλα τὰ Κόμματα στὴν περίοδο αὐτή, ποὺ ἔδωκε ἀφορμὴ σὲ κάθε εἶδους παρεξήγηση μεταξύ μας.

Ἐξῆσα πολὺ καιρὸ τὴν πολιτικὴ ζωὴ, ὥστε νὰ μὴν πολυλιστεύω στὴν πολιτικὴ εὐγνωμοσύνη. Οἱ ἄνθρωποι ἀλλάζουν μὲ τίς περιστάσεις καὶ τίς θέσεις ποὺ κατέχουν. Εἶναι ὅμως πολιτικὰ καθήκοντα ποὺ κάθε εὐγενικὸς ἄνθρωπος ἀναγνωρίζει, ὅταν ἀπὸ τὴν ἀγγλικὴ προστασία ἔχει πάρει τοῦ κόσμου τὰ ἀγαθὰ γιὰ τὸν ἑαυτοῦ, γιὰ τὴν οἰκογένειά του καὶ γιὰ τοὺς φίλους του. Πιστεύω πὼς δὲν ζητῶ ὑπερβολὴ ἀπὸ τὸν Κόντε Ρώμα ἂν συμβοῦν νέες ἀντιγνώμιες μεταξύ μας γιὰ ζητήματα ποὺ ἡ Βασίλισσα ἔχει δώσει ὁριστικῶς τὴ γνώμη της, νὰ λυθοῦν μεταξύ μας σὲ τρόπο ποὺ νὰ σωθεῖ ἡ ἀξιοπρέπειά Σας καὶ ἡ δική μου θέση νὰ μὴ φέρνῃ εὐθύνη.

Ὁ πιστὸς Σας φίλος καὶ δοῦλος

H. WARD

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ ΚΑΙ THIERSCH

Ἀπὸ τὸν ἐκλεκτὸ συνεργάτη μας καὶ ὑφηγητὴ τοῦ Παν. κ. Στ. Λάσκαρι, γραμμ. τῆς Ἑλλ. Πρεσβείας στὴν Πόλιν λάβανε τὸ πάρα κάτω γράμμα.

Φίλη Κυρία,

Ἐδιάβασα μὲ πολὺ ἐνδιαφέρον εἰς τὸ τελευταῖον τεῦχος τῆς Ἰονίου Ἀνθολογίας τὸ ἀρθρίδιον τοῦ κ. Πασσαγιάννη διὰ τὸν Thiersch. Σχετικῶς Σὰς παραθέτω τὸ κείμενον τῆς ἐπιστολῆς τὴν ὁποῖαν ἔστειλεν εἰς τὸν Κυβερνήτην ὁ Βασιλεὺς τῆς Βαυαρίας, ὅταν ὁ Thiersch ἐπρόκειτο νὰ ἔλθῃ διὰ πρώτην φορὰν εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ διὰ τῆς ὁποίας τοῦ συνιστᾷ τὸν σοφὸν Βαυαρόν. Τὸ πρωτότυπον τῆς ἐπιστολῆς αὐτῆς εὐρίσκεται εἰς τὸ ἐν Κερκύρᾳ ἀρχεῖον τοῦ Καποδίστρια.

Μὲ βαθεῖαν ἐκτίμησιν

δικὸς Σας

Σ. Θ. ΛΑΣΚΑΡΙΣ

Κων)πολις 9 Ἀπριλίου 1932

Monsieur le Président,

Je vous adresse par la présente M. Thiersch, Membre de l'Academie de Sciences et Professeur à l'Université de Munich, qui d'ailleurs vous est déjà connu par l'intérêt particulier qu'il a toujours pris aux affaires de la Grèce et le zèle actif, avec lequel il s'est distingué, et personnellement et comme membre du comité pour soulager les grecs malheureux dans le temps de la crise. C'est ce continuel intérêt et l'amour des sciences qui l'ont porté à entreprendre le voyage de cette terre classique dont l'histoire et les belles lettres anciennes font un objet chéri de ses études, et dont la régénération et le bien-être d'après lui sont à cœur. Sous ces rapports je n'ai pas besoin de le recommander à vos bontés.

Je saisis cette occasion pour vous exprimer de nouveau l'estime dont le patriotisme si rare, dont vous faites constamment preuve, me pénètre; vous êtes le Sauveur de la Grèce. C'est avec ces sentiments que vous m'inspirez que je suis, Monsieur le Comte,

Votre affectionné

LOUIS

Munich, le 16 Août 1831.

*
*

Αἴγυπτος 22/4/32

Κυρία Μινώτον,

Ἀπὸ τὴν Ρόδο ἔφυγα πρὸ διατίας γιατί ἔτσι τάφεραν οἱ περιστάσεις κι' οἱ καιροί. Τὸ «Ροδιακὸν Ἡμερολόγιον» ἔπαυσα νὰ ἐκδίδω ἀφ' ὅτου ἔφυγα ἀπὸ τὴν Ρόδον.....

Σχετικῶς μὲ τὰ λαογραφικὰ ἐπίθετα τῆς Θεοτόκου (συμπλήρωμα) τοῦ κ. Ν. Β. Τωμαδάκη, ἔχω νὰ παρατηρήσω ὅτι τὰ τῆς Ρόδου—εἶναι δύο—«Κρεμαστή» Ρόδου καὶ «Φιλέρημος» εἶναι παρηλλαγμένα καὶ δὲν ἀνταποκρίνονται πρὸς τὴν πραγματικότητα, ὅπως ἐν τῷ συμπληρώματι ἀναφέρονται. «Κρεμαστή» Ρόδου δὲν λέγεται, παρὰ «ἡ Παναγία ἡ Κρεμαστή» ἐκ τοῦ χωρίου Κρεμαστή ἢ Κρεμαστός, ὅπου τιμᾶται ἡ καὶ ἄλλως λεγομένη «Παναγία ἡ Καθολικὴ» ἢ ἀπλῶς «Παναγία», ὡς ἡ κατ' ἐξοχὴν ἐν Ρόδῳ Παναγία, τῆς

ὁποίας ἡ πανήγυρις εἶναι πασίγνωστη εἰς ὅλα τὰ πέριξ νησιά ὅπου κατὰ ἑκατοντάδας συρρέουσιν στὴν χάρη της. Τὸ δεύτερον «Φιλερήμιος» δηλ. Παναγία δὲν λέγεται, ἀλλὰ «ἡ Παναγία τοῦ Φιλερήμου», κατ' ἄλλους «Φιλιερήμου» ἐκ τοῦ ὅρους «Φιλέρημος» εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὁποίου εὐρίσκεται ἡ μονὴ της. Αὐτὰ ἤθελα νὰ προσθέσω ὅσον ἀφορᾷ τὰ δύο αὐτὰ λαογραφικὰ ἐπίθετα τῆς Ρόδου χωρὶς ἐννοεῖται νὰ θέλω δι' αὐτοῦ νὰ ὑποτιμῶσιν τὴν ἀξίαν τῶν μελετῶν τοῦ κ. Τωμαδάκη. Προσεχῶς θὰ σᾶς στείλω μίαν μελέτην ἀκριβῶς γιὰ τὰ λαογραφικὰ ἐπίθετα τῆς Θεοτόκου ἐν Ρόδῳ γιατί ἔχομεν ἀρκετά.

Γιὰ τὴν περισπούδαστη μελέτη τοῦ κ. Θεοδώρου Βρίκου «Ἑλληνικαὶ διάλεκτοι στὴν κάτω Ἰταλία», πρὸς ἐπίρρωσιν ἔχω νὰ σᾶς ἀναφέρω ἕνα περιστατικὸν ποὺ μοῦ συνέβη ὅταν βρισκόμουν στὴ Ρόδο. Γνώρισα κάποιον Ἰταλὸν κατώτερον ὑπάλληλον τῆς Ἰταλικῆς κυβερνήσεως. Ἦτο τελωνοφύλαξ ὁ ὁποῖος ἂν δὲν ἀπατῶμαι κατήγετο ἀπὸ τὸ Ὀτράντο τῆς κάτω Ἰταλίας καὶ ὁ ὁποῖος μοῦ ἔλεγεν ὅτι μέσα εἰς τὸ σπῆτι των ὠμίλουν τὴν ἀρχαίαν των διάλεκτον δηλ. τὴν Ἑλληνικήν. Ἐξω ἦτο ἀπηγορευμένον αὐστηρῶς νὰ ὁμιλοῦν. Ἐκ τῶν πολλῶν λέξεων καὶ φράσεων ποὺ μοῦ ἔλεγε διέσωσα τὰς ἑξῆς: «ἄπτε λύχνον», «νεωκόρος» (κανδυλανάφτης), «πῶς ἐστὲ» κ.λ.π.

Μετ' ἐξαιρέτου τιμῆς

Ε. ΛΑΓΚΑΝΗΣ

*
* *

Λάβαμε ἀκόμα τὸ πάρα κάτω γράμμα ἀπὸ τὸν πρόεδρο τοῦ ἀναθεωρητικοῦ δικαστηρίου κ. Σ. Ἀντωνιάδη:

Ἀξιότιμος Κυρία,

Εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 53—54 τεῦχος τοῦ ἐγκρίτου περιοδικοῦ Σας «Ἰόνιος Ἀνθολογία», ἐδημοσιεύθη ποιημάτιον ὑπὸ τὸν τίτλον «λησμονημένοι στίχοι» μὲ ὑπογραφήν «Δ. Φραγκόπουλος».

Καίτοι ἔχω τὴν πεποιθὴσιν ὅτι οὐδεμία κακὴ πρόθεσις δύναται ν' ἀποδοθῇ εἰς τὸν μεταστάντα φιλιτάτον μου, ἀνώτερον πάσης ὑπονοίας, καὶ ὅτι κάποιος λάθος θὰ συνετέλεσεν, ὥστε νὰ τεθῇ ἡ ὑπογραφή του κάτωθι τοῦ ἐν λόγῳ ποιηματίου, εἶμαι ἐν τούτοις ὑποχρεωμένος νὰ Σᾶς γνωρίσω ὅτι τοῦτο ἀνήκει εἰς ἐμέ, προϊόν παλαιοῦ χρόνου, καὶ νὰ σᾶς παρακαλέσω ὅπως εὐαρεστήτε καὶ ἐπανορθώσετε τὴν ἐμφιλοχρησάσαν ἀνακρίβειαν εἰς τὸ προσεχές τεῦχος τοῦ περιοδικοῦ Σας.

Μετὰ τοῦ μακαρίτου συνεδεόμην διὰ στενοτάτης ἀπὸ παιδικῶν χρόνων φιλίας, συνεργασθεὶς μετ' αὐτοῦ κατὰ τὰ νεανικά μας ἔτη εἰς τὴν δημοσιογραφίαν καὶ ἐλαφρὰν φιλολογίαν· ὀλίγας δὲ ἡμέρας πρὸ τοῦ αἰφνιδίου του θανάτου τῷ εἶχον δώσει πρὸς ἀνάγνωσιν τομίδιον ποιημάτων μου, τῆς νεαρᾶς μου ἡλικίας, μετὰ τῶν ὁποίων καὶ τὸ δημοσιευθέν, καὶ τὸ ὁποῖον τομίδιον μοι ἐπιστράφη παρὰ τῶν οἰκείων του μετὰ τὸν θάνατόν του. Πιθανότατα δὲ μετὰ τῶν ἰδικῶν του ποιημάτων, (διότι καὶ οὗτος ἡσχολήθη κατὰ τὴν νεανικὴν του ἡλικίαν), μερικὰ τῶν ὁποίων Σᾶς ἔδωκε πρὸς δημοσίευσιν, νὰ παρεισέφρουν κατὰ λάθος καὶ τὸ ἐν λόγῳ ἰδικόν μου.

Πιστεύσατε, εὐγενεστάτη Κυρία, ὅτι λυποῦμαι πολὺ διότι ὑποχρεοῦμαι νὰ προβῶ εἰς τὴν δῆλωσιν ταύτην καὶ πολὺ περισσότερον διότι ἀναγκάζομαι νὰ φανῶ ὡς πατὴρ πνευματικοῦ προϊόντος, τὸ ὁποῖον δὲν ἐπεθύμουν νὰ φέρω εἰς τὴν δημοσιότητα καὶ μάλιστα ὑπὸ περιστάσεις, καθιστάσας γνωστὸν τὸ ὀνοματεπώνυμόν μου.

Δεχθῆτε, παρακαλῶ, τὴν βεβαίωσιν τῆς ἐξαιρέτου ὑπολήψεώς μου.

Σ. ΑΝΤΩΝΙΑΔΗΣ

ΕΠΤΑΝΗΣΙΑΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

Εὐγενεστάτη Κυρία Μαριέττα Μινώτου,

Εἶναι καθήκόν μου νὰ σᾶς στείλω τὶς πάρα κάτω παρατηρήσεις, σ' ἕνα παλὸν δημοσίευμα τῆς «Ἀνθολογίας» σας. Νόμισα πὺς δὲν ἔπρεπε νὰ μείνῃ ἀπαρατήρητο, ἔστω καὶ ἀργά, ἴσα-ἴσα γιατί πρόερχεται ἀπὸ ἐπιστήμονα κύρους, τὸν ὁποῖον μὴ μέρᾳ θὰ ἰδοῦμε καὶ καθηγητὴ τῆς ἱστορίας. Ὁ κ. Ζακυθηνὸς ἀπορροφημένος ὡς εἶναι ἀπὸ τὶς βαθεῖς καὶ σοβαρὰς μελέτες του, ἔγραψε τὰ ἐπτανησιακὰ σημειώματα σὰν κάτι πάρεργο.

Με τιμὴ καὶ ἀπειρὴ ἐκτίμηση

ΣΠΥΡ. ΘΕΟΤΟΚΗΣ

Με τὸν τίτλον αὐτὸν ἔστειλε ἀπὸ τοῦ Παρίσι ὁ κ. Δ. Ζακυθηνὸς τρία σημειώματα, ποὺ δημοσιεύτηκαν στὸ τεῦχος 24—25 τοῦ 1929.

Εἰς τὸ I μᾶς ὁμιλεῖ «Διὰ τὸ μελόδραμα τῆς Κερκύρας τῷ 1836».

Μᾶς πληροφορεῖ λοιπὸν ὅτι: «Πρόκειται περὶ μικροῦ τινος βιβλιαρίου σχήματος 0,112X0,109 ἐκδοθέντος ἐν Κερκύρᾳ τῷ 1836. Ὁ πλήρης αὐτοῦ τίτλος ἔχει ὡς ἑξῆς: «Parisina, Melodrama da rappresentarsi nel nobile teatro di San Giacomo in Corfu l'autunno dell'anno 1836. Corfu nella tipografia del Governo. 1836». Συγγραφεὺς τοῦ μικροῦ τούτου δράματος εἶναι ὁ Felice Romani, ὁ ὁποῖος ὑπογράφει τὸν πρόλογον, avvertimento » σελ. 3—4, μουσικὸς δὲ συνθέτης ὁ Gaetano Donizetti » κτλ.

Καὶ τελειώνει: «Ἡ Ἰταλόγλωσσος αὕτη θεατρικὴ παραγωγὴ τῶν Ἑπτανησίων εἶναι ἰδιαιτέρως ἀξιοσημείωτος, διότι δεικνύει τὴν ἀνάπτυξιν μιᾶς ὠρισμένης τάξεως τοῦ Ἑπτανησιακοῦ λαοῦ, θὰ ἦτο δὲ ἐκτάκτου ἐνδιαφέροντος μία λεπτομερὴς ἐρευνα»!!!

Θαυμάζουμε γιὰ τὸ συμπέρασμα αὐτὸ ἡ Parisina τοῦ Donizetti ἰταλόγλωσσος παραγωγὴ τῶν Ἑπτανησίων. Λοιπὸν πρέπει νὰ συγκαταλέξουμε τὸν F. Romani καὶ τὸν Donizetti στὸ πάνθεον τῶν Ἑπτανησίων.

Ἡ ὁ ἀρθρογράφος ἐλησμόνησε ὅτι κατ' ἀρχαιότητα ἔθιμον, δηλ. ἀπὸ τὴν ἰδρυσιν τοῦ θεάτρου στὴν Κέρκυρα ἦτο συνήθεια νὰ ἀνατυπῶνται τὰ libretti τῶν δραμάτων καὶ μελοδραμάτων διὰ τὴν εὐκολίαν τοῦ κοινού. Ποῖν ἰδρυθεὶ τυπογραφεῖον στὴν Κέρκυρα τὸ λιμπρέττο ἔρχονταν ἀπὸ τὴ Βενετία τυπωμένο. Π.χ. Il Rustego benefico comedia di C. Goldoni da rappresentarsi nel nobile teatro di San Giacomo in Corfu, 1783. Ἡ συνήθεια αὕτη, δηλαδή νὰ τυπώνεται κάθε καινούργια ὅπερα ποὺ πρόκειται νὰ δοθῇ εἰς τὴν Κέρκυρα ἀκολουθεῖ ὡς σήμερον. Ὅπως λ.χ. οἱ Pagliuzzi τοῦ Λεοναβέλλο. Γιὰ τοῦτο οἱ Παλιάτσοι εἶναι ἐπτανησιακὴ παραγωγὴ; Μᾶλλον εἶναι κύριοι.

Εἰς τὸ II πρόκειται γιὰ «Διορθωτικὰ εἰς τὸ χρονικὸν τοῦ Μάτσε».

«Τὸ πολὺτιμον βραχὺ χρονικὸν τοῦ Μάτσε (1689—1699), τὸ ἐκδοθὲν ὑπὸ τοῦ Κ. Ν. Σάθα Ἑλληνικὰ ἀνέκδοτα Α'. σελ. 191—298, γέμει δυστυχῶς, σφαλμάτων, ὥστε μία νεωτέρα ἐκδοσις θὰ ἦτο ἐμπρόσδεκτος». «Σημειώονμεν ἐδῶ προχειρῶς μερικὰ διορθώσεις: σελ. 202 «Καὶ ἐσκοτωθήκανε δικοὶ μας τὰ λαβωμένοι καὶ σκοτωμένοι ἐξακόσιοι». Ἀντὶ τοῦ τῶρα γραπτέον » τριακόσιοι ἢ τετρακόσιοι.

Ἄν διορθωθῇ ὅπως θέλει ὁ ἀρθρογράφος ἡ ἔννοια τῆς φράσεως ἀλλάξει. Τὸ τῶρα ἐδῶ εἶναι τὸ ἰταλικὸν tra ἢ fra. Ὁ συγγραφεὺς θέλει νὰ πῇ ὅτι ἐπέ-

ΑΠΟ ΤΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ

Ζήτημα για έρευνα

Γιατί δε διαβάζεται σήμερα όσο πρέπει το νεοελληνικό τραγούδι; Γιατί οι σύγχρονοί μας *ἀγαπημένοι τῶν Μουσῶν* δὲν ἔχουν τὴν καλὴ τύχη, ποὺ δοκίμασαν στὸν καιρὸ τους οἱ Σοῦτσοι, οἱ Παράσχοι, ὁ Ζαλοκώστας, ὁ Βασιλειάδης, ὁ Παπαρηγόπουλος. (Καὶ τί παράξενο! Διαβάζουνταν ἐκεῖνοι ποὺ ἔγραφαν σὲ μιὰ γλῶσσα νεκρὴ καὶ ἀκατανόητη τὴν καθαρεύουσα, καὶ δε διαβάζονται οἱ τωρινοὶ ποὺ μεταχειρίζονται τὴν κοινὴ δημοτικὴ). Φταίει μήπως ἡ χαμαίζηλη, ἀντιποιητικὴ, ἡ ὕλιστικὴ μεταπολεμικὴ ἐποχὴ μας! Μήπως οἱ συνθέσεις τῶν σημερινῶν εἶναι ὑπερβολικὰ θεωρητικὲς ἢ ἀφηρημένες καὶ γι' αὐτὸ ἀπρόσιτες στὴν πνευματικότητά τοῦ πολλοῦ λαοῦ μας; Μὰ ἔλα ποὺ καὶ οἱ μορφωμένοι καὶ οἱ διανοούμενοί μας ἀποφεύγουν τὸ διάβασμα ποιητικῶν λυρικῶν μάλιστα ἔργων μας; Μήπως ἡ ποιησὴ μας εἶναι ἐπηρεασμένη ὑπέρμετρα ἀπὸ τὴν ξένη καὶ ἐπομένως δὲν ἀνταποκρίνεται καθόλου στὶς δικές μας συναισθηματικὲς ἀνάγκες; Μήπως ἀραδιάζουμε ἑμμετρος ἀσημαντολογίες ἀνάξινες νὰ τίς προσέξουν οἱ στοχαστικοί; Μήπως ὑπερπροτοτυπώντας παρουσιάζουμε ἀνούσια στιχουργήματα; Μήπως ἡ γλῶσσα τῶν τραγουδιῶν μας, ἂν καὶ δημοτικὴ, γίνεται κάπως ἀποκρουστικὴ μὲ κάτι ἀσυνείθιστες σήμερα ἀπὸ τὸ λαὸ λέξεις ποὺ συχνομεταχειρίζεται (ποιητικὲς τάχα) ἢ μὲ κάτι ἄλλες ἰδιωματικὲς καὶ ἀκατανόητες ἢ — τέλος — μ' ἄλλες αὐθαίρετα καὶ ἀκαλαίσθητα πλασμένες σύνθετες καὶ πολυσύνθετες, ποὺ δὲ συμβιβάζονται μὲ τὸ τωρινὸ γλωσσικὸ μας αἶσθημα; Μήπως τὰ θέματά μας, ἐρωτικά, ὁρμαντικά, ψευτομελαγχολικά, ἔχουν ἀπὸ τὴν πολλὴ χρῆση τους καταντῆσει χωρὶς ἐνδιαφέρον πιά καὶ δίχως γεύση; Μήπως ἡ πλοκὴ τοῦ λόγου μας εἶναι κουραστικὰ μπερδεμένη καὶ τὸ ὕψος μας τυραννισμένα δυσκολονόητο; Μήπως τὸ σχολεῖο δὲ μᾶς ἔμαθε νὰ διαβάζουμε, νὰ νιώθουμε καὶ ν' ἀπολαβαίνουμε ποίηση;

«Ἀνεμώλεα ἔπεα»

Δημοσιογράφος, λόγιος καὶ παλιὸς φίλος τῆς νεολ. λογοτεχνίας (ἔγραψε μάλιστα πάνω, σὲ χνάρια ξένων νεοελληνιστῶν, σύντομὴ *ἱστορία* τῆς, ποὺ τώρα δὲν ικανοποιεῖ—φαίνεται—καὶ τὸν ἴδιο), σὲ δυὸ τοῦ ἄρθρου, δημοσιευμένα σὲ βδομαδιάτικη ἐπιθεώρηση, μιλεῖ γιὰ ὅλες σχεδὸν τίς ποιητικὲς *συλλογές*, ποὺ φάνηκαν κατὰ τὰ τελευταῖα δυὸ-τρία χρόνια. Δὲν τίς ταξιθετεῖ πάνω σὲ καμιὰ βάση, οὔτε καὶ χρονολογικὴ, καὶ δὲν τίς ξεχωρίζει. Τίς παίρνει μιὰ-μιὰ ἀπὸ τὸ σωρὸ. Καὶ γιὰ τὴν κάθε μιὰ διαθέτει λακωνικώτατα δυὸ-τρεῖς σειρές. Κι' ἀπὸ μερικὲς συλλογὲς παραθέτει ἕνα-δυὸ στίχους, ὅποιους τύχει, θέλοντας—φαίνεται—νὰ μᾶς δείξῃ «ἐξ ὄνυχος τὸν λέοντα». Καὶ μὲ μιὰ μονοζωντυλιὰ.

«Ἄπ' ἄλλες παίρνει τὴ ζωὴ καὶ σ' ἄλλες τὴ χαρίζει»

κατὰ τὸ δημοτικὸ μας στίχο. Δὲν ξαίρουμε κατὰ πόσον ὁ καιρὸς θὰ διακαιώσῃ τὸ δογματικὸ κριτικογράφο. Συχνὰ τὸ αὖριο, ἐρευνώντας βαθύτερα καὶ πιὸ ἀμερόληπτα, ἀνατρέπει τὸ σήμερα. Καὶ οἱ νεκραναστάσεις στὴν περιοχὴ τῆς λογοτεχνίας δὲν εἶναι σπάνιες. Ὅλοι βλέπουμε πῶς, ὅπως γίνεται σήμερα ἡ *κριτικὴ* στὴν Ἑλλάδα, ὀριστικὲς ὁπασοῦν γινώμες γιὰ κάθε ἔργο καὶ κάπως ἀκριβοδίκαιες ταξινομήσεις προσώπων στὴν κλίμακα τῶν ἀξιών δὲ μποροῦν νὰ ὑπάρξουν. Γιὰ τὸ καθεστὸς ἐμᾶς μποροῦν νὰ κουνιστοῦν οἱ πιὸ ἀντίθετες γνώμες.

Ποπουλισμὸς καὶ στὴν ποίηση

Ποπουλισμὸς = *λαϊκισμὸς* δηλ. τέχνη ποὺ γιὰ πηγὴ ἐμπνευσης ἔχει τὸν κατώτερο καὶ περισσότερο, τὸ «μοχθοῦντα» λαό. Κι' ὅχι *λαϊκὴ τέχνη* (ὅπως εἶδα νὰ μεταφράζουν ἄλλοι τὸν ὄρο) ποὺ τὴ δημιουργεῖ καὶ τὴν καλλιεργεῖ αὐθόρμητα ὁ λαός, λ.χ. δημοτικὸ τραγούδι, Αἰγαιοπελαγίτικο σπῖτι κ.τ.λ.

Τὸν ποπουλισμό λογαριάζω γιὰ προεισαγωγικὸ πῆδημα στὴν *ποίηση* ποὺ μᾶς *έρχεται*, τὴν ποίηση τῆς ἀνδρικής ἡλικίας τῆς ἀνθρωπότητας. Ὅπως οἱ δημοσιογράφοι καὶ μυθιστοριογράφοι ἐφεξὺς δὲ θὰ καταγίνονται νὰ ζωγραφίζουν τὴ ζωὴ καὶ τὴν ψυχικότητα τῶν ὀλίγων κομψῶν ἀριστοκρατῶν καὶ ὀκνηρῶν πλουσίων καὶ νεοπλούτων, ἀλλὰ τοῦ δραστικοῦ λαοῦ, ἔτσι καὶ ὁ ποιητὴς θὰ ξεφεύγῃ ἀπὸ τὴν ἀκατάδεχτη μονωσὴ του, ἀπὸ τὴν ἐγωϊστικὴ αὐτοσυγκέντρωση, ἀπὸ τὸν ἀριστοκρατικὸν αὐτοκατοπτρισμὸ καὶ θάπλῳνη τὰ φτερά τῆς φαντασίας του ἀπάνω ἀπὸ τὸ λαό, ποὺ θὰ προσδέχεται καὶ θάφοιμῶν τὰ συναισθήματά του παίρνοντας μέρος στὴν τραγωδίᾳ τῆς ζωῆς του. Μὲ τὴ λύρα του θὰ μιλοῦν συγκινημένα κοινωνικὲς ὁμάδες (ὅχι πιά τὸ αὐτάρεσκο καὶ ἀκοινωνήτο ἄτομο), ὁμόφρονες ἢ ὁμόφυλες μάζες, ὁ-ὠρισμένες ἡλικίες ἢ τάξεις ἀνθρώπων κ.τ.λ. Σάν, καλὴ ὥρα, τὰ «Τραγούδια τοῦ χωριάτη» τοῦ Κ. Κόντου λ.χ. τὰ δικά μου «Τραγούδια τῆς γυναίκας», τὰ «Τραγούδια τῆς κόρης» τοῦ Π. Κουκούλα στὴν «Κριτικὴ καὶ τέχνη», τὰ παιδικὰ τραγούδια τοῦ Κ. Γούναρη, Σ. Σπεράντζα κ. ἄ. καὶ ἀπὸ μερικὲς ἀπόψεις «Οἱ σκλάβοι πολιορκημένοι» τοῦ Κ. Βάρναλη.

Ἀνθρωπος

Τί χαρὰ ψυχῆς καὶ τί ἀναφτέρωμα τοῦ νοῦ νὰ γνωρίσῃς ἕναν, ποὺ νὰ μπορῇ ἐπάξια νὰ ὀνομαστῇ *ἄνθρωπος*, μὲ τὴν ψηλότερη καὶ ἱερώτερη σημασία τῆς λέξης. Τὴν εὐτυχία αὐτὴ δοκίμασα στὴ ζωὴ μου καὶ τώρα τελευταῖα σὰ γνώρισα τὸ σεβ. ἱστοριοδίφῃ καὶ λογοτέχνῃ κ. Δ. Γρ. Καμπούρογλου.

Μὲ τὴν εὐκαιρία αὐτὴ στοχάστηκα πῶς ὁ ἄνθρωπος δὲ μπορεῖ νὰ χωριστῇ ἀπὸ τὸ ἔργο του, καὶ ἄς λὲν ὅ,τι θέλουν ὅσοι, γιατί ντρέπονται γιὰ τὸ δικό τους χαρακτήρα, θέλουν κρίνοντας τοὺς ἄλλους νὰ βρίσκουν ἀντιθέσεις ἀνάμεσα στὴ ζωὴ καὶ τὴ δημιουργία τους. Κι' ὅμως τὸ ἔργο μας εἶναι ἐπέκταση τοῦ εἶναι μας, εἶναι ἐξωτερικέωση καὶ πραγμάτωση τῆς μυστικῆς ψυχικῆς καὶ σωματικῆς μας δυνάμεις καὶ ὁρμῆς. Κάθε ἀποχωρισμὸς τους εἶναι σωστὸς διαμελισμὸς. «Φῶς ἐκ Φωτός».

Στὸ χαρακτηρισμὸ τῶν ἐκλεχτῶν προσωπικοτήτων ἡ ἠθικὴ τους ὑπόσταση, ὁ ἀνθρωπισμὸς τους, οἱ προθέσεις καὶ οἱ σκοποὶ τῆς ζωῆς τους πρέπει νὰ μᾶς ἀπασχολοῦν ἀπαραίτητα. Ἡ ζωὴ ἐξηγεῖ τὸ ἔργο καὶ τὸ ἔργο διαφωτίζει τὴ ζωὴ προβάλλοντας ἄγνωστα σημεῖα τοῦ χαρακτήρα. Ἀπὸ ταπεινὴ ψυχὴ μὴν περιμένετε μεγάλο καὶ γενναῖο ἔργο. Ἡ ζωὴ τοῦ ἀληθινοῦ ποιητῆ δὲ μπορεῖ νὰναι ἀντιποιητικὴ. Καμιὰ παραφονία ἢ δυσαρμονία δὲ παρατηρεῖται στοὺς μεγάλους δημιουργοὺς ἢ δημιουργία τους εἶναι ἀπαύγασμα τοῦ πνευστικοῦ μεγάλου τοῦ ψυχικοῦ τους φωτός· ὁ Χριστὸς, ὁ Πυθαγόρας, ὁ ματικὸς ἢ γενικώτερα τὸ μαρτυροῦν. Τοὺς πλημμύριζε σ' ὅλη τὴ ζωὴ Σωκράτης, ὁ Κομφούκιος τὸ μαρτυροῦν. Τοὺς πλημμύριζε σ' ὅλη τὴ ζωὴ τους ἡ πλατωνικὴ «εὐρύθυμία καὶ εὐαρμοστία» (Πρωτ. 326).

Γιὰ τοὺς λογοτέχνες, ποῦναι πρωτόποροι στὴ φάλαγγα τῶν διανοητῶν καὶ ἀληθινοὶ δημιουργοὶ θάναφῶν σχετικὰ ἐδῶ τὰ βαρυσήμαντα λόγια τοῦ Αὐ. Rodin «πρῶτα νᾶσαι ἄνθρωπος καὶ ὕστερα καλλιτέχνης» καὶ τὸν ἀφορισμὸ τοῦ Μπέρναρ Σόου: ἕνας καλλιτέχνης δὲ μπορεῖ παρὰ νᾶναι τίμιος ἄνθρωπος.

ΜΙΧ. Γ. ΠΕΤΡΙΔΗΣ

ΕΥΑΓΓ. ΦΩΤΙΑΔΟΥ. - «Παῦλος Καρολίδης».

Εἰς τὴν ἐν τῷ τετάρτῳ τόμῳ τοῦ ἱστορικοῦ περιοδικοῦ «Ἑλληνικά» σύντομον, ἀλλὰ μεστὴν περιεχομένου κριτικωτάτην καὶ μετ' ἐξαιρέτου μεθόδου συντεταγμένην «ἐπισκόπῃσιν τῆς συγγραφικῆς δράσεως» τοῦ ἀειμνήστου καθηγητοῦ Παύλου Καρολίδου ὁ κ. Ε. Π. Φωτιάδης δὲν δεικνύει μόνον ἐπιστημονικὴν μόρφωσιν, ἀλλὰ καὶ σπουδαιότερον, ἐπιστημονικὸν νοῦν. Τοῦτο δὲ πολλὰ ὑπόσχεται διὰ τὸ μέλλον. Αἱ κρίσεις του περὶ τοῦ ἱστορικοῦ ἔργου τοῦ καθηγητοῦ Καρολίδου στηρίζονται εἰς τὴν ὀρθὴν ἀντίληψιν τῆς ἐννοίας τῆς ἱστορίας, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ ἱστορία δὲν εἶναι ἡ ἀφήγησις τῶν γεγονότων ἢ τῆς σταδιοδρομίας τῶν μεγάλων φυσιογνωμιῶν, ἀλλ' ἡ ἐξέλιξις τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων καὶ τὰ ἐξ αὐτῆς προκύπτοντα προβλήματα τῶν ὁποίων ἀπλὰ ἐκδηλώσεις εἶναι τὰ γεγονότα καὶ τὰ πρόσωπα· δηλαδὴ δὲν εἶναι ἡ ἐπιφάνεια ἀλλὰ τὸ ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν βάθος. Καὶ κατὰ συνέπειαν ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἀπαιτεῖται διὰ νὰ γίνῃ τις ἱστορικὸς ὑπὸ τὴν ἀνωτέραν τῆς λέξεως σημασίαν δὲν εἶναι ὁ ὄγκος τῶν ἱστορικῶν ἢ ἄλλων γνώσεων, ἡ λεγομένη σοφία, ἀλλ' ἡ ιδιότης τοῦ νοῦ ὅπως δυνηθῇ νὰ ξεχωρίσῃ καὶ νὰ ὁραματισθῇ τὴν ὑπὸ τὸ ἐπιφανειακὸν χάος εἰκόνα τοῦ ἐξελισσομένου ἀνθρωπίνου δράματος καί, τὸ σπουδαιότερον, ἡ συγγραφικὴ ἱκανότης νὰ κατορθώσῃ νὰ προβάλῃ αὐτὴν ἐμπυχωμένην εἰς ἡμᾶς, πρᾶγμα εἰς τὸ ὁποῖον, ὅπως παρατηρεῖ ὁ κ. Φωτιάδης, παρὰ τὴν ἀπέραντον πολυγνωσίαν του — ἡ ἴσως ἕνεκα αὐτῆς — ὑστερεῖ ὁ σοφὸς Καρολίδης.

Τὴν ὑπὸ πᾶσαν ἐποχὴν λαμπρὰν καὶ εὐμέθοδον πραγματείαν συμπληρῶνουν πλείους καὶ πολυτίμοι ἐρμηνευτικαὶ καὶ βιβλιογραφικαὶ σημειώσεις — δεικνύουσαι τὸν συγγραφέα κατ' ἐξοχὴν ἔμπειρον τῶν πηγῶν καὶ βοηθημάτων — ἐπίσης δὲ καὶ πίναξ τῶν πολυαρίθμων μελετῶν τοῦ Καρολίδου.

ΚΩΣΤΗΣ ΓΕΡΟΓΙΑΝΝΗΣ

Ε. Π. ΦΩΤΙΑΔΟΥ. - «Ἀποσπάσματα ἐκ τῶν Ἑλληνικῶν ἐπιστολῶν τοῦ Ἰωάν. Καποδίστρια».

Σύντομον ἀλλ' ἐνδιαφέρουσαν ἱστορικὴν μονογραφίαν περὶ τῶν ἑλληνικῶν ἐπιστολῶν τοῦ Κυβερνήτου ἐδημοσίευσεν ὁ συνεργάτης μας κ. Ε. Π. Φωτιάδης, ἐν τῇ ὁποίᾳ ὑποστηρίζει ὅτι ὁ Καποδίστριας δὲν συνέτασεν τὴν ἀλληλογραφίαν του μόνον γαλλιστὶ ἀλλὰ καὶ εἰς ἰταλικὴν καὶ ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἀναφέρει δὲ διαφόρους ἐπιστολὰς του γραμμένας εἰς τὴν ἑλληνικὴν, εὐχόμενος ὅπως αὗται συμπεριληφθοῦν εἰς τὴν εὐκταίαν ἔκδοσιν τῶν ἐπιστολῶν τοῦ μεγαλύτερου ἀνδρὸς τῆς νεοελληνικῆς ἱστορίας. Ἐκεῖνο ὅμως τὸ ὁποῖον χρῆζει διασαφήσεως εἶναι ὅχι ἂν ἡ ὑπογραφή τοῦ Κυβερνήτου εὐρίσκετο κάτωθι τῶν εἰς ἑλληνικὴν γλῶσσαν γεγραμμένων ἐπιστολῶν, ἀλλὰ ἐὰν αἱ ἐπιστολαὶ αὗται συνετάχθησαν ἰδιοχείρως ἢ κατ' ὑπαγόρευσιν τοῦ Κυβερνήτου, κατὰ πόσον, τουτέστιν, ἡ ἑλληνομάθειά του τῷ ἐπέτρεπεν ἀπροσκόπτως νὰ συντάσσῃ ἐπιστολὰς εἰς νεοελληνικὴν γλῶσσαν μετὰ τῆς ἰδίας εὐχερείας τὴν ὁποίαν εἶχε μεταχειριζόμενος τὴν γαλλικὴν καὶ ἰταλικὴν. Τὴν ἰταλικὴν κατεῖχεν ὁ Κυβερνήτης τελείως ὅσον καὶ τὴν γαλλικὴν, καθότι ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας ἐξοικειώθη πρὸς αὐτήν, ἔλαβε δέ, ὡς γνωστόν, δίπλωμα τῆς ἰατρικῆς, φοιτήσας εἰς τὰ ἰταλικά πανεπιστήμια. Διαφόρους ἐπιστολὰς τῆς ἰατρικῆς ἀπηύθυνε ἰταλιστὶ πρὸς τὸν φίλον του Ζακύνθιον ποιητὴν Φώσκολον. Τινὲς τούτων ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὸ ὑπὸ τοῦ Ὁρλανδίνι καὶ Μάγιερ ἐκδοθὲν ἐπιστολάριον τοῦ Φωσκόλου ἐν Φλωρεντίᾳ. Ἀλλὰ, ὡς μᾶς πληροφορεῖ ὁ φίλος συνεργάτης μας κ. Ματῖνος Σιγούρος, ὑπάρχουσι καὶ ἀνέκδοτοι ἐπιστολαὶ τοῦ Καποδίστρια εἰς ἰταλικὴν γλῶσσαν, ἀπευθυνόμεναι πρὸς τὸν Ζακύνθιον

Νεράντζην, ἐξάδελφον τοῦ Φωσκόλου καὶ φίλον τοῦ Καποδίστρια, κατ' ὃν χρόνον ὁ Νεράντζης διετέλει ἐν Βενετίᾳ ὡς πρόξενος τῆς Ρωσσίας. Εἰς τὰς ἐπιστολὰς του ὁ Καποδίστριας τῷ ἀναθέτει διαφόρους φιλικὰς μικροῦποθέσεις καὶ ὑπηρεσίας, μετὰξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὴν προμήθειαν καπνοῦ. Τὰς ἐπιστολὰς ταύτας, εὐρισκομένας εἰς χεῖρας τοῦ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ κ. Νεράντζη, ἀπογόνου τοῦ εἰρημένου φίλου τοῦ Καποδίστρια, ἐξήτασεν ὁ κ. Σιγούρος, κατ' ὃν χρόνον διετέλει ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, γενικὸς πρόξενος τῆς Ἑλλάδος. Εὐχῆς ἔργον θὰ ἦτο ἂν ὁ κ. Νεράντζης παρεχώρει νῦν τὰς ἐπιστολὰς ταύτας εἰς τὸ ἐθνολογικὸν μουσεῖον Ἀθηνῶν. Τὴν πληροφορίαν ταύτην ἐκρίναμεν σκόπιμον νὰ διασώσωμεν εἰς τὴν «Ίόνιον Ἀνθολογίαν».

Εἰς τὸ Καποδιστριακὸν ἀρχεῖον τὸ ὁποῖον τακτοποιεῖ πρὸς δημοσίευσιν ὁ Κερκυραῖος ἱστορικὸς Σπύρος Θεοτόκης, ὑπάρχουσι καὶ ἑλληνικαὶ ἐπιστολαὶ ἰδιοχείρως γραφεῖσαι ὑπὸ τοῦ Καποδίστρια, φέρουσαι δὲ διορθώσεις τινὰς λέξεων δι' ἄλλου γραφικοῦ χαρακτήρος (πιθανῶς τοῦ Βαρδαλάχου).

Τελευτῶντες ὀφείλομεν νὰ ἐξάρωμεν τὴν ἐν σημειώσεσιν παρεχομένην ὑπὸ τοῦ κ. Φωτιάδου βιβλιογραφίαν, ἐν ᾗ μνημονεύονται πολλὰ μελέται περὶ Καποδίστρια δημοσιευθεῖσαι εἰς περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδας, αἱ πλείους τῶν ὁποίων, διὰ τὸ δυσεύρετον, καλὸν θὰ ἦτο νὰ συγκεντρωθῶσιν εἰς τόμον.

W.

ΑΡΙΣΤΕΙΔΗ ΠΡΟΚΟΥ. - «Πρῶτα ποιήματα». Ἀθῆναι 1932.

Οἱ σημερινοὶ νέοι στιχουργοὶ εἶναι τόσο μακριὰ ἀπὸ κάθε ἰδέα τέχνης πού ἓνα καινούργιο βιβλίον μὲ στίχους μᾶς προδιαθέτει ἀσχημα. Μετὰ τὴν προκατάληψη αὐτὴ ἐπήραμε στὰ χέρια μας καὶ τὸ βιβλίον τῶν ποιημάτων τοῦ κ. Πρόκου. Ἀλλὰ στὸ πρωτόλειό του αὐτὸ ὁ ποιητὴς φαίνεται ὅτι ἔχει μιὰ φυσικὴ στιχουργικὴ εὐκολία πού δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ τὴν ἀποκτήσῃ ἂν δὲν τὴν ἔχει ἔμφυτη μέσα του, τοῦ λείπει ὅμως ἡ συμπυκνωμένη σκέψη καὶ τὸ δυνατό αἶσθημα πού κάνουν ὑποφερτοὺς τοὺς στίχους στὸν καιρὸ μας καὶ στὸν τόπο μας πού ὅλος ὁ κόσμος γράφει στίχους.

Ὁ κ. Πρόκος, θὰ γράφει καὶ καλύτερα ποιήματα, ἂν ἀκολουθήσῃ τὸ παράδειγμα τοῦ Σολωμοῦ τοῦ μοναδικοῦ αὐτοῦ νεοέλληνα τεχνίτη πού σὰν ἄσβυστος φάρος ἐρῶναι ὅλα τὰ βλέμματα μετ' ἀβασίλευτο φῶς τῆς σκέψης του. Στὸ Σολωμὸ ἀφιερώνει ὁ κ. Πρόκος καὶ τὸ ἀκόλουθο σονέττο :

Μὲ δάφνες τὴν Ἑλλάδα, στὸ σκοπὸ σου,
ἀπ' τῶν μουσῶν τὸ δάσος, περιχύνεις·
γκρεμίζεται ἡ σκλαβιά στὸν ἐρχομό σου,
Ψάλτη Ζακύνθινε, τῆς Ρωμοσύνης...

Ἀρχοντικὴ κορὸνα στὸν παλμό σου,
τὴ γλῶσσα τοῦ Λαοῦ, πανώρια, ντύνης·
καὶ ξεπετάς, τοῦ Γένους φῶς, ἐντὸς σου,
στῆς Λευτεριάς, τὸ πρόσταγμα, πού κλείνεις...

Ἐστάθης, Ποιητή, στὸ πέταγμά σου
πρὸς τὴν οὐράνια πλάση, τὴν ὠραία,
ὁ λατρεμένος κύρης τοῦ Πηγᾶσου·

καί, θρόνιασες, μεγάλος στὴν Ἰδέα :
—σὲ προσκυνῶ, δικό σου βλασταροῦδι,
Δάσκαλε τῆς ψυχῆς μου στὸ τραγοῦδι...

W.

— Πάντα ἐξαιρετικὸς ὁ «*Ταχυδρόμος*» (Μυτιλήνης) τοῦ Μυριβήλη με ἐξυπνα χρονολογήματα, ἐκλεχτὰ ποιήματα καὶ διηγήματα.

— Στὴν «*Ἐφημερίδα τῶν Ἱθακησίων*» (15 Μαΐου) «Οἱ κόμητες Δελλαδέτσιμα». Δημοσιεύεται ἀκόμα σὲ συνέχεια ἡ διάλεξι τοῦ κ. Σπ. Θεοτόκη στὸν Παρνασσό: «Ἡ συμβολὴ τῆς Ἱθάκης εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ἀναγέννησιν». «Ἑπτανησιακαὶ ἀναμνήσεις: Κατάληψις τῶν δευτερευουσῶν νήσων ὑπὸ τοῦ Ρωσσοτουρκικοῦ στόλου» κτλ.

— Τὸ «*Ρόδο*» (Ζακύνθου) μπῆκε στὴ β' χρονιά του με πανηγυρικὸ φύλλο. Διαβάζουμε ἓνα ὡραῖο ποίημα τοῦ Μίμη Γούναρη: «Τὰ κατὰ παραγγελίαν γράμματα», ἓνα ἄλλο ἐπίσης ὡραῖο τοῦ κ. Γκούσκου. Ἄρθρα γιὰ τὸν Γκαῖτε. Ἐπιστολὴ τῆς Καζ Μινώτου.

— Στὴν «*Πρωΐα*» ἐξακολουθοῦν οἱ πολύτιμες ἐπιφυλλίδες «Πολεμικὴ ἀπόκρια», «Μανιάτικα περίεργα», «Προσάτης ἄγιος» τοῦ Βλαχογιάννη, κ' ἐκεῖνες τοῦ Φώτου Πολίτη, Καρβούνη. — Στὸ λαμπριάτικο φύλλο: «Κάποιο Πάσχα στὴ Ζακύνθο» τοῦ Γ. Πράτσικα, «Πάσχα πασχαλινὸ» τοῦ Βλαχογιάννη, «Βοήθει μου τῇ ἀπιστίᾳ» τοῦ Φ. Πολίτη, ἄρθρα τοῦ κ. Ζερβοῦ γιὰ τὸν «Δομήνικον Θεοτοκόπουλον» τοῦ κ. Ἀχ. Κύρου.

— Στὴν «*Ἑορτία*»: «Ὁ Κυβερνήτης καὶ τὰ γράμματα», «Ἐκλογαὶ ἐπὶ Καποδίστρια», «Ὁ συγγραφεὺς τῆς Βαβυλωνίας» τοῦ κ. Γατοπούλου, «Ὁ Μωρεὰς καὶ οἱ ἐπικριταὶ του» Σ. Σκίπη. Ἄρθρον τοῦ κ. Ἀλκ. γιὰ τὶς διακοπὲς τοῦ Ἑθν. Θεάτρου.

— Στὸν «*Τηλέγραφο*» (Πατρῶν) 25 Μαρτ.: «Ἐν ἱστορικὸν ἔγγραφον, ἐπιστολὴ ἐκ Ζακύνθου ἀναφερομένη εἰς εἰδήσεις περὶ τοῦ ἀγῶνος».

— Στὴν «*Πολιτεία*» γιὰ τὴν ἐκατονταετηρίδα τοῦ Γκαῖτε, περίληψις τῆς διαλέξεως τοῦ κ. Ἀδαμαντίου: «Ὁ Γκαῖτε καὶ ὁ Ἑλληνισμός». — Κριτικὲς θεατρικὲς τοῦ κ. Θέμου Ἀθανασιάδη. Σημειώνουμε τὰ δύο ἄρθρα του γιὰ τὸν «Ἰούλιο Καίσαρα».

— Στὴν «*Ἔργασία*» (7 Μαΐου) ὁ σοφὸς ἀκαδημαϊκὸς κ. Α. Ἀνδρεάδης ἐγκαινιάζει τακτικὴ συνεργασία με ἓνα περισπούδαστο ἄρθρο: «Ἡ πτώχευσις τοῦ 1898».

— Ἐξεδόθη ἀπὸ τὸν κ. Α. Ζῶντο ἡ «Ἐφημερίς τῶν Ἑνοικιαστηρίων».

— Στὴ «*Νέα Ἑορτία*» (15 Μαρτ.): ἱστορικὰ σημειώματα «Ἡ μελοποίησις τοῦ ἐθνικοῦ ὕμνου» τοῦ Ν. Ρόδη, «Ὁ στερνὸς χαιρετισμὸς τοῦ Λασκάλου» Ρήγα Γκόλφη. Στὸ δεκαπενθήμερο «Γιὰ καὶ Κάιν» πολυμαθέστατη ἐπιστολὴ τοῦ Ν. Ποριώτη. Στὸ τεῦχος 1ης Ἀριλ.: «Ἐνα μεγάλο ἑλληνικὸ ἔργο στὴν Αἴγυπτο» τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ κ. Ἀνδρεάδη, νέο διήγημα τοῦ κ. Ξενοπούλου «Ὁ ἄνθρωπος κ' ἡ μηχανή», «Ὁ ὕπνος τοῦ Βοῶξ» μετάφρασις τοῦ κ. Μαρίνου Σιγούρου ἀπὸ τὸν Hugo. (15 Ἀπριλ.): ποιήματα Αἰμιλίας Δάφνη, «ἱστορικὰ σημειώματα» — Ἀρχοντας Ἅγιος τοῦ Κ. Καιροφύλα. Στὸ δεκαπενθήμερο: «Ἐνα ἀνέκδοτο γράμμα τοῦ Σολωμοῦ». (15 Μαΐου): «Τὸ πιὸ μεγάλο πρόβλημα ἐξ ἀφορμῆς ἐνὸς βιβλίου (τῆς Καζ Κασιόγρα)» ἀπὸ τὸν κ. Ξενοπούλου.

— Στὴν «*Ἑβδομάδα*» σημείωμα τοῦ Φ. Γιοφύλλη γιὰ τὸ Λασκαράτο.

— Στὴν «*Ἀνατολὴ*» (Ζακύνθου) 10 καὶ 17 Μαΐου: «Ζακυνθινὲς φυσιογνωμίαι». — Ἡ Κα Μαριέττα Μινώτου, — Διον. Δάσης τοῦ κ. Νίκου Γούναρη.

— Στὸ «*Libre*» ὁ κ. Ρουσσὲλ γράφοντας γιὰ τὴ «Ζωὴ καὶ τὸ ἔργο τοῦ Κρυστάλλη» τοῦ κ. Ροδά, βρῖσκει πὺς δὲν πρέπει νὰ θεωρεῖται ὁ Κρυστάλλης ὡς μοντέλλο ποιητοῦ. Κρίνει εἰμενέστατα τὴν «Ἀληθινὴ ἀπολογία τοῦ Σωκράτη» τοῦ Βάρναλη καὶ ἄλλα νεώτερα βιβλία.

ROYAL EXCHANGE ASSURANCE

Ἡ πρώτη

Ἀγγλικὴ Ἀσφαλιστικὴ Ἑταιρεία ΠΥΡΟΣ

Ἐργαζομένη ἀπὸ τοῦ 1720 με Κεφάλαια ἰδικά της

Λίρας 18.000.000

Πράκτωρ ἐν Ζακύνθῳ Δ. Β. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ

ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΙΔΡΥΘΕΙΣΑ ΤΩ 1841

Κεφάλαια Μετοχικὰ καὶ Ἀποθεματικὰ Δοχ. 1.205.000.000.—
Καταθέσεις (τῇ 31ῃ Δεκεμβρίου 1931) » 7.709.000.000.—

Κεντρικὸν Κατάστημα ἐν Ἀθήναις
ὑποκαταστήματα εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα
Πρακτορεῖον ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ: 51 Maiden Lane
Γραφεῖον ἐν Σικάγῳ: 33 S. Clark Street
Ἀνταποκριταὶ εἰς ὅλας τὰς χώρας τοῦ ἐξωτερικοῦ

Ἡ Ἑθνικὴ Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος ἐκτελεῖ πάσης φύσεως τραπεζικὰς ἐργασίας εἰς τὸ ἐσωτερικὸν καὶ τὸ ἐξωτερικὸν ὑπὸ ἐξαιρετικῶς συμφέροντας ὅρους. Δέχεται καταθέσεις (εἰς πρώτην ζήτησιν, ἐπὶ προθεσμίᾳ καὶ ταμειυτηρίου) εἰς δραχμὰς καὶ ξένα νομίσματα με λίαν εὐνοϊκὰ ἐπιτόκια.

HELLENIC BANK TRUST COMPANY NEW YORK, 51 MAIDEN LANE

Ἰδρυθεῖσα ὑπὸ τῆς Ἑθνικῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος, συμφώνως με τοὺς νόμους τῆς Πολιτείας τῆς Νέας Ὑόρκης, πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν ἐν Ἀμερικῇ Ἑλλήνων.

Κεφάλαια ὁλοσχερῶς καταβεβλημένα \$ 1.500.000.—





διὰ τὶς φωτογραφίες ποῦ
θὰ τραβήξετε τὸ καλοκαίρι
μεταχειρισιθεῖτε τὰ εἶδη....

KODAK

.... εἶναι τὰ πῶς ἀσφαλῆ
καὶ ἐγγυημένα ἀπὸ τὸ ἴδιο
τὸ ἐργοστάσιο

ΑΝΩΝ. ΕΤΑΙΡΙΑ ΚΟΔΑΚ

ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΕΛΛΑΔΟΣ